

Α. Κ. ΚΟΝΤΟΜΑΡΗ
Πρωτοβαθμίου δημοδιδασκάλου

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΤΗΧΗΣΗ

ΣΥΜΦΩΝΑ

με τὸ τελευταῖο πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου
τῆς Παιδείας.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
52 Ὁδὸς Σταδίου — Μέγαρον Ἀρσενείου 52

1939

Α. Κ. ΚΟΝΤΟΜΑΡΗ
Πρωτοβαθμίου δημοδιδασκάλου

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΤΗΧΗΣΗ

ΣΥΜΦΩΝΑ

μὲ τὸ τελευταῖο πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου
τῆς Παιδείας.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
52 Ὁδὸς Σταδίου — Μέγαρον Ἀρσακείου 52

1930

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Λειτουργικὴ ἐξετάζει ὅλα ὅσα εἶναι γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ, ἥτοι γιὰ τὸ ναὸ κι ὅσα εἶναι μέσα σ' αὐτόν· πότε λατρεύομε τὸ Θεό, ἥτοι γιὰ τίς γιορτές, καὶ πῶς λατρεύομε τὸ Θεό, ἥτοι γιὰ τίς ἱερὲς ἀκολουθίες.

Ἡ Ὁρθόδοξη Χριστιανικὴ Κατήχησις εἶναι ἡ διδασκαλία γιὰ τίς ἀλήθειες τῆς Ὁρθόδοξης Χριστιανικῆς Θρησκείας. Οἱ ἀλήθειες αὐτὲς εἶναι δυὸ εἶδη: α'.) ἐκεῖνες ποὺ πρέπει νὰ πιστεύωμε καὶ β'.) ἐκεῖνες ποὺ πρέπει νὰ κάνωμε. Τίς ἀλήθειες, ποὺ πρέπει νὰ πιστεύωμε, τίς λέγομε *δόγματα* καὶ τίς ἀλήθειες, ποὺ πρέπει νὰ κάνωμε, *ἐντολές*.

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

Α'. ΠΟΥ ΛΑΤΡΕΥΟΥΜΕ ΤΟ ΘΕΟ

(*Ὁ Ναός κι ὅσα εἶναι μέσα σ' αὐτόν*).

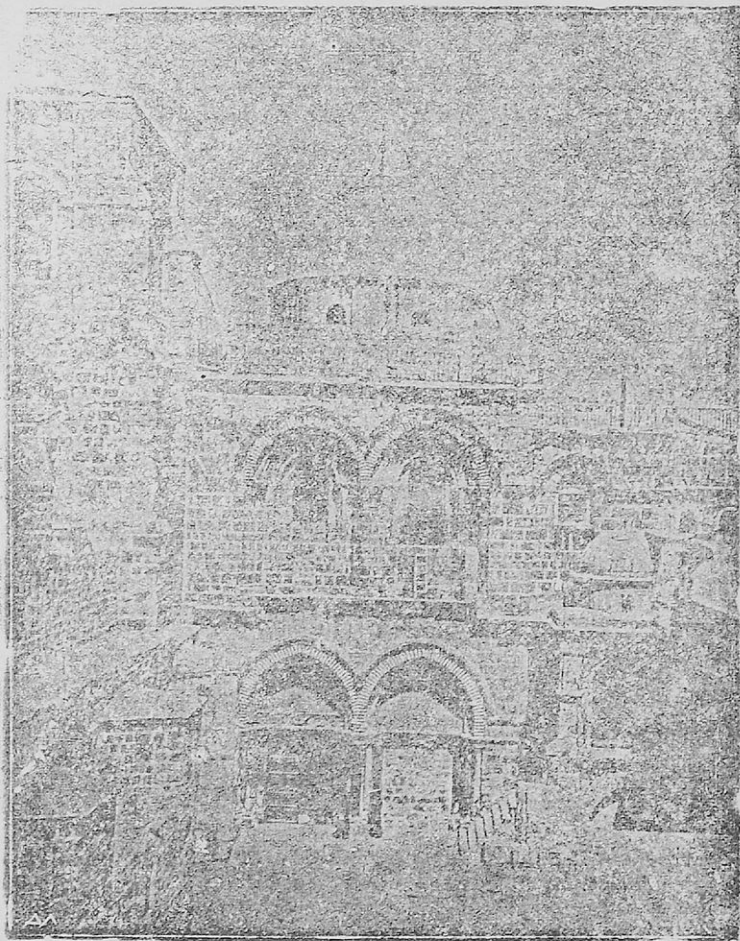
Ι. Ὁ Ναός.

Ἄν κι ὁ θεὸς εἶναι παντοῦ παρὼν καὶ παντοῦ μπορούμε νὰ τὸν λατρεύουμε, οἱ Χριστιανοὶ ὅμως ἀπὸ τὰ ἀποστολικά ἀκόμα χρόνια μαζεύονται πολλοὶ μαζί, γιὰ νὰ προσεύχωνται ὅλοι μαζί στὸν οὐράνιο Πατέρα. Στὰ πρῶτα χρόνια οἱ χριστιανοὶ μαζεύονταν καὶ προσεύχονταν σὲ ἰδιωτικὰ σπίτια. Ἀπὸ τὸν τρίτο αἰῶνα ὅμως ἄρχισαν νὰ χτίζουν χτίρια ἐπίτηδες γιὰ τὴ χριστιανικὴ λατρεία, ποὺ τὰ λέγομε *ναοὺς ἢ ἐκκλησίες ἢ οἴκους τοῦ Θεοῦ*.

Στὰ χρόνια τῶν διωγμῶν, ἐπειδὴ οἱ ἐθνικοὶ γκρέμιζαν τοὺς ναοὺς τῶν χριστιανῶν, αὐτοὶ μπορούσαν νὰ κάνουν τὴ λατρεία τους μονάχα κρυφὰ σὲ ὑπόγεια ποὺ ἔκαναν μέσα στὴ γῆ, τίς *κατακόμβες*· τέτοιες κατακόμβες βρίσκονται ἀκόμα σήμερα στὴ Ρώμη καὶ στὸ Ἑλληνικὸ νησί Μήλο.

Ἀπὸ τότε ὅμως ποὺ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔδωσε ἀδεια στοὺς χριστιανοὺς νὰ κάνουν ἐλεύθερα τὴ λατρεία τους κι ὅπου θέλουν, αὐτοὶ ἄρχισαν νὰ χτίζουν μεγάλους κι ὠραίους ναοὺς. Κι ὁ ἴδιος ὁ Κωνσταντῖνος ἔκαμε τέτοιους ναοὺς, ὅπως τὸ ναὸ τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων στὴν Κωνσταντινούπολη, τὸ ναὸ τῆς Ἀναστάσεως στὴν Ἱερουσαλὴμ κι ἄλλους. Οἱ ναοὶ αὐτοὶ ἦταν πρὸ πάντων τετράγωνα μακρουλά χτίρια, μὲ ξύλινη

σκεπή και χωρίζονταν στο μάκρος σε τρία και καμιά φορά
πέντε μέρη με στοές (καμάρες), πού στηρίζονταν άπάνω σε

Ὁ ναός τῆς Ἀναστάσεως στήν Ἱερουσαλήμ ὅπως εἶναι σήμερα.
κολῶνες ἀπό τὰ μέρη αὐτὰ τὸ μεσανό ἦταν τὸ λιγώτερο
δυὸ φορές μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ δυὸ ἄλλα, καὶ τελείωνε σ' ἓνα

ἡμικύκλιο. Ἐπειδὴ στὴ Ρώμῃ κάθε χτίριο μὲ σιεὶς νὰ στηριζῶνται ἀπάνω στὶς κολώνες τὸ ἔλεγε βασιλική. ὠνεμάστηκε τὸ τέτοιο σχέδιο γιὰ τοὺς ναοὺς βασιλική. Μὲ τέτοιο σχέδιο ναοὶ εἶναι στὴ Θεσσαλονίκη, ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ στὴν Ἀθήνα ὁ ναὸς τῶν Δωτικῶν ὁ Ἅγιος Διονύσιος, στὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἄρχισαν νὰ χτίζουν ναοὺς στὸ Βυζάντιο μὲ νέο σχέδιο, τὸ *Βυζαντινὸ*. Οἱ ναοὶ αὐτοὶ ἔχουν τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ καὶ στὸ κέντρο τοὺς ὀψώνεται ὁ θόλος ἢ τρεῖς. Ὁ πιδ σπουδαῖος ναὸς μὲ Βυζαντινὸ σχέδιο εἶναι ὁ ναὸς τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἔκαμε στὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἰουστινιανός, ἅμα κάηκε ὁ πρῶτος, ποὺ εἶχε κάμῃ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ποὺ τὰ ἐγκαίνιά του γίνεσαν στὰ 537 μ. χ., θεωρεῖται καὶ σήμερα ἀκόμα ἀριστοῦργημα τέχνης. Σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο αὐτὸ εἶναι οἱ περισσότεροὶ παλιοὶ ναοὶ στὴν Ἑλλάδα· οἱ πιδ σπουδαῖοι εἶναι ὁ ναὸς στὸ Δαφνὶ τῆς Ἀθήνας, ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος, οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι, ἡ Καπνικαρέα στὴν Ἀθήνα, ὁ ἅγιος Γεώργιος στὴ Θεσσαλονίκη καὶ πολλοὶ ἄλλοι σ' ἄλλα μέρη. Καὶ σήμερα ἀκόμα μὲ τέτοιο σχέδιο χτίζουν τοὺς περισσότερους ναοὺς στὴν Ἑλλάδα, μὲ μικρότερο ἔμως θόλο, γιὰτὶ εἶναι δύσκολο νὰ κάμουν μεγάλο.

Ἀπὸ τὰ 1000 μ. χ. στὴ Γαλλία ἀρχίζουν νὰ χτίζουν ναοὺς μὲ νέο σχέδιο, ποὺ ἀντὶ ἡμικύκλιο τὸ σχῆμα εἶναι τριγωνικὸ καὶ ὁ θόλος τελειώνει σὲ μύτη. Τὸ σχέδιο αὐτὸ τὸ λέγουν *Γοτθικόν*, γιὰτὶ νόμιζαν πὼς τὸ ἔκαμαν πρῶτοι οἱ Γότθοι. Τέτοιο σχέδιο ἔχει στὴν Ἀθήνα ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησίᾳ, ποὺ εἶναι ἀπέναντι στὴν εἴσοδον στὸ Ζάππειο.

Ἀπὸ τὰ 1400 ἀρχισαν στὴν Ἰταλία νὰ χτίζουν ναοὺς μὲ σχέδιο βασιλικὴ καὶ βυζαντινὸ μαζί, τὸ σχέδιο τῆς ἀναγεννήσεως. Τέτοιους σπουδαῖος ναὸς εἶναι ὁ Ἅγιος Πέτρος στὴ Ρώμῃ, ἓνας ἀπὸ τοὺς πιδ μεγάλους Χριστιανικοὺς ναοὺς. Ἀρχισε στὰ 1506 καὶ μόλις τελείωσε στὰ 1626.

Ἀπὸ τοὺς πρῶτους αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ κράτησε τὸ συνήθειο νὰ χτίζουν τίς ἐκκλησίες ἔτσι, ποὺ τὸ ἱερό

νὰ εἶναι κατὰ τὴν ἀνατολή, γιατί στήν ἀνατολή γεννήθηκε ὁ Χριστός, ὁ πνευματικὸς ἥλιος, ποὺ φωτίζει κάθε ἀνθρώπο στὸν κόσμο.

Ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ποὺ μπορεῖ νὰ προσεύχεται ὁ χριστιανός, τὸ πιὸ καλὺτερο εἶναι ἡ ἐκκλησία, γιατί ἐκεῖ μὲ τὴν προσευχή, ποὺ κάνουν πολλοὶ μαζί, καταλαβαίνουν πὺς εἶναι ἀδερφοὶ ἀναμεταξύ τους οἱ ἀνθρώποι καὶ παιδιὰ τοῦ Ἰδίου Πατέρα κι ἀκόμα γιατί ἐκεῖ γίνεται τὸ μυστήριο τῆς θείας κοινωνίας καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ· κι ὁ στολισμὸς τῆς ἐκκλησίας κι ἡ μουσικὴ κάνουν τὸν ἀνθρώπο πιὸ πολὺ εὐσεβῆ.

2. Τὰ μέρη τοῦ ναοῦ.

Κάθε ἐκκλησία εἶναι χωρι-μένη σὲ δυὸ μέρη : **στο ἅγιο βῆμα ἢ ἱερό**, ὅπου λειτουργοῦν οἱ ἱερεῖς, καὶ στὸν **κύριο ναό**, ὅπου μένουν οἱ χριστιανοί. Τὸ ἅγιο βῆμα εἶναι λίγο ὑψηλότερα ἀπὸ τὸν κύριο ναὸ καὶ χωρίζεται μὲ τὸ εἰκονοστάσιο, ποὺ ἔχει τρεῖς πόρτες· ἀπ' αὐτὲς ἡ μεσαὴ λέγεται **ἁγία ἢ ὥραία πύλη**. Μπροστὰ ἀπὸ τὴν ὥραία πύλη σὲ πολλὰς ἐκκλησίαις τὸ ἅγιο βῆμα προχωρεῖ λίγο μπρὸς κυκλινὰ καὶ τὸ μέρος αὐτὸ λέγεται **σολέα**.

α') Μέσα στὸ ἱερό εἶναι :

1) **Ἡ ἁγία τράπεζα**, στὴ μέση στὸ ἱερό· ἀπάνω σ' αὐτὴ γίνεται τὸ μυστήριο τῆς θείας κοινωνίας. Ἡ ἁγία τράπεζα γίνεται συνήθως ἀπὸ πέτρα ἢ μάρμαρο καὶ στηρίζεται σ' ἓνα στυλο καὶ καμμιά φορὰ σὲ τέσσερις. Στὴ μέση τῆς ἁγίας τράπεζας εἶναι μιὰ μικρὴ γούβα· ἐκεῖ βάζουν μιὰ ἀσημένια θήκη μὲ ἅγια λείψανα μέσα, ποὺ σημαίνουν, πὺς ἡ ἐκκλησία στηρίχθηκε μὲ τὴν πίστη καὶ τίς θυσίες τῶν ἁγίων της. Ἀπάνω στὴν ἁγία τράπεζα, ποὺ σκεπάζεται μὲ διάφορα σκεπάσματα, τοποθετοῦν τὸ **Εὐαγγέλιο**, δυὸ κηροπήγια καὶ στὴ μέση τὸ **ἄρτοφόριο**, ὅπου φυλάγεται γιὰ ὅλο τὸ χρόνο ὁ ἅγιος ἄρτος, ποὺ ἀγιάστηκε τὴ Μεγάλῃ Πέμπτῃ· ὁ ἄρτος αὐτὸς χρειάζεται γιὰ ἔκτακτες ἀνάγκες, δηλαδὴ γιὰ νὰ κοινωνήσουν οἱ ἄρρωστοι καὶ γι' ἄλλες τέτοιες. Γιὰ νὰ γίνῃ θεία λειτουργία ἡ ἁγία τρά-

πιζα πρέπει νά ἔχη ἁγιαστῇ σὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ. Ὅπου ὁμως εἶναι ἀνάγκη νά γίνῃ λειτουργία καὶ δὲν εἶναι ἁγία τράπεζα ἁγιασμένη, ὅπως σὲ πλοῖα, σὲ στρατό, σὲ μικρὰ ἐκκλησίες, ἐκεῖ γίνεται ἡ λειτουργία μὲ τὸ **ἀντιμήνσιο**. αὐτὸ εἶναι ἓ.α πανὶ τετράγωνο, ποὺ εἶναι ἀπάνω ζωγραφισμένη ἡ κηδεῖα τοῦ Κυρίου καὶ στὴν ἄκρῃ του εἶναι ραμμένα ἁγία λείψανα· τὸ ἀντιμήνσιο ἔχει ἁγιαστῇ σ' ἐγκαίνια ναοῦ.

2) Ἀριστερὰ στὴν ἁγία τράπεζα εἶναι ἓνα μικρότερο τραπέζι, ποὺ τὸ λέγουν **παρατραπέζιο**, γιατί εἶναι κοντὰ στὴν ἁγία τράπεζα. Σ' αὐτὸ φέρνουν τὰ τίμια δῶρα προτοῦ νὰ τὰ φέρουν στὴν ἁγία τράπεζα καὶ γι αὐτὸ τὸ λέγουν καὶ **προσκομιδὴ ἢ πρόθεση**.

3) Τὸ **σκευοφυλάκιο** εἶναι δεξιὰ στὴν ἁγία Τράπεζα αὐτὸ εἶναι ἓνα ντουλάπι, ὅπου φυλάγουν τὰ ἱερὰ σκεύη, τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ τὰ βιβλία τῆς λειτουργίας. Στους μεγάλους ναοὺς γιὰ σκευοφυλάκιο ἔχουν ἓ.α ἢ περισσότερα δωμάτια.

4). Σὲ πολλὰς ἐκκλησίες πίσω ἀπὸ τὴν ἁγία τράπεζα εἶναι θρόνοι, ξύλινοι ἢ μαρμάρινοι, ὅπου κάθονται οἱ κληρικοί, ἅμα διαβάζωνται ψαλμοὶ ἢ προφητείες. Ἐπειδὴ οἱ θρόνοι αὐτοὶ εἶναι κοντὰ ὁ ἓ.ος στὸν ἄλλο, τοὺς λέγουν **σύνθρονο**. Τέτοιο σύνθρονο ἀπὸ πέντε μαρμάρινους θρόνους εἶναι στὴ Μητρόπολιν τῆς Ἀθήνας, ὅπου κάθονται οἱ δεσποτάδες, ποὺ κάνουν τὴν Ἱερὰ Σύνοδο, ἅμα λειτουργοὺν ὅλοι σ' ἐπίσημες τελετές.

β'. Στὸν κύριο ναὸ εἶναι :

1) Ὁ **ἄμβωνας**, σὲ ἀριστερὸ μέρος τοῦ ναοῦ· ἀπάνω σ' αὐτὸν ἀνεβαίνει ὁ διάκος καὶ διαβάζει τὸ εὐαγγέλιον καὶ κάνει τὸ κήρυγμα ὁ ἱεροκήρυκος.

2) Ἀπέναντι στὸν ἄμβωνα εἶναι τὸ **δεσποτικό**, δηλαδὴ ὁ θρόνος ποὺ κάθεται ὁ δεσπότης στὴ λειτουργία.

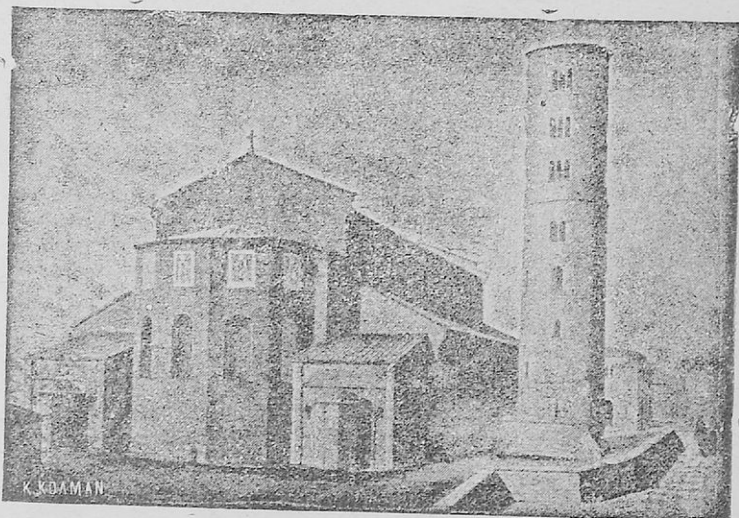
3). Τὰ **ἀναλόγια**, ὅπου οἱ ψαλτάδες βάζουν τὰ διβλία.

Ἄμα δγαίνουμε ἀπὸ τὸν κύριο ναὸ, βρίσκουμε τὸ **νάροθηκα ἢ πρόπυλο**. Στις ἀρχαῖες ὁμως ἐκκλησίες **νάρο**

ὅθνα ἡ πρόναος ἔλεγαν ξεχωριστὸ μέρος ἀνάμεσα στὸν κύριο ναὸ καὶ τὸν πρότυλο, ὅπου ἔμεναν οἱ κατηχούμενοι κι ὅσοι μετανοοῦσαν προτοῦ νὰ τοὺς δεχτοῦν στὴν ἐκκλησία γιὰ τέλειους χριστιανούς. Στὸν πρότυλο ἦταν ἡ κρήνη μὲ νερό, ὅπου ἔπλεναν τὰ χέρια τους οἱ χριστιανοί, πὺ ἔμπαιναν στὴν ἐκκλησία, γιὰ νὰ δείχνουν τὴν καθαριότητα τῆς ψυχῆς. Ἐκκοιστὴ εἶναι ἡ κρήνη τῆς Ἀγιά Σοφίᾶς στὴν Κωνσταντινούπολη, πὺ ἀποπάνω εἶχε τὴν ἐπιγραφή:

ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ

πὺ εἶτε ἀπὸ τὰ δεξιά εἶτε ἀπὸ τ' ἀριστερὰ διαβαστὴ λέγει τὰ ἴδια.

Ὁ Ναὸς τοῦ Ἀγίου Ἀπολλιναρίου στὴ Ραβέννα· σχέδιο Βασιλική.

3. Τὰ ἱερά σκεύη γιὰ τὴ θεία κοινωνία.

Ἱερά σκεύη πὺ χρειάζονται γιὰ νὰ ἐτοιμαστῇ καὶ νὰ γίνη ἡ θεία κοινωνία εἶναι αὐτά:

1) Ὁ ἅγιος δίσκος, ὅπου βάζουν τὸν ἅγιο ἄρτο καὶ σημαίνει τὸ παχνὶ στὴ Βηθλεέμ, ὅπου γεννήθηκε ὁ Χριστός,

2) Τὸ ἅγιο ποτήρι (δισκοπότηρο), ποῦ χρειάζεται γιὰ τὸ ἅγιο αἷμα καὶ σημαίνει τὸ ποτήρι μὲ τὸ κρασί, ποῦ μεταχειρίστηκε ὁ Κύριος στὸ μυστικὸ δείπνο.

3) Ἡ λόγχη, μικρὸ μαχαίράκι γιὰ νὰ κόβῃ ὁ ἱερέας τὴν ἄρτο στὴν προσκομιδῇ. Αὐτὴ σημαίνει τὴ λόγχη τοῦ στρατιώτη, ποῦ τρύπησε τὸ πλευρὸ τοῦ Σωτήρα στὸ σταυρό.

4) Ὁ ἀστερίσκος, ἀπάνω σ' αὐτὸν μπαίνει τὸ σκέπασμα τοῦ δίσκου, γιὰ νὰ μὴ ἀγγίξῃ τοῦτο τὴν ἅγιο ἄρτο. Αὐτοὺς εἶναι σὰ σταυροὺς μὲ τέσσερα πόδια. Σημαίνει τὸ ἄστρο, ποῦ ὠδήγησε τοὺς μάγους νὰ θροῦν τὸν Ἰησοῦ καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν.

5) Ὁ ἀέρας, ἅμα ὁ ἱερέας ἐτοιμάσῃ τὰ ἅγια δῶρα, σκεπάζει μὲ μικρὸ σκέπασμα τὸ δισκοπότηρο καὶ τὴν ἅγιο δίσκο, ξεχωριστὰ καθένα καὶ τὰ δὲ μᾶζι ὕστερα μὲ μεγαλύτερο σκέπασμα, τὸν ἀέρα, ποῦ σημαίνει τὸ νεκρικὸ σεντόνι, ποῦ ὁ Ἰωσήφ τύλιξε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὅταν τὸ κατέβασε ἀπὸ τὸ σταυρό.

6) Τὸ ξέο, ὅπου ζεσταίνεται τὸ νερό, γιὰ νὰ χυθῇ μέσα στὸ ἅγιο ποτήρι, προτοῦ νὰ μεταλάβῃ ὁ ἱερέας, γιὰ ἐνθύμηση, ποῦ ἔτρεξε αἷμα καὶ νερό, ὅταν τρύπησε ὁ στρατιώτης μὲ τὴ λόγχη τὸ πλευρὸ τοῦ Σωτήρα.

7) Ἡ λαβίδα, εἶναι τὸ κουταλάκι, ποῦ ὁ ἱερέας μ' αὐτὸ δίνει ἀπὸ τὸ ἅγιο ποτήρι τὴ θεία κοινωνία σ' ὅσους μεταλαμβάνουν.

8) Ὁ σπόγγος κι ἡ μοῦσα, εἶναι σφουγκάρια, ποῦ χρειάζονται γιὰ νὰ καθαρίζουν τὴν ἅγιο δίσκο καὶ τὸ δισκοπότηρο.

4. Τὰ ἱερὰ σκεύη γιὰ τὰ ἄλλα μυστήρια καὶ τίς ἀκολουθίες.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σκεύη, ποῦ χρειάζονται γιὰ τὴ θεία κοινωνία, σὲ κάθε ἐκκλησία εἶναι κι αὐτὰ τὰ ἱερὰ σκεύη :

1) Ἡ κολυμπήθρα, γιὰ τὸ μυστήριον τὸ βάπτισμα σημαίνει τὴν Ἰορδάνη ποταμό, ὅπου βαπτίστηκε ὁ Χριστός, ἢ τὴν κολυμπήθρα τοῦ Σιλωάμ, ὅπου γιатρεύονταν, ὅσοι λούζονταν σ' αὐτή.

2) *Τὸ μυροδοχεῖο*, ποὺ ἔχει μέσα τὸ ἅγιο μύρο.

3) *Ὁ ἀετός*, γιὰ τὸ μυστήριό τῆς ἱερωσύνης. Εἶναι ἓνα κομάτι στρογγυλὸ πανί, ποὺ ἀπάνω εἶναι κεντημένος ἀετὸς μ' ἀνοιχτά φτερὰ ἀποπάνω ἀπὸ μιὰ πόλη. Στὴ χειροτονία νέου δεσπότη, αὐτὸς ποὺ χειροτονεῖται, λέγει τὸ «Πιστεύω», πατώντας ἀπάνω στὸ πανί αὐτό. Ὁ ἀετὸς παρασταίνει τὸ δεσπότη ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ νοῦ του στὰ θεῖα καὶ ἡ πόλη τὴν περιφέρειαν τοῦ νέου δεσπότη.

4) *Ὁ ἐπιτάφιος*, εἶναι πανί μὲ εἰκόνα, ποὺ παρασταίνει τὸ Χριστὸ σὺν τάφῳ καὶ χρειάζεται γιὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ ἐπιτάφιου θρήνου.

5) *Τὰ ἑξαφτέρυγα καὶ οἱ ἱερὲς σημαῖες* (τὰ λάβαρα), ποὺ τὰ πηγαίνουν μπροστὰ σὲ κάθε λιτανεῖα ἢ σ' ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ. Στὰ ἑξαφτέρυγα εἶναι ζωγραφισμένοι ἄγγελοι μ' ἑξὶ φτεροῦγες, γιὰ νὰ φανερωθῇ πῶς αὐτοὶ πολὺ γρήγορα κάνουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

6) *Τὸ θυμιατήρι*, ὅπου καίει σ' ἀναμμένα κάρβουνα τὸ λιβάνι. Τὸ λιβάνισμα παρασταίνει τὴν προσευχή, ποὺ πηγαίνει στὸ Θεὸ γιὰ θυμίαμα, ὅπως λέγει ὁ Δαβὶδ: «Κατεθυνηθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου».

7) *Τὸ δίπτυχο* εἶναι μικρὸ βιβλίον, ὅπου στὰ δυὸ φύλλα του γράφει ὁ ἱερέας τὰ ὀνόματα τῶν ζωντανῶν καὶ τῶν πεθαμένων, ποὺ θὰ μνημονέψῃ. Τὸ δίπτυχο εἶναι σήμερὰ ἓνα ἀπλὸ κομμάτι χαρτί.

Σ. Εἰκόνες, στολίσματα, καμπάνες, ἱερὰ ἄμφια, βιβλία λειτουργικά.

Οἱ Ἐκκλησίες στολίζονται μὲ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἁγίων καὶ με παραστάσεις ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη. Τίς εἰκόνες ἔχομε γιὰ νὰ τιμᾶμε τὰ πρόσωπα ποὺ παρασταίνουν, γιὰ νὰ θυμούμαστε τὰ μεγάλα ἔργα καὶ γιὰ στολισμὸ τῆς Ἐκκλησίας. Τίς εἰκόνες πρέπει νὰ τιμᾶμε μονάχα, γιὰτι παρασταίνουν πρόσωπα σεβαστὰ γιὰ μᾶς καὶ ὅχι νὰ τὰ λατρεύωμε, γιὰτι ἡ λατρεία εἶναι γιὰ τὸ Θεὸ μονάχα.

Οἱ Ἐκκλησίαις στολίζονται καὶ μ' ἄλλες παραστάσεις. Πολλὲς φορές βλέπομε ζωγραφισμένα σημεῖα ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (X ἢ ✱ = Χριστός, ✱ = Ἰησοῦς Χριστός, IHC = Ἰησοῦς. = ✱ ἢ ✱ = ὁ Χριστὸς στὸ σταυρό). Τὰ γράμματα Α - Ω (= ὁ Θεὸς εἶναι ἀρχὴ καὶ τέλος τοῦ κόσμου). Ὁ Χριστὸς παρασταίνεται σὸν καλὸς ποιμένας καὶ σὸν ἀρνί. Καὶ τὸ ψάρι εἶναι παράσταση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιατί τὰ γράμματα ποὺ κάνουν τὴ λέξη *ἰχθὺς* εἶναι τὰ πρῶτα γράμματα στὶς λέξεις αὐτές: Ἰησοῦς—Χριστὸς — Θεοῦ — Υἱὸς — Σωτήρ).

Στοὺς τοίχους στὶς ἐκκλησίαις ζωγραφίζουν πολλές φορές *περιστέρι*, σημαίνει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ποὺ φανερώθηκε στὴ βάπτισι τοῦ Χριστοῦ σὸν περιστέρι κι ἀκόμα τὴν ἀθωότητα. Ζωγραφίζουν κι *ἄγκυρα*, σημαίνει γιὰ τὴν ἐλπίδα· *κρίνο*, σημαίνει γιὰ τὴν ἀγιότητα· *κλωνάρι ἐλιᾶς*, σημαίνει τῆς εἰρήνης· *κλωνάρι φοίνικα*, σημαίνει νίκης τοῦ χριστιανισμοῦ· *λύρα*, σημαίνει ψυχικῆς χαρᾶς· *πλοῖο*, σημαίνει τῆς Ἐκκλησίας· *παγῶνι*, σημαίνει πῶς ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, κι ἄλλα.

Στοὺς τοίχους, στὰ ἄμφια καὶ στὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας πολὺ συχνὰ ζωγραφίζουν ἢ κεντοῦν *σταυρό*, τὸ ἱερὸ αὐτὸ σημεῖο, γιατί ἀπάνω στὸ σταυρὸ πεθαίνοντας ὁ Χριστὸς ἔσωσε τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ κάνομε κι ἐμεῖς εἰ χριστιανοὶ στὴν προσευχὴ μας, γιὰ νὰ θυμούμαστε τὸ σταυρικὸ θάνατο τοῦ Ἰησοῦ· τὸ σταυρὸ μας κάνομε μὲ τρία δάχτυλα γιὰ τιμὴ τῆς ἁγίας Τριάδα.

Μπροστὰ στὶς εἰκόνες ἀνάβομε τὰ καντήλια γιὰ τιμὴ.

Καὶ μέσα στὸ ἱερὸ ἀνάβει καντήλι ἀδιάκοπα, ποὺ λέγεται γι' αὐτὸ *ἀκοίμητο*· σημαίνει τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, ποὺ φωτίζει κάθε ἄνθρωπο. Τέτοιο καντήλι εἶναι καὶ μπροστὰ στὴν ὥραία πύλη. Οἱ ἐκκλησίαις φωτίζονται καὶ μὲ πολὺ φωτα καντήλια καὶ πολυέλαιους. Γιὰ νὰ δείχνωμε λατρεῖα στὸ Θεὸ καὶ τιμὴ στοὺς ἁγίους, ἀνάβομε κεριὰ καὶ λαμπάδες στὶς χαρὲς καὶ στὶς λύπες, στὸ γάμο καὶ στὴν κηδεῖα. Γιὰ τὰ κεριὰ ἔχομε τὰ κηρεπήγια καὶ τὰ μανάλια. Τὰ *δι-κεροτρίκερα*, ποὺ μ' αὐτὰ εὐλογαί ὁ δεσπότης, σημαίνουν,

τὸ δίκαιο τις δυὸ φύσεις τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ τρίκορο τὰ τρία πρόσωπα τῆς ἁγίας τριάδας (Πατέρα Υἱὸν καὶ Ἅγιο Πνεῦμα). Ὅταν βγαίνει τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὰ Ἅγια, πηγαίνει γιὰ τιμὴ μπροστὰ λαμπάδα ἀναμμένη.

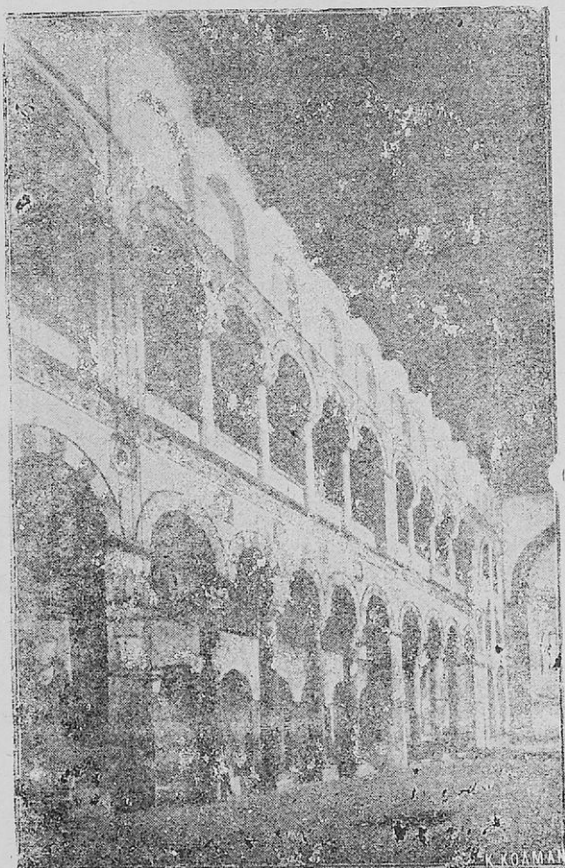
Γιὰ νὰ μαζεῦεται ὁ κόσμος στὴν ἐκκλησία, σημαίνουν οἱ **καμπάνες**, ποὺ τίς λέγομε ἔτσι, γιατί οἱ πρώτες γίνθηκαν μὲ χάλκωμα ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ ἐπαρχία Καμπανία. Τίς καμπάνες μεταχειρίστηκαν στὴν Ἀνατολὴ γιὰ πρώτη φορὰ τὸν ἑνικο αἰῶνα. Πρὶν ἀπὸ τίς καμπάνες οἱ χριστιανοὶ εἰδοποιοῦνταν νὰ πάνε στοὺς τόπους τῆς προσευχῆς στοὺς διωγμοὺς μὲ τοὺς **λαοσυνάχτες**, ποὺ λέγονταν καὶ **θεόδρομοι**. Ὑστερα ἀπὸ τοὺς διωγμοὺς μὲ σφυριὰ ποὺ τὰ χτυποῦσαν σὲ σιδερένιες πλάκες, τὰ **σήμαντρα**, ὅπως κάνουν σήμερα σὲ πολλὰ μοναστήρια καὶ ξωκλήρια.

Μέσα στὸ σκευοφυλάκιο φυλάγουν τὰ **ιερά ἄμφια**, δηλαδή τὰ φορέματα, ποὺ φοροῦν οἱ κληρικοὶ ἅμα λειτουργοῦν.

Στὴν ἀρχὴ ἡ στολὴ γιὰ τὴ λειτουργία ἦταν ἄσπρη, ποὺ φανέρωνε τὴν ἀγνότητά τους. Στολιζόταν τότε αὐτὴ μὲ κόκκινους σταυροὺς καὶ μὲ γραμμὲς κόκκινες, γιὰ νὰ φανερώνουν, πῶς ὁ κόσμος σώθηκε μὲ τὸ αἷμα τοῦ Σωτήρα. Λίγο λίγο ὅμως γίνθηκε μὲ πολλὰ χρώματα καὶ μὲ πολυτέλεια, ὅπως ἦταν καὶ οἱ στολὲς τῶν αὐτοκρατόρων. Γιὰ κάθε βαθμὸ ἐκκλησιαστικὸ εἶναι ἰδιαίτερα ἱερὰ ἄμφια.

Στὸ σκευοφυλάκιο φυλάγουν καὶ τὰ λειτουργικὰ βιβλία, δηλαδή τὰ βιβλία, ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ γίνωνται οἱ ἱερὲς λειτουργίες κι ἄλλες ἀκολουθίες· ἀπ' αὐτὰ τὰ πιὸ σπουδαῖα εἶναι: **Τὸ Εὐαγγέλιο**, ποὺ ἔχει τὰ 4 Εὐαγγέλια τῶν Εὐαγγελιστῶν· ὁ **Ἀπόστολος**, ποὺ ἔχει τίς πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ τίς ἐπιστολὰς τους· τὸ **Ψαλτήρι**, ποὺ ἔχει τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ· τὸ **Εὐχολόγιο**, ποὺ ἔχει τίς λειτουργίες κι ἀκολουθίες γιὰ τὰ μυστήρια καὶ τίς διαφορὲς τελετές, καὶ διαφορὲς εὐχές· τὸ **Τυπικό**, ποὺ ἔχει τὴν τάξη γιὰ τίς καθημερινὲς ἀκολουθίες· ὁ **Οικώηχος** κι ἡ **Παρακλητικὴ**, ποὺ ἔχουν τὰ τροπάρια γιὰ τίς γιορτές· **Τὰ Μηνιαῖα**, ποὺ εἶναι δώδεκα, ἓνα γιὰ κάθε μῆνα κι ἔχουν τὴν ἀκολουθία γιὰ τίς ἀκίνητες γιορτές, δηλαδή ἐκεῖνες,

πὸ τὶς γιορτάζομε σ' ὠρισμένη ἡμερομηνία. Τὸ *Τριώδιο*,
 πὸ ἔχει τὶς ἀκολουθίας γ.λ. τὶς κινητὲς γιορτές, δηλαδὴ ἐ-

Τὸ εσωτερικὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου στὴ Θεσσαλονίκη.
 σχέδιο βασιλική.

καίνας πὸ δὲν τὶς γιορτάζομε σ' ὠρισμένη ἡμερομηνία.

Β'. ΠΟΤΕ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ (Οι γιορτές).

6 Για τις γιορτές.

Τῇ λατρείᾳ μας σὺν Θεῷ πρέπει νὰ κάνωμε κάθε μέρα καὶ πρὸ πάντων τὶς σπουδαιότερες γιορτές, π ὅ εἶναι κανονισμένες γιὰ τὴ μνήμη καὶ τιμὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ζωῆς του (*Δεσποτικὲς γιορτὲς*) ἢ γιὰ τὴ μνήμη καὶ τὴ ζωὴ τῆς ἁγίας μητέρας (*Θεομητορικὲς γιορτὲς*) ἢ γιὰ τὴ μνήμη τῶν ἁγίων (*γιορτὲς τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ*).

Κάθε γιορτὴ ἔρχεται μιὰ φορὰ τὸ χρόνο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κυριακὴν, ποὺ τὴ γιορτάζομε κάθε βδομάδα γιὰ τὴ μνήμη τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Οἱ δεσποτικὲς γιορτὲς τοῦ κάθε χρόνου εἶναι ἀκίνητες καὶ κινητές. Ἀκίνητες λέγομε καὶνες ποὺ τὶς γιορτάζομε τὴν ἴδια ἡμερομηνία κάθε χρόνο, ὅπως τὰ Χριστοῦγεννα τὰ γιορτάζομε πάντα στὶς 25 τοῦ Δεκέμβρη. *Κινητὲς* λέγομε καὶνες, ποὺ τ' εἰς γιορτάζομε ὀρισμένη μέρα τῆς ἐβδομάδας, ὅχι ὅμως καὶ τὴν ἴδια ἡμερομηνία κάθε χρόνο, ὅπως τὸ Πάσχα τὸ γιορτάζομε πάντα Κυριακὴν, ὅχι ὅμως καὶ τὴν ἴδια ἡμερομηνία κάθε χρόνο.

7. Ἀκίνητες Δεσποτικὲς γιορτὲς.

Οἱ ἀκίνητες Δεσποτικὲς γιορτὲς εἶναι αὗτες.

1) *Τὰ Χριστοῦγεννα* στὶς 25 τοῦ Δεκέμβρη, ποὺ τὰ γιορτάζομε γιὰ τὴ μνήμη τῆς γέννησης τοῦ Σωτήρα, στὴ Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας.

2) *Ἡ περιτομὴ τοῦ Κυρίου* στὴν 1 τοῦ Γενάρη, ὅχι τὸ μέρες ὕστερα ἀπὸ τὰ Χριστοῦγεννα, γιὰ ἐνθύμησιν πὼς ὁ Σωτήρας μας ὅχι τὸ μέρες ὕστερα ἀπὸ τὴ γέννησίν του, σύμφωνα μὲ τὸ συνήθειο τῶν Ἑβραίων, πῆρε τὸ ὄνομα του Ἰησοῦς.

3) *Τὰ Θεοφάνια ἢ Φῶτα*, στὶς 6 τοῦ Γενάρη, γιὰ τὴ μνήμη ποὺ βαπτίστηκε ὁ Σωτήρας, σὲ ἡλικία 30 χρόνων,

στον Ἰορδάνη ποταμό ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν βαπτιστή. Τότε φανερώθηκε ἡ Ἀγία Τριάδα, γιατί ὁ Γιὸς βαπτίζεταν, τὸ ἅγιο Πνεῦμα κατέβηκε ἀπάνω του σὰν περιστέρι κι ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ Πατέρα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ νὰ λέγῃ: Αὐτὸς εἶναι ὁ γιὸς μου ὁ ἀγαπηνένος, πὺ ἐγὼ τὴν ἀγαπῶ: Τὴ λέγομε τὴ γιορτὴ αὐτὴ καὶ **Φῶτα**, γιατί τὴν ἡμέρα αὐτὴ γίνονταν στὴν παλιὰ ἐποχὴ πολλὰ φῶτα, δηλαδὴ βαπτίσια.

4) Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρίου, στίς 2 τοῦ Φλεβάρη, γιὰ ἐνθύμηση, πὺ ὁ γέρος Συμεῶνας ὁ προφῆτης ὑποδέχτηκε τὴ Θεοτόκο, πὺ ἔφερε τὸν Ἰησοῦ στὸ ναὸ τοῦ Σολομώντα, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ Μωυσῆ. Ἐπρεπε δηλαδὴ κάθε μητέρα 40 μέρες ὑπερα ἀπὸ τὴ γέννηση ἀρσενικοῦ παιδιοῦ, νὰ τὸ φέρνῃ στὸ ναὸ καὶ νὰ κάνῃ θυοία. Τότε ὁ γέρο Συμεῶνας, πὺ εἶχε παρακαλέσει τὸ Θεὸ νὰ μὴ πεθάνῃ προτοῦ νὰ ἰδῇ τὸ Σωτῆρα τοῦ κόσμου, πῆρε τὸν Ἰησοῦ στὴν ἀγκυαλιὰ του κι εὐχαρίστησε τὸ Θεὸ λέγοντας: «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον του, Δέσποτα . . . ».

5) Ἡ **Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρα**, στίς 6 Αὐγούστου, γιὰ ἐνθύμηση, πὺ μεταμορφώθηκε ὁ Σωτῆρας ἀπάνω στὸ βουνὸ Θοβὼρ μπροστὰ σελὺς τρεῖς μαθητὲς του, Πέτρο, Ἰάκωβο καὶ Ἰωάννη, καὶ παρουσιάστηκαν καὶ μιλοῦσαν μαζί του ὁ Μωυσῆς κι ὁ Ἡλίας.

6) Στίς Δεσποτικὲς γιορτὲς πηγαίνουν κι οἱ **γιορτὲς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ**, πὺ τιμᾶμε τὸ Σταυρὸ, ἐπειδὴ ἀπάνω του κρεμάστηκε ὁ Ἰησοῦς γιὰ νὰ σώσῃ ἐμᾶς. Πέντε φορές τὸ χρόνο ἔχομε γιορτὴ τοῦ Σταυροῦ. Ἡ πιδ σπουδαία εἶναι ἡ ὕψωση τοῦ Σταυροῦ, στίς 14 τοῦ Σεπτέμβρη γιατί τὴν ἡμερομηνία αὐτὴ γίνηκαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως στὴν Ἱερουσαλήμ, πὺ ἡ Ἀγία Ἑλένη τὸν ἔχτισε στὸ Γολγοθὰ μέσα στὸ ναὸ τοῦτον ὕψώθηκε μὲ μεγάλη τελετὴ γιὰ προσκύνηση ὁ Τίμιος Σταυρὸς, πὺ ὄρθηκε ἡ ἁγία Ἑλένη. Ἡ γιορτὴ αὐτὴ μᾶς θυμίζει μαζί καὶ τὸν αὐτοκράτορα Ἡράκλειο, πὺ στὰ 628 μ. χ. ἔφερε κι ἔστησε στὸ ναὸ τῆς Ἀναστάσεως τὸν Τιμιο Σταυρὸ, πὺ εἶχαν πάρει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ οἱ Πέρσες στὰ 614 μ. Χ. Κινητὴ γιορτὴ τοῦ Σταυροῦ εἶναι ἡ **Σταυροπρο**.

Δειτουργικὴ καὶ Κατήχηση

2

σκύνηση, τὴν τρίτη Κυριακὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, ποὺ φέλλουν : «Τὴν Σταυρόν σου προσκυνούμεν, Δέσποτα, καὶ τὴν ἀγίαν σου Ἀνάστασιν ὑμνοῦμεν καὶ δοξάζομεν». Στὴ μέση τῆς Σαρακοστῆς προσκυνᾶμε τὸ Σταυρὸ γιὰ νὰ δώσῃ δύναμη νὰ περάσωμε ὅλη τὴ νηστεία ὡς τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα, ποὺ πλησιάζει.

8. Κινητὲς Δεσποτικὲς γιορτὲς γενικά.

Κινητὲς Δεσποτικὲς γιορτὲς λέγομε καὶνες, ποὺ γιορτάζομε ὠρισμένες ἡμέρες τῆς ἐβδομάδας, ὅχι ὅμως καὶ τὴν ἴδια κάθε χρόνο ἡμερομηνία.

Κέντρο στίς γιορτὲς αὐτὲς εἶναι τὸ Πάσχα, καὶ γιὰ νὰ ξέρωμε πότε πρέπει νὰ τίς γιορτάζωμε, πρέπει νὰ ξέρωμε πότε εἶναι τὸ Πάσχα.

Τὸ Πάσχα, γιὰ τιμὴ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτήρα, ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία τὸ γιορτάζει ἀπὸ τὰ Ἀποστολικά χρόνια. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν τὸ γιόρταζαν σ' ὅλα τὰ μέρη τὴν ἴδια μέρα, ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Νίκαιας κα- νόνισε τὴν ἡμέρα, ποὺ ἔπρεπε ὅλοι οἱ χριστιανοὶ νὰ γιορτά- ζουν τὸ Πάσχα. Κανόνισε νὰ γιορτάζεται τὸ Πάσχα τὴν πρώτη Κυριακὴ μετὰ ἀπὸ τὴν πανσέληνο, ποὺ φαίνεται ὅ- στερα ἀπὸ τίς 4 τοῦ Ἀπριλίου, ποὺ ἦταν τὴ χρονιὰ ἐκεῖνη Ἰσημερία, δηλαδὴ ἴση μέρα καὶ ἴση νύχτα. Ἄν ἡ πανσέ- ληνος αὐτὴ πέσῃ Κυριακὴ, τὸ Πάσχα γιορτάζεται τὴν ἄλ- λη Κυριακὴ. Ἄν τὸ Πάσχα πέσῃ τὴν ἴδια Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα τῶν Ἑβραίων καὶ τότε ἀναβάλλεται γιὰ τὴν ἄλλη Κυριακὴ.

Οἱ οἱρεὰ στίς κινητὲς γιορτὲς ἀρχίζει δέκα Κυριακὲς μπροστὰ ἀπὸ τὸ Πάσχα, μετὰ τὴν Κυριακὴ τοῦ Τελώνη καὶ Φαρισαίου, καὶ τελειώνει ὀχτὼ Κυριακὲς ὕπερα ἀπὸ τὸ Πάσχα, μετὰ τὴν Κυριακὴ τῶν ἀγίων Πάντων.

Οἱ γιορτὲς αὐτὲς δὲν εἶναι ὅλες γιὰ τιμὴ τοῦ Σωτήρα, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὅλες ἔχουν σχέση μετὰ τὸ Πάσχα καὶ εἶναι γιὰ τὰ ἔργα καὶ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, μποροῦν νὰ θεωροῦν- ται ὅλες δεσποτικὲς.

Τις κινητὲς γιορτὲς μπορούμε νὰ τὶς χωρίσωμε : α') σὲ γιορτὲς πρὶν ἀπὸ τὴ μεγάλη ἑβδομάδα, β') στὴ μεγάλη ἑβδομάδα καὶ τὸ Πάσχα καὶ γ') στὶς γιορτὲς ὑστερα ἀπὸ τὸ Πάσχα.

9. Κινητὲς Δεσποτικὲς γιορτὲς πρὶν ἀπὸ τὴ μεγάλη ἑβδομάδα.

1) *Ἡ Κυριακὴ τοῦ Τελώνη καὶ Φαρισαίου*, δέκα Κυριακὲς μπροστὰ ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα. Τὴν Κυριακὴν αὐτὴν διαβάζεται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον ἡ παραβολὴ τοῦ Τελώνη καὶ Φαρισαίου, ποὺ διδάσκει σ' ἐμᾶς ὅτι: «ὅποιος ὑπερηφανεύεται θὰ ταπεινωθῇ καὶ ὅποιος εἶναι ταπεινὸς θὰ ὑψωθῇ». Τὸ ἐκκλησιαστικὸ βιβλίον ποὺ ἔχει τὶς ἀκολουθίες γιὰ τὶς κινητὲς γιορτὲς ἀπὸ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ὡς τὸ μεγάλο Σάββατον λέγεται *Τριώδιον*. Ἐπειδὴ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἀρχίζουν νὰ φέλνουν τὶς ἀκολουθίες ἀπὸ τὸ διδρίλιον αὐτό, λέγομε ὅτι ἀνοίγει τὸ Τριώδιον.

2) *Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου*. Ἡ ἄλλη ἀμέσως Κυριακὴ, ποὺ διαβάζουν ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον τὴν παραβολὴν τοῦ Ἀσώτου, ποὺ ὁ Χριστὸς μᾶς διδάσκει πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς συχωρεῖ κάθε ἄνθρωπον ἅμα μετανοῇ μὲ τὰ σωστά του.

3) *Ἡ Κυριακὴ τῆς Ἀποκριᾶς*. Αὐτὴ λέγεται ἔτσι, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην μέρα ἀρχίζει ἡ νηστεία ἀπὸ κρέας. Ὅλη αὐτὴ τὴν ἑβδομάδα ἀπὸ τὴ Δευτέραν ὡς τὴν ἄλλην Κυριακὴν ἐπιτρέπεται νὰ τρώγωμε γαλαχτερὰ καὶ γι' αὐτὸ τὴ λέγομε βδομάδα τῆς *Τυροφάγου*. Τὴν Κυριακὴν τῆς Ἀποκριᾶς διαβάζεται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον ἡ παραβολὴ τοῦ Σωτήρα γιὰ τὴ μέλλουσα κρίση. Ἡ Κυριακὴ ὑστερα ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τῆς Ἀποκριᾶς λέγεται *Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου*.

Τὴ Δευτέρα ὑστερα ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου ἀρχίζει ἡ μεγάλη νηστεία γιὰ τὸ Πάσχα, ποὺ τὴ λέγομε Σαρακοστή, γιὰτὶ μᾶς θυμίζει τὴν νηστεία, ποὺ ἔκαμε ὁ Κύριος 40 μέρες στὴν ἔρημον. Ἡ νηστεία αὐτὴ κρατεῖ 50 μέρες, ἀπὸ τὴν Καθαρὴν Δευτέραν ὡς τὸ μεγάλο Σάββατον 48 μέρες καὶ δυὸ ἡ Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ τῆς Ἀποκριᾶς,

πὺ εἶναι καὶ αὐτὲς ἡμέρες νηοτήσιμες. Στὴ νηστεία ἡ Ἐκκλησία μας διατάζει νὰ μὴ τρώγουμε κρέας, φάρια καὶ κά-
θε λογῆς γαλαχτερά. Μόνο τὴν Κυριακὴ τῶν Βαγιῶν ἐ-
πιτρέπεται νὰ τρώγουμε φάρια καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἃν
δὲν πέφτῃ τῇ Μεγάλῃ βδομάδᾳ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τῇ Μεγάλῃ Σαρακοστῇ ἔχομε καὶ ἄλλες νη-
στείες, αὐτὲς : 1) Τῇ νηστεία γιὰ τὰ Χριστοῦγεννα, 40 μέ-
ρες, ἀπὸ τῆς 15 τοῦ Νοέμβρη ὥς τῆς 25 τοῦ Δεκέμβρη, καὶ
τῇ λέγομε **Σαραντῆμερο**. 2) Τῇ νηστεία γιὰ τοὺς Ἅγι-
ους Ἀποστόλους, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα τῆς Κυ-
ριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων καὶ τελειώνει στῆς 29 Ἰουνίου,
τῇ γιορτῇ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. 3) Τῇ
Δεκαπενταύγουστο, ἀπὸ τὴν 1η ὥς τῆς 15 Αὐγούστου,
ποὺ γιορτάζομε τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Ἐκτὸς ἀπὸ
τῆς νηστείας αὐτὲς νηστεύομε τὴν Τετάρτη καὶ Παρα-
σκευὴ κάθε βδομάδα, τὴν παραμονὴ τῶν Φώτων (5 τοῦ
Γενάρη), τῇ γιορτῇ τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ τοῦ Προδρόμου (29
Αὐγούστου) καὶ τῇ γιορτῇ τοῦ Σταυροῦ (14 τοῦ Σεπτέμβρη).

Ἡ νηστεία χρειάζεται, ὅπως λέγει ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυ-
σόστομος, γιὰ νὰ ἐτσιμάζεται ὁ Χριστιανὸς νὰ μεταλάβῃ τὴ
θεία εὐχαριστία. Σὲ πολλὰ τοῦ κηρύγματα ὁ Χρυσόστομος
δίδασκε, πῶς νηστεία δὲν εἶναι μονάχα νὰ μὴ τρώγουμε με-
ρικὲς τροφές, ἀλλὰ πρὸ πάντων νὰ μὴ κάνωμε κακὰ ἔργα.

Ἡ πρώτη Κυριακὴ ἀπὸ τῇ Μεγάλῃ Σαρακοστῇ εἶναι ἡ
Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, γιὰ ἐνθύμησιν, ποὺ ἡ αὐτο-
κράτειρα Θεοδώρα ξανάφερε στῆς ἐκκλησίες ὀριστικὰ τῆς
ἁγίας εἰκόνας (842 μ. Χ.).

Ἡ τρίτη Κυριακὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς εἶναι ἡ
Σταυροπροσκύνησις.

Ἡ Πέμπτη βδομάδα τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς.
Τὴν ἐβδομάδα αὐτὴ τὴν Τετάρτη τὸ θράδυ φέλνουν στῆς
ἐκκλησίες μας τὸ ἔξοχο ποίημα τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς
Κρήτης Ἀντρέα ἀπὸ 280 τροπάρια, ἔπει μὲ παραδείγματα
ἀπὸ τὴν ἱερὰ ἱστορίαν ἀποδείχνει, πῶς ἡ ἀρετὴ ἀμείβεται
καὶ ἡ κακία τιμωρεῖται. Ἐπειδὴ τὸ μεγάλο αὐτὸ ποίημα
μπορεῖ νὰ εἶναι κανὼνας στὴ ζωὴ μας, γι' αὐτὸ λέγεται

Μεγάλος Κανόνας. Τὴν Παρασκευὴ τὴν ἴδια βδομάδα φέλνουν στίς ἐκκλησίες μας τὸ θράδν τὸν **Ἀκάθιστο ὕμνο**, ποὺ εἶναι ποίημα γιὰ τιμὴν στὴ Θεοτόκο. Τὰ τροπά-ρια στὸν Ἀκάθιστο ὕμνο εἶναι 24 καὶ καθένα ἀρχίζει μὲ ἓνα γράμμα στὴ σειρά ἀπὸ τὸ ἀλφάβητο καὶ λέγονται οἰκοί. Κάθε ἕξι οἰκοὶ ψέλνονται κάθε Παρασκευὴ θράδν στίς τέσσερεις ἐβδομάδες τὴν ἴδια Σαρακοστή. Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος γίνηκε γιὰ ἐνθύμηση, ποὺ σώθηκε ἡ Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τοὺς Ἀραβες καὶ Πέρσες στὰ 626 μ. Χ. μὲ τὴ βοήθεια τῆς Θεοτόκου. Τότε ὁ λαὸς μαζεύτηκε στὸ ναὸ τῆς Θεοτόκου, ποὺ ἦταν στὴ συνοικία τῆς Κωνσταντινούπολης Βλαχέρνες, καὶ δοξολόγησε ὁρθίος τὴ Θεοτόκο ποὺ προστατεύει τὴν Πόλη. Μαζί μὲ τὸν Ἀκάθιστο ὕμνο ψέλνουν καὶ τὸ ὠραῖο αὐτὸ κοντάκιον: «Τῇ Ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τῇ νικητήριᾳ, ὡς λητρωθεῖσα τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε. Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον, ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον, ἵνα κράζω σοι: Χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε». Δηλαδή: Τῇ νίκη σ' ἐσένα χρεωστώ, Θεοτόκε, ποὺ ὡδηγοῦσες τὸ στρατό. Ἐπειδὴ γλίστωσα ἀπὸ τὰ βάρβαρα, σ' εὐχαριστῶ ἐγὼ ἡ πόλις σου, Θεοτόκε. Ἐπειδὴ ὁμως ἔχεις δύναμη, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν νικήσῃ κανένας ἄνθρωπος, σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ γλιτώσῃς ἀπὸ διάφορους κινδύνους, γιὰ νὰ φωνάζω δυνατὰ σ' ἐσένα, χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε.

Τὸ Σάββατο τῆς ἑκτῆς ἐβδομάδας τῇ Μεγάλῃ Σαρακο-στῇ εἶναι ἡ γιορτὴ τοῦ Λαζάρου καὶ τὴν ἄλλη μέρα, τὴν Κυριακὴ τὴν ἕκτη, γιορτάζομε τὴν Κυριακὴ τῶν Βαγιῶν, γιὰ ἐνθύμηση, ποὺ θριαμβευτικὰ μπήκε ὁ Ἰησοῦς στὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ὁ λαὸς τὸν ὑποδέχτηκε μὲ βάρδια, δηλαδή μὲ κλωνάρια ἀπὸ φοινίκες.

10. Ἡ Μεγάλῃ Βδομάδᾳ καὶ τὸ Πάσχα.

Ἡ βδομάδα, ποὺ γίνονται ἀκολουθίες στίς ἐκκλησίες γιὰ τὰ ἅγια πάθη τοῦ Σωτήρα, λέγεται **Μεγάλῃ Βδομάδᾳ**, γιατί αὐτὴ τὴν ἐβδομάδα μνημονεύονται τὰ μεγάλα πάθη τοῦ Χριστοῦ.

Γιὰ νὰ μποροῦν νὰ βρῶσκωνται ἔλοι οἱ Χριστιανοὶ στὸν ὄρθρο αὐτὲς τὲς ἡμέρες, γίνεται αὐτὸς τὸ βράδυ τῆς πρώτης ἡμέρας καὶ ὁ ἑσπερινὸς τὸ πρωί. Γι' αὐτὸ στήν ἐκκλησία ἀναφέρονται τὰ πάθη μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἡμέρα, ποὺ γίνηκαν: ὅπως τὸ βράδυ τῇ Μεγάλῃ Πέμπτῃ γίνεται ἡ σταύρωση τοῦ Ἰησοῦ, ἂν καὶ σταυρώθηκε τὸ πρωὶ τὴν Παρασκευή, γιατί τὸ βράδυ τῇ Μεγάλῃ Πέμπτῃ γίνεται ὁ ὄρθρος τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς. Τῇ Μεγάλῃ Παρασκευῇ τὸ πρωὶ διαβάζεται ὁ ἑσπερινὸς τῆς ἰδίας ἡμέρας.

Τῇ Μεγάλῃ Δευτέρᾳ γίνεται ἐνθύμησις τοῦ καλοῦ Ἰωσήφ, τοῦ γιοῦ τοῦ Ἰακώβ, γιατί ἡ ἱστορία του μοιάζει πολὺ μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Σωτήρα. ὅπως τὸν Ἰωσήφ τὸν ζήλεψαν οἱ ἀδελφοὶ του, ἔτσι καὶ τὸν Κύριο τὸν ζήλεψαν οἱ πατριῶτες του. ὅπως τὸν Ἰωσήφ πούλησαν οἱ ἀδελφοὶ του στοὺς ἔμπορους Ἰσραηλίτες γιὰ 30 ἀσημένια νομίσματα, ἔτσι καὶ ὁ Ἰούδας πρόδωκε τὸ δάσκαλό του γιὰ 30 ἀσημένια νομίσματα. ὅπως τὸν Ἰωσήφ τὸν ἔβαλαν στὸ λάκκο καὶ βύστερα σώθηκε, ἔτσι καὶ ὁ Σωτὴρας μπήκε στὸν τάφο καὶ ἀναστήθηκε. Ἐπειδὴ οἱ Εὐαγγελιστὲς ἀναφέρουν ὕστερα ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ Ἰησοῦ στήν Ἱερουσαλὴμ τὴν κατάρα του γιὰ τὴν ἀκαρπῆ συκιά, τῇ Δευτέρᾳ μνημονεύεται καὶ αὐτό, ποὺ σημαίνει, πὼς εἶναι καταραμένος ἐκεῖνος ὁ ἀνθρώπος, ποὺ δὲν κάνει καρποὺς καλοὺς, δηλαδὴ καλὰ ἔργα.

Τῇ Μεγάλῃ Τρίτῃ μνημονεύονται οἱ τελευταῖες παραβολές, ποὺ εἶπε ὁ Ἰησοῦς σιὺς μαθητὲς του καὶ πρὸ πάντων ἡ παραβολὴ γιὰ τὲς δέκα παρθένας, ποὺ διδάσκει σ' ἡμᾶς, πὼς πρέπει νὰ εἴμαστε πάντα εἰσιμοὶ μὲ καλὰ ἔργα, γιατί δὲν ξέρομε οὔτε τὴν ἡμέρα οὔτε τὴν ὥρα τῆς δευτέρης παρουσίας.

Τῇ Μεγάλῃ Τετάρτῃ μνημονεύεται ἡ ἀμαρτωλὴ γυναικα, ποὺ ἄλειψε μὲ μύρο τὸν Κύριο καὶ ἡ συμφωνία ποὺ ἔκαμε ὁ Ἰούδας μὲ τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν Ἑβραίων νὰ παραδώσῃ τὸν Ἰησοῦ γιὰ τριάντα ἀργύρια.

Τῇ Μεγάλῃ Πέμπτῃ μνημονεύεται ὁ μυστικὸς δεῖπνος καὶ οἱ τελευταῖες διδασκαλίαι τοῦ Σωτήρα στοὺς μαθητὲς του. Τὴν ἰδια μέρα μεταλαμβάνουν πολλοὶ χριστιανοί, γιατί

στὲ μυστικὸν δεῖπνον ὁ Ἰησοῦς ὥρισε τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Τὸ βράδυ τῇ Μ. Πέμπτῃ, ποῦ γίνεται ὁ ὄρθρος τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, διαβάζουν τὰ δώδεκα εὐαγγέλια, δηλαδὴ δώδεκα κεφάλαια ἀπὸ τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, ποῦ λέγουν γιὰ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ μας. Ἀνάμεσα σ'ὁ πέμπτο κι ἕκτο εὐαγγέλιον ψέλνουν τὸν περίφημον ὕμνον : « Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου . . . » κι ὁ ἱερέας θγάζει τὸ σταυρωμένο ἀπὸ τὸ ἱερό, τὸν σταίνει στὴ μέσῃ τῆς ἐκκλησίας κι οἱ χριστιανοὶ τὸν προσκυνοῦν.

Τῇ Μεγάλῃ Παρασκευῇ μνημονεύεται τὸ σταυρικὸ πάθος τοῦ Σωτήρα κι ὁ θάνατός του (ὥρα 3 μ. μ.). Τὸ βράδυ ψέλνουν τὴν ἀκολουθία τοῦ ἐπιτάφιου καὶ κάνομε τὴν τελετὴ τῆς κηδείας τοῦ Ἰησοῦ.

Τὸ Μεγάλον Σάββατον μνημονεύεται τὸ θάψιμον τοῦ Κυρίου. Τὸ πρωὶ γίνεται ἡ πρώτη ἀνάστασις, ποῦ εἶναι προειδοποίησις γιὰ τὴν ἀνάστασιν, δηλαδὴ διαβάζεται τό : « Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν », ποῦ εἶναι προφητεία γιὰ κεῖνο ποῦ εἶναι ἐξέτασις πῶς θὰ γίνῃ, γι' αὐτὸ κι ὁ ἱερέας ραίνει μὲ λουλούδια τὸ ναὸ καὶ χτυποῦν οἱ καμπάνες χαρούμενα.

Ἡ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα. Τὰ μεσάνυχτα τὸ μεγάλο Σάββατον γιορτάζομε τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ ψέλνομε τὸ « Χριστὸς Ἀνέστη ». Τὸ ἀπόγευμα τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα γίνεται ἡ δευτέρη Ἀνάστασις, γιὰ κεῖνους ποῦ δὲ βρέθησαν στὴν πρώτη ἀνάστασιν. Ἡ λειτουργία αὕτῃ λέγεται κι ἀγάπη, γιὰτὶ τότε στὰ παλιὰ χρόνια ὅλοι οἱ χριστιανοὶ φιλοῦνταν ἀναμειγξύ τους. Τότε διαβάζουν οἱ ἱερεῖς τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ τοῦ Ἰωάννη σὲ πολλὰς χριστιανικὰς γλῶσσας, ποῦ συμβουλευεὶ ὁ Ἰησοῦς στοὺς μαθητὰς του νὰ ἔχουν εἰρήνην.

II. Οἱ κινητὲς Δεσποτικὲς γιορτὲς ὑστερὰ ἀπὸ τὸ Πάσχα

Ἡ Διακαινήσιμη ἑβδομάδα ἔτσι λέγομε ὅλη τὴν ἑβδομάδα ἀπὸ τὸ Πάσχα ὡς τὴν ἄλλη Κυριακὴν. Ἐπε δὴ

τὸ Μεγάλο Σάββατο στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ βαφτίζονταν πολλοί, ποὺ μὲ τὸ βάπτισμα γίνονταν καινούρ-
γοι ἄνθρωποι, δηλαδὴ Χριστιανοί, ὠνομάστηκε ἡ ἑβδομάδα
αὕτῃ *διακαινήσιμη*. Τὴν Παρασκευὴ τὴν ἑβδομάδα αὕτῃ
εἶναι ἡ *γιορτὴ τῆς Ζωοδόχου πηγῆς*, γιὰ τὴν πηγὴ ἀπὸ
νερὸ στὸ ναὸ τῆς Θεοτόκου στὴν Κωνσταντινούπολη, ἔπου
πολλοὶ γιατρεύτηκαν. Ἡ πηγὴ αὕτῃ δὲ εἶναι σήμερα.

Ἡ *Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ ἢ τὸ Ἀντίπασχα* εἶναι ἡ
πρῶτῃ Κυριακὴ ὑπερα ἀπὸ τὸ Πάσχα καὶ μνημονεύεται ἡ
παρουσίαση τοῦ Χριστοῦ στοὺς μαθητὲς του, ποὺ ὁ ἅγιος
Θωμᾶς δὲν πίστεψε.

Ἡ *Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων* εἶναι ἡ δευτέρῃ Κυ-
ριακὴ ὑπερα ἀπὸ τὸ Πάσχα, γιὰ τιμὴν στὶς μυροφόρες γυ-
ναῖκες καὶ στὸν Ἰωσήφ καὶ Νικάνημο, ποὺ κήδεσαν τὸ Σω-
τήρα.

Ἡ τρίτῃ Κυριακὴ ὑπερα ἀπὸ τὸ Πάσχα λέγεται *Κυ-
ριακὴ τοῦ παράλυτου*, γιὰ τὴν ἡμέρα αὕτῃ διαβάζε-
ται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο τὸ θαῦμα τοῦ Σωτήρα, ποὺ γιάτρεψε
τὸν παράλυτο στὴ Βηθεσδα.

Ἡ τέταρτῃ Κυριακὴ λέγεται *Κυριακὴ τῆς Σαμα-
ρείτιδας*, γιὰ τὴν διαβάζεται τὸ Εὐαγγέλιο, ποὺ λέγει τὴν
ὁμιλίαν τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴ Σαμαρείτιδα.

Ἡ πέμπτῃ Κυριακὴ λέγεται *Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ*,
γιὰ τὴν αὕτῃ τὴν ἡμέρα διαβάζεται τὸ Εὐαγγέλιο γιὰ τὸ
θαῦμα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ γιάτρεψε τὸν τυφλὸ ἀπὸ τὴ γέν-
νησίν του.

Ἡ *ἀνάληψη τοῦ Κυρίου*, 40 μέρες ὑπερα ἀπὸ τὸ
Πάσχα, Πέμπτῃ μέρα, γιὰ ἐνθύμηση, ποὺ ἀναλήφθηκε ὁ
Κύριος στὸν οὐρανὸ 40 μέρες ὑπερα ἀπὸ τὴν Ἀνάστα-
σὴν του.

Πενήντα μέρες ὑπερα ἀπὸ τὸ Πάσχα γιορτάζουμε τὴν
Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστῆς, γιὰ ἐνθύμηση, πὼς πενήν-
τα μέρες ὑπερα ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου κατέβηκε
στοὺς Ἀποστόλους τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, καὶ γιὰ τιμὴν τοῦ τὴν
ἄλλῃ μέρα, τὴ Δευτέρᾳ, ἔχομε τὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
ματος. Ἡ Κυριακὴ, ποὺ ἔρχεται ὑπερα ἀπὸ τὴν Πεντηκο-

στή, λέγεται *Κυριακή τῶν Ἀγίων Πάντων*, γιὰ τιμὴν ἔλων τῶν ἁγίων καὶ πρὸ πάντων τῶν μαρτύρων.

Τὸ ἐκκλησιαστικὸ βιβλίον, ποὺ ἔχει τίς ἀκολουθίες γιὰ τίς κινητὰς γιορτὲς ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα ὡς τὴν Κυριακὴ τῶν Ἀγίων Πάντων λέγεται *Πεντηκοστάριον*.

12. Θεομητορικὲς γιορτὲς.

Γιὰ τιμὴν τῆς Θεοτόκου ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει κανονίσει πολλὰς γιορτὲς· ἀπ' αὐτὰς οἱ σπουδαῖες εἶναι αὗται :

1) *Τὰ Γενέθλια ἢ ἡ Γέννηση τῆς Θεοτόκου*, στίς 8 τοῦ Σεπτέμβρη· ποὺ μνημονεύεται ἡ γέννησὶς τῆς.

2) *Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου*, στίς 21 τοῦ Νοέμβρη, γιὰ τὴ μνήμη τῆς εἰσοδοῦ τῆς Θεοτόκου, ὅταν ἦταν τριῶν χρόνων, στὸ ναό, ὅπου ἔμεινε ἀφιερωμένη στὸ Θεὸ ὡς τὰ 12 χρόνια τῆς καὶ ἀκόμα.

3) *Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου*, στίς 25 τοῦ Μάρτη, γιὰ ἐνθύμησιν ποὺ ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ στάλθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ στὴν Παρθένο Μαρία καὶ εἶπε τὴν εὐχάριστη εἰδησιν (τὸν εὐαγγελισμό), πὼς θὰ γεννήσῃ ἀπὸ Πνεῦμα ἁγίου τὸ Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Τὴν ἴδια μέρα γίνεται καὶ ἡ ἐθνική μας γιορτὴ, ποὺ ὁ δεσπότης τῆς Πάτρας Γερμανὸς σήκωσε στὰ 1821 τὴ σημαία τῆς ἐπανάστασεως.

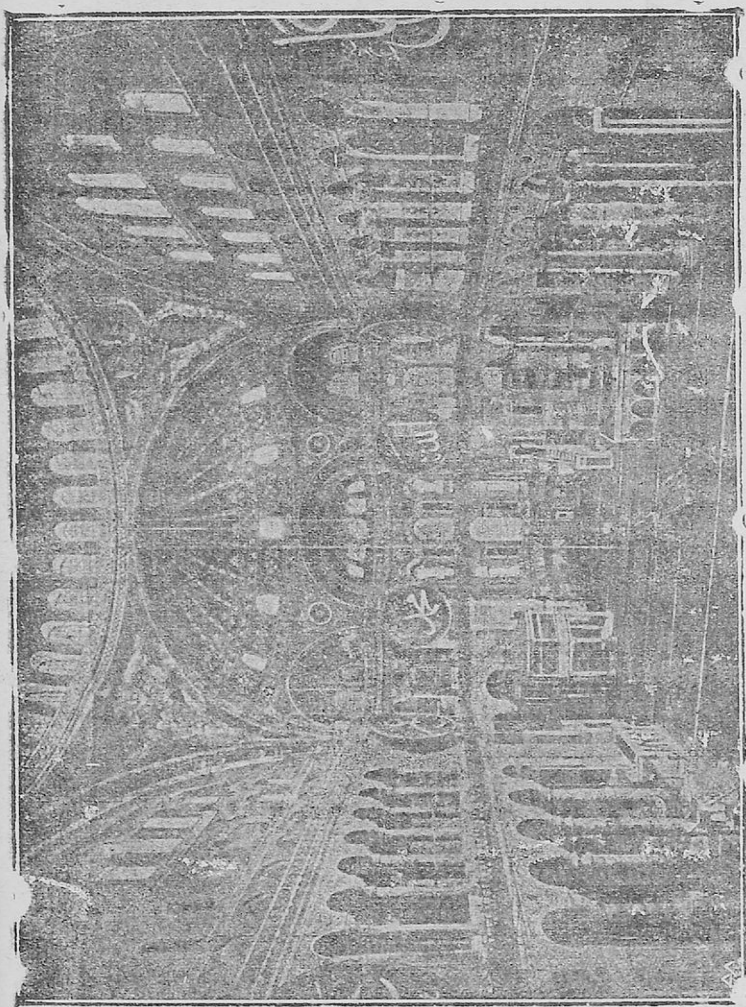
4) *Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου*, στίς 15 Αὐγούστου, γιὰ τὴ μνήμη τοῦ θανάτου τῆς Παναγίας. Μπροστὰ ἀπὸ τὴ γιορτὴ 15 μέρες ἔχομε νηστεία.

13. Γιορτὲς τῶν ἁγίων ἢ ζωὴ τους.

Ἐκτὸς ἀπὸ τίς δεσποτικὲς καὶ θεομητορικὲς γιορτὲς, ἔχομε καὶ γιορτὲς γι' ἄλλα ἱερὰ πρόσωπα, ποὺ μὲ τὸ αἷμα τους, μὲ τὴ σοφία τους, μὲ τὸ παράδειγμά τους, μὲ τὴν ἀκλόνητη πίστη τους ἐσώθησαν στὸ νὰ θριαμβέψῃ ὁ Χριστιανισμός. Τέτοιαις γιορτὲς εἶναι οἱ γιορτὲς γιὰ τοὺς ἀποστόλους, τοὺς ἀποστολικοὺς ἄντρες καὶ Εὐαγγελιστοὺς· ὅπως τοῦ ἀποστόλου *Φίλιππου* στίς 15 τοῦ Νοέμβρη· τοῦ *Ἀντρέα τοῦ πρωτόκλητου* στίς 30 τοῦ Νοέμβρη· τοῦ *Πέτρου καὶ Παύλου* στίς 29 Ἰουνίου· ἡ *σύναξις τῶν 12 ἀποστόλων* στίς 30 Ἰουνίου. Οἱ γιορτὲς γιὰ τοὺς Μάρτυ-

ρες, πού θυοίεσαν τή ζωή τους γιά τήν Ἐκκλησία ὅπως τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στίς 26 τοῦ Ὀκτώμβρη· τῆς μεγαλομάρτυρας Αἰκατερίνης στίς 25 τοῦ Νοέμβρη· τοῦ πρωτομάρτυρα Στέφανου στίς 27 τοῦ Δεκέμβρη· τοῦ ἁγίου Γεωργίου στίς 2· τοῦ Ἀπρίλη· τοῦ μεγαλομάρτυρα Παντελεήμονα στίς 27 Ἰουλίου. Οἱ γιορτές γιά τοὺς ὁσious καὶ μεγάλους ἀσκητές, πού ἡ ζωή τους ἔκανε νὰ θαυμάζουν κι οἱ εἰδωλολάτρες. Οἱ γιορτές γιά τοὺς μεγάλους ἱεράρχες καὶ δασκάλους, πού μὲ τοὺς λόγους τους καὶ τὰ βιβλία τους ὑπεράσπισαν τὸ χριστιανισμό, (τοῦ μεγάλου Βασιλείου 1 Γενάρη, τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας 18 τοῦ Γενάρη, τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, στίς 30 τοῦ Γενάρη κι ἄλλες). Οἱ γιορτές γιά τοὺς θαυματουργοὺς καὶ Προστάτες τῆς Ἐκκλησίας (τοῦ ἁγίου Νικολάου στίς 6 τοῦ Δεκέμβρη· τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνα στίς 12 τοῦ Δεκέμβρη· τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς ἁγίας μητέρας του Ἑλένης στίς 21 τοῦ Μάη). Ἐχομε ἀκόμα καὶ γιορτές γιά τὴ μνήμη τῶν Προφητῶν, πού προφήτεψαν τὸν ἔρχομό τοῦ Σωτήρα (τοῦ Ἱερεμία 1 τοῦ Μάη, τοῦ Ἡλία στίς 20 Ἰουλίου) καὶ ἰδιαίτερα τὴ μνήμη τοῦ Ἰωάννη τοῦ Πρόδρομου (τὴ σύναξή του στίς 7 τοῦ Γενάρη, τὴν ἀποκάλυψή του στίς 29 Αὐγούστου).

Ἐκτὸς ἀπὸ τίς παραπάνω γιορτές ἔχομε καὶ γιορτές γιά τιμὴ τῶν ἁγίων ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ (τῶν Ταξιάρχων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ στίς 8 τοῦ Νοέμβρη)· γιορτές γιά λείψανα ἁγίων ἢ γιά σπουδαῖα ἱερὰ πράματα. Ἐχομε ἀκόμα γιορτές γιά τοπικοὺς ἁγίους καὶ νεμάρτυρες. Σὲ κάθε πόλη τιμᾶται ξεχωριστὰ ἓνας ἅγιος, πού ἡ ζωή του ἔχει σχέση μὲ τὴν πόλιν αὐτὴ καὶ θεωρεῖται ὁ προστάτης της, πολιοῦχος ἅγιος (ἔτσι στὴν Ἀθήνα ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, στὴ Θεσσαλονικὴ ὁ ἅγιος Δημήτριος, στὴν Πάτρα ὁ ἀπόστολος Ἀντρέας, στὴν Κερκυρα ὁ ἅγιος Σπυρίδωνας, στὴν Κεφαλλονιά ὁ ἅγιος Γεράσιμος, στὴ Ζάκυνθος ὁ ἅγιος Διονύσιος, ὅχι ὁ Ἀρεοπαγίτης, κι ἄλλοι).

Τὸ εσωτερικὸ τοῦ ναοῦ τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ.

Γ'. ΠΩΣ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ (*Ἱερὲς ἀκολουθίες*)

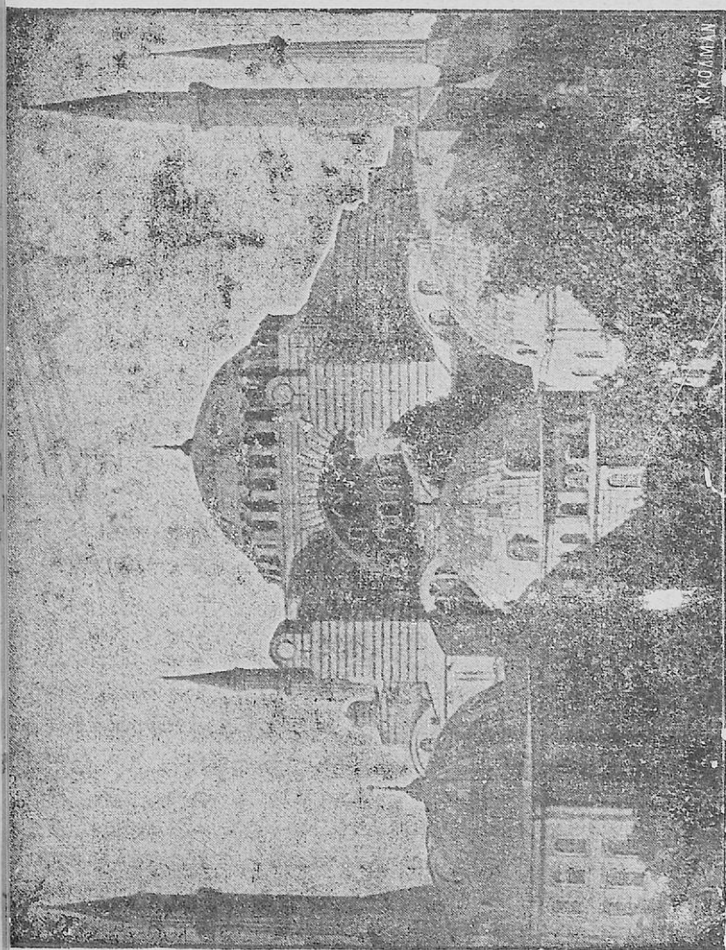
14. Γιά τίς ἱερᾶς ἀκολουθίες γενικά.

Στὸ Θεό, ποὺ εἶναι παντοῦ παρὼν καὶ ἀγαθὸς πατέρας σ' ὅλους μας, μπορεῖ καθένας νὰ κάνῃ τὴ λατρεία του. Γιὰ τὴν τάξιν ὅμως κανονίστηκαν ὁρισμένοι τύποι γιὰ τὴ λατρεία σὲ διάφορες περιστάσεις τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς, *οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἀκολουθίες*. Ἀπὸ τίς ἐκκλησιαστικὲς ἀκολουθίες ἄλλες γίνονται στὴν ἐκκλησία ταχτικά, *οἱ ταχτικὲς ἀκολουθίες* (ὁ ὄρθρος, ὁ ἐσπερινός, ἡ θεία λειτουργία κι ἄλλες), κι ἄλλες ἔκταχτα, ἅμα παρουσιαστῇ ἀνάγκη, *οἱ ἔκταχτες ἀκολουθίες*, (ὥπως τὰ μυστήρια, οἱ τελετὲς γιὰ τὰ ἐγκαίνια τῶν ναῶν, οἱ κηδεῖες κι ἄλλες).

15. Ταχτικὲς ἀκολουθίες.

Ἡ Ἐκκλησία μας, γιὰ νὰ προσευχόμαστε στὸ Θεὸ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ συχνά, ὥριζε προσευχὰς πολλὰς φορές τὴν ἡμέρα, τὸ μεσονύχτι κατὰ τὰ μεσάνυχτα, τὸν ὄρθρον τὸ πρωί, τίς ὥρες στίς ἑξί κι ἐννιά τὸ πρωί καὶ τὴν τρίτη ὕστερα ἀπὸ τὸ δεῖπνο. Οἱ ἀκολουθίες αὐτὲς γίνονται ἀπὸ τροπάρια, ψαλμούς, μέρη ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή, εὐχές, παρακλήσεις κι ὕμνους στὸ Θεό. Σήμερα ἔτσι κάνουν μονάχα στὰ μοναστήρια.

Γιὰ εὐκολία ὅμως ὁ ἱερέας μονάχα δυὸ φορές τὴν ἡμέρα προσεύχεται στὴν ἐκκλησία, τὸ πρωί καὶ τ' ἀπόγευμα. Τὸ πρωί διαβάζει τὸ μεσονύχτι καὶ τὸν ὄρθρον καὶ τὸ βράδυ τὴν ἑνατὴ ὥρα καὶ τὸν ἐσπερινό. Ἀλλὰ στὸ σπίτι του εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ ἱερέας νὰ διαβάξῃ τίς ὁρισμένους ὥρες, πρώτη, τρίτη, ἕκτη καὶ τὸ ἀπόδειπνο.

Ὁ ναὸς τῆς Σοφίας, τοῦ Θεωτάτην Κωνσταντινούπολιν ὅπως εἶναι σήμερα· σχ. Βυζαντινὸν,

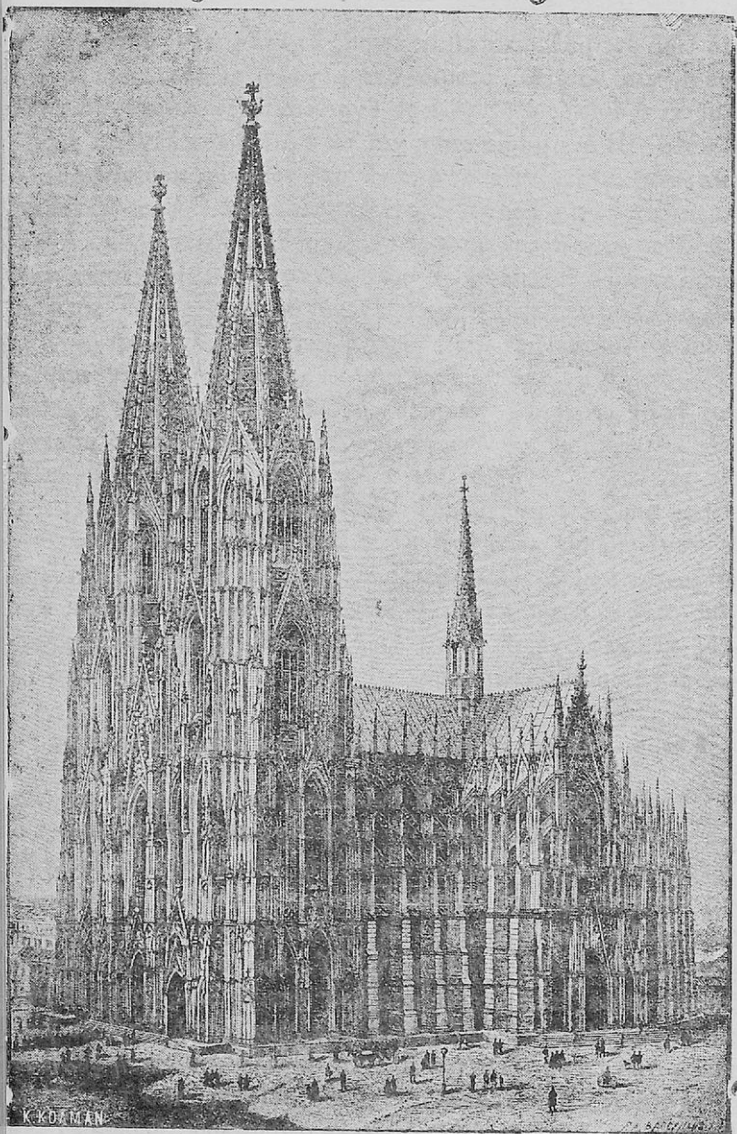
16. Οἱ λειτουργίες

Στὰ χρόνια τῶν Ἀποστόλων θάση στή λατρεία ἦταν ἡ θεία εὐχαριστία, πού κανόνισε ὁ Ἰῶς ὁ Χριστός μας. Στή θεία εὐχαριστία, λίγο λίγο προστέθηκαν ὕμνοι καί παρακλήσεις στό Θεό, ἀνάγνωσις τῶν γραφῶν καί τὸ κήρυγμα· μ' αὐτὸν τὴν τρόπο σιγὰ σιγὰ γίνθηκαν οἱ λειτουργίες, δηλαδή οἱ ὠρισμένοι τύποι, πού σύμφωνα μ' αὐτοὺς λατρεύομε τὸ Θεό. Στὴν παλιά ἐποχὴ δὲν ἦταν ὁ Ἰῶς τὸς πὸς γιὰ κάθε Ἐκκλησία, ἀλλὰ καθεμιὰ εἶχε τὴ λειτουργία της, ἡ βίση ὅμως ἦταν ἡ ἴδια γιὰ ὅλες.

Ἀπὸ τίς παλιές λειτουργίες τέσσερις εἶναι οἱ πὸς σπουδαίες, πού τίς ἔχομε καί σήμερα: 1) **Ἡ λειτουργία τοῦ Ἰάκωβου τοῦ ἀδερφοῦ Θεοῦ.** Τὴ λειτουργία αὐτὴ δὲν τὴν κάνομε σήμερα, παρὰ μονάχα σὲ λίγα μέρη στή μνήμη τοῦ μόνο, στίς 23 τοῦ Ὀκτώμβρη, τὴν κάνουν. Ἐπειδὴ ἡ λειτουργία αὐτὴ ἦταν πολὺ μεγάλη καί κουραστική, τὴν συντόμεψε ὁ μέγας Βασίλειος· ἔτσι ἔχομε 2) **Τὴ λειτουργία, τοῦ μεγάλου Βασιλείου,** πού γίνεται ὁ καὶ φορές τὸ χρόνο· τίς πάντε Κυριακὲς τὴ μεγάλη Σαρακοστή (ἐκτὸς τῶν Βαγιῶν), τὴ μεγάλη Πέμπτη, τὸ μεγάλο Σάββατο, τίς παρμονές τὰ Χριστούγεννα καί τὰ Θεοφάνια, καί τὴν 1 τοῦ Γενάρη, πού γιορτάζομε τὴ μνήμη του. 3) Τὴ λειτουργία αὐτὴ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ ἦταν μεγάλη, τὴν συντόμεψε ὁ **Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος,** πού αὐτὴ ἐπικράτησε λίγο λίγο σ' ὅλη τὴν Ὀρθόδοξη Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία καί γίνεται ὅλες τίς Κυριακὲς καί γιορτὲς τοῦ χρόνου ἐκτὸς ἐκείνης τίς ἡμέρας, πού γίνεται ἡ λειτουργία τοῦ μεγάλου Βασιλείου. 4) Τὴ μεγάλη Δευτέρα, Τρίτη καί Τετάρτη καί κάθε Τετάρτη καί Παρασκευὴ τὴ Μεγάλῃ Σαρακοστῇ γίνεται ἡ **Λειτουργία τῶν προηγουμένων,** πού δὲ γίνεται ἁγιασμός στὰ τίμια δῶρα, γιὰ τὴ αὐτὰ εἶναι ἁγιασμένα ἀπὸ τὴν προηγούμενη Κυριακή.

17. Ἐξήγηση τῆς θείας λειτουργίας.

Τὴν ὥρα πού γίνεται ὁ ὄρθρος, ὁ ἱερέας μυστικά μέσα

Ναός με σχέδιο Γοτθικό.

στὸ ἱερὸ ἐτοιμάζει τὰ τίμια δῶρα, δηλαδή τὸν ἄρτο καὶ τὸ κρασί, γὰρ νὰ εἶναι ἕτοιμα στὴ μεγάλη εἴσοδο, ποὺ ὁ ἱερέας κι ὁ διάκος ἀπὸ τὸ ἱερὸ ἐγαίνουν στὸν κύριο νὰ μαζέμ' αὐτά. Ἡ ἐτοιμασία αὐτὴ γιὰ τὰ τίμια δῶρα λέγεται **προσκομιδὴ**, γιατί γίνεται ἀπάνω στὸ τραπέζι, ποὺ εἶναι ἀριστερὰ στὴν ἅγια Τράπεζα, στὴν προσκομιδὴ. Ἄμα τελειώσῃ ὁ ὄρθρος κι ἡ προσκομιδὴ, ἀρχίζει ἡ θεία λειτουργία. Αὐτὴ χωρίζεται σὲ δύο μέρη; α') **τῇ λειτουργίᾳ γιὰ τοὺς κατηχούμενους**, ποὺ μποροῦσαν νὰ ἐρίσκωνται σ' αὐτὴ κι οἱ κατηχούμενοι, δηλαδή ὅσοι διδάσκονταν τὴν κατήχηση, ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἀκόμα βαπτιστῇ· καὶ β') **τῇ λειτουργίᾳ γιὰ τοὺς πιστοὺς**, ποὺ, προτοῦ ν' ἀρχίσῃ, διατάζει ὁ ἱερέας τοὺς κατηχούμενους νὰ φύγουν, γιατί θὰ γινόταν τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, ὅπου μονάχα οἱ πιστοί, δηλαδή οἱ βαπτισμένοι, μποροῦσαν νὰ βρίσκωνται. Ἄν καὶ σημερὰ δὲν ξεχωρίζωμε κατηχούμενους καὶ πιστοὺς, γιατί ὅλοι βαφτίζονται μωρὰ, ἐξακολουθεῖ τὸ χωρίσμα αὐτὸ τῆς λειτουργίας σὲ δύο μέρη, ἐπειδὴ τὴν ἕκαμαν ἅγιοι καὶ μεγάλοι ἄντρες κι ἔχει σχέση μὲ τίς ἱερὲς παραδόσεις τίς Ἐκκλησίας καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ.

18. α'. Ἡ λειτουργία γιὰ τοὺς κατηχούμενους.

1) **Τὸ προοίμιο** : Ἡ θεία λειτουργία ἀρχίζει μὲ τίς λέξεις, ποὺ λέγει ὁ διάκος : «**Εὐλόγησον Δέσποτα**»· ὁ ἱερέας τότε λέγει : «**Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων**»· οἱ ψαλτάδες γιὰ τὸ λαὸ ἀπαντοῦν «**ἀμήν**», δηλαδή ἄς γίνῃ. Ὑστερὰ ὁ διάκος διαβάζει δυνατὰ σειρὰ παρακλήσεις στὸ θεό· ἐπειδὴ ὅλες αὐτὲς οἱ παρακλήσεις λέγονται μαζί, ἡ παράκληση αὐτὴ λέγεται **μεγάλῃ συναπτῇ**. Ὑστερὰ ἀπὸ τὴ μεγάλη συναπτὴ φέλνουν οἱ ψαλτάδες **τὰ ἀντίφωνα**, δηλαδή στίχους ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, ἓνα ὁ δεξιὸς ψάλτης, ἄλλο ὁ ἀριστερός, ὥσπου νὰ τελειώσουν. Ὑστερὰ ἀπ' αὐτὰ ὁ διάκος λέγει τὴ **μικρὴ συναπτῇ**, δηλαδή λίγες παρακλήσεις, ποὺ ἀρχίζουν μὲ τίς

λέξεις: «ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθώμεν». Ὑστερα φέλνουν τοὺς μακαρισμοὺς, ἂν εἶναι Κυριακὴ ἢ γιορτὴ Ἁγίου· ἂν ὅμως εἶναι Δεσποτικὴ, ἢ Θεομητορικὴ γιορτὴ φέλνουν καὶ τρίτο ἀντίφωνο.

2) Ἡ μικρὴ εἴσοδος ἢ ἡ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου, ποὺ θγαίνει ὁ διάκος μετὰ τὸν ἱερέα ἀπὸ τὸ ἱερὸ κρατῶντας σηκωμένο ὀψηλὰ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ στέκονται στὴ μέση τῆς Ἐκκλησίας καὶ δίπλα εἰ ἀναμμένες λαμπάδες, ποὺ ἔρχονται γιὰ τιμὴ μπροστά. Ὁ διάκος σηκώνοντας ὀψηλὰ τὸ Εὐαγγέλιο στὸ λαὸ λέγει «σοφία· ὀρθοί»· δηλαδὴ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦτο εἶναι θεϊκὴ σοφία, σηκωθῆτε ὀρθοὶ γιὰ τιμὴν του. Ὑστερα μπαίνουν ἀπὸ τὴν ὡραία πύλη στὸ ἱερό· γιὰ τοῦτο ἡ τελετὴ αὐτὴ λέγεται εἴσοδος μικρὴ, γιὰ νὰ ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὴ μεγάλη εἴσοδο, ποὺ θὰ εἰποῦμε παρακάτω. Ἐπεὶ δὴ γιὰ πρώτη φορὰ βγαίνει τὸ Εὐαγγέλιο ἀπὸ τὸ ἱερὸ στὸ ναό, ἡ τελετὴ αὐτὴ λέγεται καὶ **Εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου**. Ὑστερα φέλνουν τροπάρια, παρακλήσεις καὶ τὸ τρισάγιο «ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος· ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς».

3) Ὑστερα ἀπὸ τὸ τρισάγιο ὁ φάλτης διαβάζει τὸν Ἀποστολο, ἓνα μέρος δηλαδὴ ἀπὸ τίς πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἢ μιὰ ἀπὸ τίς ἐπιστολὰς τους. Ἀμα τελειώσῃ ὁ Ἀπόστολος, ὁ ἱερέας λέγει στοὺς πιστοὺς νὰ προσέξουν ν' ἀκούσουν τὸ Εὐαγγέλιο, καὶ ὁ διάκος ἀνεβαίνει στὸν ἄμβωνα καὶ διαβάζει ἓνα μέρος ἑνὸς ἀπὸ τὰ τέσσερα εὐαγγέλια· ὕστερα γίνεται τὸ κήρυγμα καὶ τελευταῖα.

4) Ὁ διάκος διαβάζει **τὴν ἐκτενὴν**, δηλαδὴ μετὰ μιὰ σειρὰ ἀπὸ παρακλήσεις εὐχεται γιὰ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξους χριστιανούς, γιὰ τὸ ἔθνος, τοὺς κληρικοὺς, τὸ λαὸ, γιὰ ὅσους δουλεύουν στὸ ναὸ καὶ γιὰ τοὺς πεθαμένους. Ὑστερα εὐχεται γιὰ τοὺς κατηχούμενους νὰ τοὺς ἐλεήσῃ ὁ Κύριος νὰ γίνουν καλοὶ χριστιανοὶ καὶ τελευταῖα παραγγέλνει στοὺς κατηχούμενους νὰ γείρουν τὰ κεφάλια τους, γιὰτὶ ὁ ἱερέας μέσα στὸ ἱερὸ εὐχεται γι' αὐτούς· τὴν εὐχὴν αὐτὴν ὁ ἱερέας λέγει μετὰ σιγανῆ φωνῇ, μονάχα τὰ τελευταῖα ἀπὸ τὴν εὐχὴν λέγει δυνατὰ: «ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν

Διευρηγική καὶ Κατήχηση

3

ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Ἀμήν».

Ὑστερα ὁ διάκος παραγγέλλει στοὺς κατηχομένους νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ ναὸ λέγοντας: «Ὅσοι κατηχομένοι προσέλθετε· οἱ κατηχομένοι προσέλθετε· ὅσοι κατηχομένοι προσέλθετε· μὴ τις τῶν κατηχομένων». Διλαδὴ ὅσοι εἰστε κατηχομένοι νὰ βγῇτε ἔξω, ὅλοι οἱ κατηχομένοι, κανέναν ἀπὸ τοὺς κατηχομένους νὰ μὴ μείνῃ. Τότε ἔφευγαν οἱ κατηχομένοι κι ἔμεναν μέσα στὸ ναὸ μονάχα οἱ πιστοὶ κι ἔτσι ἄρχιζε τὸ δεύτερο μέρος ἀπὸ τῇ λειτουργίᾳ, ἡ λειτουργία γιὰ τοὺς πιστοὺς.

19. 6'. Ἡ λειτουργία γιὰ τοὺς πιστοὺς.

Τὰ πῶς σπουδᾶ μέρη της εἶναι αὐτά:

1) **Οἱ εὐχὲς γιὰ τοὺς πιστοὺς.** Ἀμα φύγουν οἱ κατηχομένοι, ὁ διάκος λέγει: «Ὅσοι πιστοί», δηλαδὴ ὅσοι εἰστε πιά Χριστιανοὶ βαπτισμένοι νὰ μείνετε· καὶ παρακαλεῖ τὸ θεὸ νὰ μᾶς ἐλεήσῃ καὶ τὴν ἴδια ὥρα ὁ ἱερέας μέσα στὸ ἱερὸ εὐχεται γιὰ τοὺς πιστοὺς. Ὁ διάκος παρακαλεῖ τὸ θεὸ καὶ πάλι κι ὁ ἱερέας μέσα στὸ ἱερὸ λέγει καὶ δευτέρη εὐχὴ γιὰ τοὺς πιστοὺς.

2) Ὑστερα γίνεται ἡ **μεγάλῃ εἴσοδος** (βγαίνουν τὰ ἅγια), δηλαδὴ ἀπὸ τὴν προσκομιδὴ παίρνουν οἱ ἱερεῖς τὰ τίμια δῶρα, ὅπου βρίσκονται ὡς τώρα, καὶ μέ μεγάλη τελετὴ βγαίνουν ἀπὸ τὴν ἀριστερὴν πόρτα τοῦ ἱεροῦ στὸν κύριο ναὸ κι ἀπὸ τὴν ὥραία πύλη μπαίνουν στὸ ἱερὸ καὶ τὰ τοποθετοῦν στὴν ἅγια τράπεζα· οἱ φαλτάδες τὴν ὥρα αὐτὴ φελλοῦν τὸ **χερουβινὸ ὕμνο** («Οἱ τὰ χερουβὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες...»). Στὴν τελετὴ αὐτὴ ὁ ἱερέας κρατεῖ τὸ ἅγιο ποτήρι κι ὁ διάκος τὸν ἅγιο δίσκο κι ἔρχονται στὴ μέση τοῦ ναοῦ, γίνεται σιωπὴ κι ὁ διάκος λέγει δυνατὰ: «Πάντων ἡμῶν μνησθεὶς Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων», ὕστερα ὁ ἱερέας μνημονεύει τὸ ἔθνος, τὸ στρατό κι ὅλους τοὺς εὐσεβεῖς χριστιανοὺς.

3) Ἄμα τοποθετήσουν τὰ τίμια δῶρα στὴν ἁγία Τράπεζα, βγαίνει ὁ διάκος ἀπὸ τὸ ἱερὸ κι ἐξακολουθεῖ τίς παρακληθεῖς στὸ θεὸ («πληρώσωμεν τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ»), γιὰ τὰ τίμια δῶρα, νὰ γίνουν σῶμα κι αἷμα τοῦ Χριστοῦ, γιὰ τὸ ναὸ καὶ τοὺς χριστιανούς. Τὴν ὥρα ποὺ λέγει ὁ διάκος τίς παρακληθεῖς αὐτές, ὁ ἱερέας μέσα στὸ ἅγιο θῆμα λέγει εὐχή, ποὺ παρακαλεῖ τὸ θεὸ νὰ δεχτῇ τὴ λατρεία αὐτὴ καὶ νὰ μᾶς ἐλεήσει στὴ δευτέρῃ παρουσία.

4) **Ἡ βεβαίωση τῆς πίστεως.** Ἄμα ὁ ἱερέας εἰπῇ «εἰρήνη πάσι» ὁ διάκος λέγει «ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν», ἀμέσως τότε οἱ ψαλτάδες βεβαιώνουν τὴν πίστη μας στὴν ἁγία Τριάδα φέλνοντας: «Πατέρα Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον» κι ὕστερα ἕνας λέγει τὸ «Πιστεύω».

5) Ἄμα τελειώσῃ τὸ πιστεύω, ἀρχίζει τὸ πρὸ σπουδαῖο μέρος ἀπὸ τὴ θεία λειτουργία, ὁ ἁγιασμός τῶν τιμίων δώρων, ποὺ ὁ ἱερέας παρακαλεῖ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ γίνεται ὁ ἄρτος τὸ τίμιο σῶμα καὶ τὸ κρασί τὸ τίμιο αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας εἶναι θυσία στὸ θεὸ γιὰ ὅλους τοὺς πιστοὺς, ζωντανούς καὶ πεθαμένους, γι' αὐτὸ ὁ ἱερέας μνημονεύει ὅλους τοὺς προπάτορες, πατέρες, ἀγίους καὶ ξεχωριστὰ τὴ Θεοτόκῳ, ποὺ τὴν παρακαλεῖ νὰ μεσιτέψῃ στὸ Γεὸ της νὰ δεχτῇ τὴ θυσία αὐτή. Τότε οἱ ψαλτάδες, γιὰ λογαριασμό τοῦ λαοῦ φέλνουν ὕμνον στὴ Θεοτόκῳ. Ὁ ἱερέας συνεχίζει κι εὐχεταὶ γιὰ ὅλους ἐκείνους, ποὺ γιὰ χάρη τους γίνηκε ἡ λειτουργία.

6) Ὁ διάκος ὕστερα ἀρχίζει πάλιν ἐκτενὴ δέηση στὸ θεὸ, ἐνῶ ὁ ἱερέας μυστικὰ μέσα στὸ ἱερὸ εὐχεταὶ στὸ θεὸ νὰ μᾶς ἀξιώσῃ νὰ μεταλάβωμε ἄξια· τὰ τελευταῖα ἀπὸ τὴν εὐχὴ αὐτὴ λέγει μὲ δυνατὴ φωνή: «Καὶ καταξιώσον ἡμᾶς, Δέσποτα, μετὰ παρρησίας ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι Σὲ τὸν ἐπουράνιον Θεὸν Πατέρα καὶ λέγειν», καὶ τότε ἀμέσως λέγουν τὸ **Πάτερ ἡμῶν**.

7) **Ἡ θεία κοινωνία.** Ὑστερα μεταλαμβάνουν μέσα στὸ ἱερὸ οἱ κληρικοὶ κι οἱ ψαλτάδες φέλνουν τὸ κοινωνικόν. Ἄμα τελείωνε τὸ κοινωνικόν, μεταλαμβάνειαν ἄλλοτε οἱ χριστιαν-

νοί, πού σήμερα σπηήθως μεταλαβαίνουν στο τέλος τῆς θείας λειτουργίας.

8) Ἡ ἀπόλυση. Στήν ἀπόλυση λέγονται εὐχές, πού εὐχαριστοῦμε τὸ Θεό, πού μᾶς ἀξίωσε νὰ ἰδοῦμε καὶ νὰ μεταλάβουμε ἀπὸ τὰ θεία δῶρα. Ὑστερα ὁ ἱερέας λέγει τὴν εὐχή: «ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντάς σε, Κύριε...» μὲ τὴν εὐχή αὕτη εὐχεται ὁ ἱερέας στὸ Θεὸ νὰ σώσῃ καὶ νὰ εὐλογήσῃ τὸ λαὸ νὰ βοηθήσῃ ὅσους τὸν ἀγαποῦν καὶ τελευταία δοξολογεῖ τὸ Θεό.

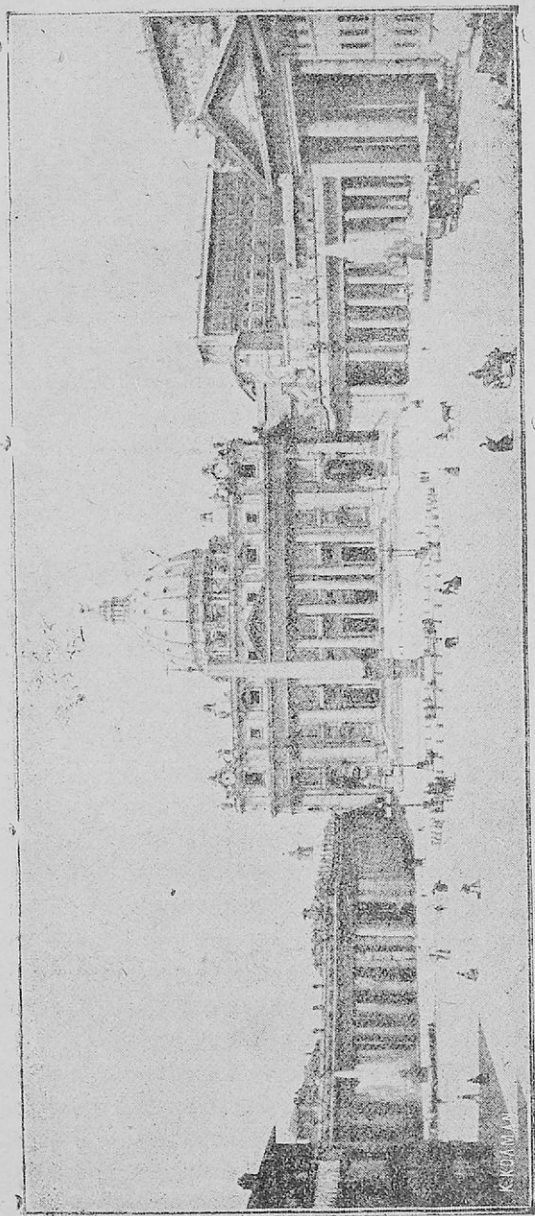
Τελευταία καὶ πάλι ὁ ἱερέας παρακαλεῖ νὰ εὐλογήσῃ ὁ Χριστὸς τὸ λαὸ καὶ παρακαλεῖ ὅλους τοὺς ἅγιους νὰ μεσιτέψουν γιὰ μᾶς καὶ στὸ τέλος λέγει: «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς».

Οἱ φαλτάδες ἀπαντοῦν «ἀμήν» κι ἔτσι τελειώνει ἡ θεία λειτουργία καὶ γίνεται ἡ ἀπόλυση. Ὅσοι δὲν κοινωνήσαν βγαίνοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, παίρνουν ἀντὶ γιὰ τὰ τίμια δῶρα τὸ ἀντίδωρο, δηλαδὴ ἓνα κομματάκι ἄρτο ἀπὸ τὴν προσφορά, πού ἔχει εὐλογήσει ὁ ἱερέας.

20. Ἑκταχτες ἀκολουθίες.

Ἑκταχτες ἀκολουθίες λέγομε ἐκείνες, πού γίνονται ἑκταχτα, ἅμα παρουσιαστῇ ἀνάγκη. Τέτοιες εἶναι τὰ ἄλλα μυστήρια ἐκτὸς ἀπὸ τὴ θεία κοινωνία, δηλαδὴ τὸ βάπτισμα, τὸ χρίσμα, ἡ ἐξομολόγησις, ἡ ἱερwsύνη, ὁ γάμος καὶ τὸ εὐχέλαιο· ἐκτὸς ἀπ' αὐτὲς εἶναι καὶ οἱ ἱερὲς τελετὲς τῆς Ἐκκλησίας μας γιὰ κάθε περίστασις στὴ ζωὴ μας, ὅπως τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ, ἡ ἀκολουθία τῆς κηδείας, τὰ μνημόσυνα καὶ ἄλλες.

Οἱ ἀκολουθίες γιὰ τίς τελετὲς αὐτὲς, πού γίνονται ἀπὸ εὐχές, παρακλήσεις, τροπάρια, κομμάτια ἀπὸ τὴν Ἀγία Γραφή, ἐρίσκονται στὸ ἐκκλησιαστικὸ βιβλίό τὸ *Εὐχολόγιο*.

Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου σὴν Ρώμῃ (σχέδιο Ἀναγεννήσεως).

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΚΑΤΗΧΗΣΗ

Α΄.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ι. Θρησκεία καὶ οἱ διάφορες Θρησκείες· οἱ μονοθεϊστικὲς θρησκείες.

“Ολοι οἱ ἄνθρωποι καταλαβαίνουν, πὼς τὸν κόσμον ἔκα-
με καὶ κυβερνᾷ μιὰ ἀνώτερη δύναμη καὶ τὴν λατρεύουν.
Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι ἴδια ἀναπτυγμένοι, φαντάστη-
καν μὲ διάφορους τρόπους τὴν ἀνώτερη αὐτὴ δύναμη. “Αλ-
λοι πίστεψαν γιὰ θεὸν τὸν ἥλιον, τὸ φεγγάρι καὶ τ’ ἀστέρια,
ἄλλοι τὴ φωτιά, ἄλλοι τὰ ζῶα ἢ τὰ δέντρα ἢ ἄλλα πράγ-
ματα ἀπὸ τῆ φύσεως. “Ολοι ὅμως οἱ λαοὶ αὐτοὶ στήν πα-
λιὰ ἐποχὴν καὶ οἱ ἄγριοι, ποὺ ἀκόμα λατρεύουν γιὰ θεὸν διά-
φορα φυσικὰ σῶματα, γελάστηκαν, γιατί λάτρεψαν τὰ πλά-
σματα ἀντὶ νὰ λατρεύουν τὸν Πλάστην.

“Ο θεὸς ὅμως φανέρωσε τὴν ἐσῶν τῆς ἀληθινῆς θρη-
σκείας πρῶτα πρῶτα στοὺς Ἑβραίους, ποὺ ἔστειλε τοὺς Πα-
τριάρχες, τὸ Μωυσῆ καὶ τοὺς Προφῆτες καὶ ὕστερα φανέ-
ρωσε τὴν ἀληθινὴν Θρησκείαν σ’ ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὸν Κυ-
ριὸν μας Ἰησοῦν Χριστόν, ποὺ τὸν ἔστειλε στὴ γῆ καὶ διδάξε-
τὴν τέλεια Θρησκείαν.

Ὅλες λοιπὸν οἱ θρησκείες, ποὺ διδάσκουν πολλοὺς θεοὺς (πολυθεϊστικὲς θρησκείες) δὲν εἶναι σωστὲς ἀλλὰ ψεύτικες, κι ἐπειδὴ κάνουν θεοὺς σῶματα ἀπὸ τὴ φύση, λέγονται φυσικὲς θρησκείες. Οἱ θρησκείες ποὺ ἀποκαλύφθηκαν, δηλαδὴ φανερώθηκαν, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Θεό, εἶναι μονάχα δύο: 1) ἡ Ἰουδαϊκὴ, ποὺ τὴν ἱδρυσε πρὸ πάντων ὁ Μωυσῆς (1500 π. χ.). αὐτὴ προετοίμασε τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία· 2) ἡ Χριστιανικὴ, ποὺ εἶναι ἡ τέλεια φανέρωση τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ κι οἱ δυὸ αὐτὲς θρησκείες διδάσκουν ἓνα μόνο Θεό, λέγονται **μονοθεϊστικὲς**.

Εἶναι καὶ μιὰ ἄλλη τρίτη μονοθεϊστικὴ θρησκεία, ἡ **μωαμεθανικὴ**· αὐτὴ τὴν ἱδρυσε ὁ Ἀραβας Μωάμεθ, ποὺ γεννήθηκε στὰ 578 μ. Χ· τὴ θρησκεία ὅμως αὐτὴ δὲν τὴ δίδαξε ὁ Θεός, ἀλλ' ὁ Μωάμεθ, ποὺ πῆρε ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴ καὶ τὴ Χριστιανικὴ θρησκεία τὴ διδασκαλία γιὰ ἓνα θεό· ἀνακάτωσε ὅμως καὶ πολλὰς ψεύτικες διδασκαλίες ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρεία.

2. Ὁ Χριστιανισμὸς κι οἱ διάφορες χριστιανικὲς Ἐκκλησίαι. Ἡ Ὁρθόδοξη Χριστιανικὴ Ἐκκλησίαι.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Γιὸς τοῦ Θεοῦ, γένηκε ἄνθρωπος κι ἦρθε στὴ γῆ γιὰ νὰ διδάξῃ τὴν τέλεια θρησκεία καὶ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτία.

Τὴ διδασκαλία τοῦ Σωτήρα καὶ τῶν Ἀποστόλων διατήρησε σωστὴ καὶ καθαρὴ μονάχα ἡ ὀρθόδοξη ανατολικὴ Ἐκκλησία. Ἀπ' ἐναντίας ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ποὺ χωρίστηκε ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησίαν μὲ τὸ σχίσμα τοῦ 867, πρόστεσε σ' αὐτὴ πολλὰς ἀνθρώπινες διδασκαλίες καὶ πολλὰ ὅχι σύμφωνα μὲ τὶς Ἁγίες Γραφές. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία λέγεται καὶ **Παπικὴ**, γιὰτὶ ἀρχηγὸς τῆς εἶναι ὁ πάπας, ὅπως λέγουν τὸν ἐπίσκοπο τῆς Ρώμης, καὶ **Ρωμοϊκὴ**, γιὰτὶ ὁ πάπας μένει στὴ Ρώμη, καὶ **καθολικὴ**, ὅπως θάλει μόνη τῆς νὰ λέγεται. Ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία χωρίστηκαν στὸ δέκατο ἔκτο αἰῶνα οἱ Ἐκκλησίες τῶν Διαμαρτυρομένων (Προτεσταντῶν).

Στήν ὀρθόδοξη ἀνατολική Ἐκκλησία, ἐκτός ἀπό λίγους, εἶναι οἱ Ἕλληνες, οἱ Ρῶσοι, οἱ Ρωμῶνοι, οἱ Σέρβοι. Ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι πιστεύουν τίς ἴδιες ἀλήθειες καί γι' αὐτό λέγομε, ὅτι κάνουν μιὰ ὀρθόδοξη ἀνατολική Ἐκκλησία. Στή διοίκηση ὅμως κάθε μιὰ ὀρθόδοξη ἀνατολική Ἐκκλησία ξεχωρίζει σ' αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, πού κυβερνοῦνται ἀνεξάρτητα ἢ μιὰ ἀπό τήν ἄλλη. Οἱ αὐτοκέφαλες αὐτές Ἐκκλησίες εἶναι. Τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξάνδρειας Ἀντιόχειας καί τῆς Ἱερουσαλήμ κι οἱ Ἐκκλησίες Κύπρου, Ἑλλάδας, Ρωσίας, Ρουμανίας, Σερβίας καί τῶν Ὀρθοδόξων τῆς Αὐστρίας καί Οὐγγαρίας.

Ἀπό τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ξεχώρισαν ἀπό τόν πέμπτο αἰῶνα οἱ *Νεστοριανοί*, πού ζοῦν στήν Περσία καί Κουρδιστάν κι ἔσσαν ἀκολουθοῦν τή διδασκαλία τοῦ αἱρετικοῦ Εὐτύχιου, οἱ *Μονοφυσῖτες*, ὅπως λέγονται οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Ἀθῆσσοι κι οἱ Κόπτες στήν Αἴγυπτο, γιατί δέν κράτησαν τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία γιά τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ κι εἶναι αἱρετικοί. Ἡ σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως στὰ 1872 ἀποκήρυξε τοὺς Βουλγάρους, πού, ἂν καὶ πιστεύουν τὰ ἴδια, δέν ᾔθελαν νὰ ἀναγνώρισουν τὴν Πατριάρχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως πνευματικὸ ἀρχηγὸ σ' ὅλους τοὺς Βουλγάρους, πού κατοικοῦσαν στήν Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία κι ἀπὸ τότε εἶναι *Σχισματικοί*.

Β'.

**ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΘΡΗΣΚΕΙΑ**

**3. Οί πηγές για τὴν Ὁρθόδοξην Χριστιανικὴν
θρησκείαν γενικά.**

Ὅσα ξέρομε γιὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας τὰ παίρνομε ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν Ἱερὴν Παράδοσιν, ποὺ γιὰ τοῦτο αὐτὲς λέγονται πηγές τῆς θρησκείας μας.

4. Ἡ Ἁγία Γραφή

Ἁγία Γραφή ἢ ἅγιες Γραφαὶ ἢ Βίβλος λέγονται ὅλα τὰ βιβλία, ποὺ ἔχουν τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὴ φανέρωσιν γιὰ τὶς θεῖες ἀλήθειες καὶ τὶς ἐντολές. Ἡ Ἁγία γραφή εἶναι βιβλίον Θεόπνευστον, δηλαδή αὐτοὶ ποὺ τὸ ἔγραψαν φωτίστηκαν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἡ Ἁγία Γραφή χωρίζεται σὲ δύο μέρη. α') τὴν Παλαιὰ Διαθήκην, ποὺ ἔχει τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ περιεχόμενα τῆς διαθήκης, δηλαδή τὴ συμφωνίαν ἀναμεταξύ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἑβραίων· μ' αὐτὴν ὁ Θεὸς ὑπόσχεται νὰ κάμῃ τοὺς Ἑβραίους λαὸν ἐκλεκτόν, μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ κάνουν καὶ αὐτοὶ τὸ θέλημά του.

β') τὴν Καινὴν Διαθήκην, ποὺ ἔχει τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ περιεχόμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης, δηλαδή τῆς καινούργιας συμφωνίας ἀναμεταξύ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴ σωτηρίαν τους.

5. Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἔγραψαν διάφοροι ἄνθρωποι καὶ σὲ διάφορες ἐποχὰς καὶ μποροῦμε νὰ τὰ χω-

ρίσωμε οὐ τρεῖς τάξεις σύμφωνα μ' αὐτά πού γράφουν· α') οὐ *ιστορικά*, πού γράφουν τήν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων καί τήν συμφωνίαν ἀναμεταξύ τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτῶν· β') *διδασκικά* ἢ *ἠθικά*, πού ἔχουν ἠθικά διηγήματα, ρητά ἢ προσευχές σάν ποιήματα γραμμένα· καί γ') *προφητικά*, πού ἔχουν τίς διδασκαλίας καί τίς προφητείας τῶν Προφητῶν.

Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τὰ μάζεψαν ὅλα καί τὰ ἔκαναν ἓνα στὰ χρόνια τοῦ Ἑσδρά (Ἰουδαῖος ἱατρός ἀπὸ ἱερῆ οἰκογένεια, πού ἔζησε στὰ χρόνια τῆς αἰχμαλωσίας τῆς Βαβυλώνας· αὐτὸς ἔνωσε τὰ θρησκευτικὰ βιβλία σ' ἓνα τόμο καὶ ἔγραψε καὶ δικὰ του θρησκευτικὰ βιβλία). Τὸ ἓνα βιβλίον λέγεται *κανόνας*, γιατί ἔχει τὸν κανόνα, δηλαδή τό παράδειγμα γιὰ τὴ σωστὴ διδασκαλία καί τὴ ζωὴ σύμφωνα μὲ τὸ θελημα τοῦ Θεοῦ.

Ἐπειδὴ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἦταν γιὰ τοὺς Ἑβραίους, τὰ βιβλία τῆς γράφτηκαν στὴν Ἑβραϊκὴ γλῶσσα, ἐκτός ἀπὸ λίγα πού γράφτηκαν στὴν Ἑλληνικὴ καί τὴν ἀραμαϊκὴ γλῶσσα, πού μιλοῦσαν τότε οἱ Ἑβραῖοι. Στους τελευταίους ὅμως αἰῶνες πρὸ Χριστοῦ μεταφράσθηκαν στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ μετάφραση αὐτὴ λέγεται μετάφραση τοῦ ἔβδ· μήντα, γιατί νόμιζαν ἄλλοτε, πῶς μεταφράσθηκαν ἀπὸ ἔβδομήντα μεταφραστές μαζί.

6. Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης

Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι: 1) Τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια· τοῦ Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ καὶ Ἰωάννη, ὅπου εἶναι ἡ χαρούμενη ἀγγελία, πού ἦρθε ὁ Σωτὴρας στὸν κόσμον γιὰ νὰ τὸν σώσῃ, καὶ ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς καὶ τῆς διδασκαλίας του. 2) Οἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων, πού ἔγραψε ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, καὶ πρὸ πάντων οἱ πράξεις τῶν δύο κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου. 3) Οἱ ἐπιστολὲς τῶν Ἀποστόλων ἤτοι α') ἐκεῖνες πού ἔστειλαν στοὺς Χριστιανούς μιανῆς πόλης ἢ σ' ὅρισμένο ἄνθρωπο· τέτοιες εἶναι οἱ ἐπιστολὲς τοῦ Παύλου: μία στοὺς Ῥωμαίους, δύο στοὺς Κορινθίους, μία στοὺς Γαλάτες, μία στοὺς Ἐφεσούς, μία στοὺς

Φιλιππησίους μία στοὺς Κολασσαῖς, δύο στοὺς Θεσσαλονικεῖς, δύο στὸν Τιμόθεο, μία στὸν Τίτο, μία στὸ Φιλήμονα καὶ μία στοὺς Ἑβραίους. 6) Ἐκεῖνες ποὺ ἔστειλαν σ' ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, οἱ **καθολικὲς** ἀπ' αὐτὲς μία ἔγραψε ὁ Ἰάκωβος, δύο ὁ Πέτρος, τρεῖς ὁ Ἰωάννης καὶ μιὰ ὁ Ἰούδας ὁ Κανανίτης.

4) Τελευταῖο βιβλίον εἶναι ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννην ὅπου φανερώνεται, πῶς ὁ Χριστιανισμὸς θὰ νικήσῃ διὰ τὰ ἐμπόδια καὶ θὰ θριαμβέσῃ.

Ἐπειδὴ ἡ Καινὴ Διαθήκη ἦταν γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔπρεπε νὰ γραφτῇ σὲ γλῶσσα, ποὺ ἦταν γενικὰ ὁμιλουμένη, γιὰ νὰ τὴν καταλάβουν οἱ περισσότεροι. Τέτοιαν γλῶσσα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἦταν ἡ Ἑλληνικὴ καὶ σ' αὐτὴ γράφτηκε ἡ Καινὴ Διαθήκη.

7. Ἡ Ἱερὴ Παράδοση.

Οἱ Εὐαγγελιστὲς καὶ οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἔγραψαν στὰ βιβλία τοὺς ὅλες τίς χριστιανικὲς διδασκαλίας οὔτε διὰ τὰ χριστιανικὰ συνήθεια. Γι' αὐτὸ ἐκτός ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Γραφὴν ἔχομε καὶ δεύτερη πηγὴ γιὰ τὴν Θεοσκείαν μας, τὴν **Ἱερὴ Παράδοση**, δηλαδὴ ὅλες τίς Θεοσκευτικὲς ἀλήθειες, ποὺ δὲν εἶναι γραμμένες στὴν Ἀγίαν Γραφή, ἀλλὰ συμφωνοῦν, μὲ τὴ διδασκαλίαν της καὶ ἔχουν τὴν ἀρχὴν τοὺς στοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες καὶ διαδόθησαν ὡς ἑμᾶς μὲ τὸ στόμα ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ.

Ἱερὴ Παράδοση εἶναι γενικὰ οἱ διαφορὲς λειτουργίαι καὶ ἀκολουθίαι, ὁ σταυρὸς ποὺ κάνομε στὴν προσευχὴ μας, οἱ εἰκόνες, οἱ νηστεῖες, τὸ λιθάνισμα, νὰ προσευχομάσῃτε κατὰ τὴν ἀνατολήν, τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ ἄλλα.

Τὴν Ἱερὴ Παράδοση φύλαξε σωστῇ καὶ καθαρῇ ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, ἐνῶ στὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀνακατεῦντο συνήθεια ξένα στὴν Ἱερὴ Παράδοση. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι δὲ δέχονται τὴν Ἱερὴ Παράδοση παρὰ μονάχα τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ ἔχουν ἐβάλει ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοὺς ὅσα διδάσκει αὐτὴ, δηλαδὴ εἰκόνες, λιθάνισμα, νηστεῖες καὶ ἄλλα.

Γ'.

ΤΟ ΠΙΣΤΕΥΩ ΚΙ Η ΕΞΗΓΗΣΗ ΤΟΥ

8. Για τὸ «πιστεύω» γενικά.

Τὸ πιστεύω, λέγεται καὶ σύμβολο τῆς πίστεως, γιατί εἶναι τὸ σημεῖο ποὺ ξεχωρίζει τὸν ὀρθόδοξο χριστιανὸ ἀπὸ κείνους ποὺ δὲν εἶναι ὀρθόδοξοι. Τὸ σύμβολο τῆς πίστεως ἔχει ὅσα πρέπει νὰ πιστεύωμε, δηλαδή τὰ δόγματα τῆς ὀρθόδοξης θρησκείας. Αὐτὸ τὸ ἔκαμν οἱ δυὸ Οἰκουμενικὲς σύνοδοι, ἡ πρώτη ποὺ γίνηκε στὴ Νίκαια στὰ 325 μ. χ. καὶ ἡ δευτέρα στὴν Κωνσταντινούπολη στὰ 381. Ὅσοι παραδέχονται ὅλες τὲς διδασκαλίες τοῦ πιστεύω εἶναι ὀρθόδοξοι καὶ ὅσοι δὲν τὲς παραδέχονται δὲν εἶναι.

Ἀφορμὴ γιὰ νὰ γίνῃ τὸ σύμβολο τῆς πίστεως ἔδωκε ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀρείου, ποὺ δὲν παραδεχόταν τὸ Χριστὸ γιὰ θεό, ἀλλὰ τὸν θεωροῦσε ἀπλὸ ἄνθρωπο· τὴ διδασκαλία του αὐτὴ καταδίκασε ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ ἔκαμε τὸ πρῶτο μέρος ἀπὸ τὸ Σύμβολο, ποὺ λέγει τί πρέπει νὰ πιστεύωμε γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Γιὰ τὸ δεύτερο μέρος ἔδωσε ἀφορμὴ ἡ διδασκαλία τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μακεδόνιου, ποὺ δὲν παραδεχόταν τὴ θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· γι' αὐτὸ γίνηκε ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολη, ποὺ καταδίκασε τὴ διδασκαλία του καὶ ἔκαμε καὶ τὸ δεύτερο μέρος ἀπὸ τὸ Σύμβολο.

Ἔτσι τὸ σύμβολο τῆς πίστεως γίνηκε μὲ δώδεκα κανόνες, ποὺ τοὺς λέγομε *ἄρθρα*· ἀπ' αὐτὰ τὸ πρῶτο λέγει γιὰ τὸ Θεὸ Πατέρα, τὸ δεύτερο ὡς τὸ ἔβδομο γιὰ τὸ Θεὸ Γιό, τὸ ὄγδοο γιὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ἕνατο γιὰ τὴν Ἐκκλησία, τὸ δέκατο γιὰ τὸ βάπτισμα, τὸ ἐντέκατο γιὰ τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν καὶ τὸ δωδέκατο γιὰ τὴ μέλλουσα ζωὴ, δηλαδή τὴ ζωὴ στὸν ἄλλον κόσμον.

9. Τὸ πρῶτο ἄρθρο.

«Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων».

Μὲ τὸ ἄρθρο αὐτὸ ὁμολογοῦμε τὴν πίστιν μας στὸν ἓνα Θεὸ πού εἶναι Πατέρας τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄλων τῶν ἀνθρώπων· **παντοκράτωρ**, δηλαδή κυβεῖν ὅλον τὸν κόσμον· **ποιητής**, δηλαδή ἔκαμε ὅλον τὸν κόσμον, πού τὰ δύο σπουδαῖα μέρη εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ· ἔκαμε ἀκόμα ὅλο ὅσα βλέπομε καὶ ὅλα ὅσα δὲ βλέπομε (τούς ἀγγέλους καὶ τὰ πνεύματα).

10. Οὐσία καὶ ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ πῶς τελειότερο πνεῦμα χωρὶς ὕλη καὶ γι' αὐτὸ εἶναι· α') **αἰώνιος**, δηλαδή δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος· β') **ἀχώρητος**, δὲν τὸν περιορίζει ὁ τόπος, εἶναι παντοῦ παρὼν· δ) δὲν ἔχει ἀπὸ τίποτα ἀνάγκη, ἀφοῦ εἶναι τέλειο· ε') **ἀμετάβλητος**, γιατί ἀφεῖν εἶναι τὸ πῶς τελειότερο πνεῦμα, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ περισσότερο τέλειος, οὔτε λιγώτερο τέλειος, πού τότε θὰ ἔπαυε νὰ εἶναι Θεός· στ') **παντογνώσις**, δηλαδή γνωρίζει ὅλα, ὅχι μόνο ἐκεῖνα πού γίνονται, ἀλλὰ καὶ ὅσα θὰ γίνουν στὸ μέλλον, καὶ αὐτὲς τίς σκέψεις καὶ τούς λογισμούς· ζ') **παντοδύναμος**, γιατί ὅλα μπορεῖ νὰ κάμῃ μόνο τὴν ἁμαρτία δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ, γιατί ἂν ἔκανε αὐτό, θὰ ἔδειχνε ἀδυναμία· η') **πάνσοφος**, γιατί ὅλα τὰ ἔκαμε μὲ σοφία· θ') **ἅγιος**, δηλαδή χωρὶς καμιά ἁμαρτία· ι') **δίκαιος**, γιατί ἀμείβει τὸ καλὸ καὶ τιμωρεῖ τὸ κακόν· ια') **πανάγαθος**, γιατί θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι καὶ στέλνει τὰ δῶρα του σ' ὅλους, κακοὺς καὶ καλοὺς· ιβ') **πιστός**, δηλαδή κάνει ὅλα, ὅσα ὑποσχέθηκε.

11. Ἡ Ἁγία Τριάδα.

Ὁ ἓνας στὴν οὐσία Θεὸς ξεχωρίζει πρὸς τρεῖς ὑποστάσεις

δηλαδή πρόσωπα, τόν Πατέρα, τὸ Γιὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Τὰ τρία πρόσωπα κάνουν ἓνα τριουπόστατο Θεό, Τριάδα ὁμοούσια κι ἀδιαίρετη, ὅχι ὅμως τρεῖς Θεούς, γιατί μία κι ἐντελὼς ἡ ἰδία εἶναι ἡ οὐσία καὶ στὰ τρία πρόσωπα, ποῦ γι' αὐτὸ λέγονται ὁμοούσιοι.

Ξεχωρίζουν τὰ τρία πρόσωπα ἀναμεταξύ τους μονάχα, πῶς ὁ Πατέρας εἶναι ἀγέννητος, ὁ Γιὸς γεννιέται ἀπὸ τόν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στέλνεται ἀπὸ τόν Πατέρα.

Πῶς ὁ ἓνας Θεός ξεχωρίζει σὲ τρεῖς ὑποστάσεις, ποῦ κάνουν ἓνα μόνο θεό, εἶναι μυστήριο, δηλαδή δὲν μπορεί νὰ τὸ ἐννοήσῃ τὸ ἀνθρώπινο μυαλό. Δίδαξε ὅμως σ' ἐμᾶς τὴν ἀλήθεια τῆς Τριάδας ὁ Σωτὴρας, ποῦ παράγγειλε στοὺς μαθητές του νὰ βιφτίζουν «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Σ' ἐμᾶς φανερώθηκε ἡ Ἁγία Τριάδα στὴ βάπτισι τοῦ Σωτήρα, ποῦ ὁ Πατέρας ἔλεγε: «οὗτος ἐστὶν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα», καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ποῦ κατέβηκε σὰν περιστερί.

12. Ὁ Θεός ἔκτισε ὅλον τὸν κόσμον.

Ὁ θεός, ἐνῶ δὲν ἦταν ἀκόμα τίποτα, ἔκτισε τὸν κόσμον ἀπὸ τὸ μηδὲν μὲ τὸ λόγο του μόνο. Ἐκτισε τὸν κόσμον ἀπὸ ἀγάπη, ἐπειδὴ δηλαδή ἤθελε νὰ κάμῃ κι ἄλλους εὐτυχισμένους ἐκτὸς ἀπ' αὐτόν. Τὸ τελειότερο πλάσμα, ποῦ ἔκτισε ὁ θεὸς στὴ γῆ, εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ποῦ διαφέρει ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶα, γιατί δὲν ἔχει μονάχα σῶμα, ἀλλὰ καὶ ψυχὴ χωρὶς ὕλη κι ἀθάνατη. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὴν καταγωγὴ τους ἀπὸ τοὺς δυὸ πρωτόπλαστους, τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὕα.

Ὁ θεὸς προτοῦ νὰ κάμῃ τὸν κόσμον, ἔκτισε καὶ πλάσματα ἀνώτερα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τοὺς ἁγγέλους, ποῦ εἶναι χωρὶς σῶμα, δὲ φαίνονται, ἀθάνατοι, καὶ τὸ ἔργο τους εἶναι νὰ ἀναγγέλλουν καὶ νὰ κάνουν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ νὰ προστατεύουν τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους. Μερικοὶ ὅμως ἁγγελοι ἀπὸ ὑπερηφάνεια δὲν ἔκαναν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτὸ ὁ θεὸς τοὺς τιμώρησε καὶ γίνηκαν πονηροὶ δαίμο-

ες· αὐτοὶ ἔργο ἔχουν νὰ κάνουν ἐνάντια ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ παρακινοῦν τοὺς ἀνθ' ὧπους στὸ κακὸ, χω-
ρὶς νὰ μποροῦν ὅμως ν' ἀναγκάσουν κανένα σὲ τοῦτο.

13. Ἡ ἁμαρτία τῶν πρωτόπλαστων καὶ τ' ἀποτελέσματά της.

Ὁ Θεὸς ἔδωσε στοὺς πρωτόπλαστοὺς ὅλα τὰ καλὰ τοῦ κόσμου καὶ ἓνα κῆπο περὶ εὐφοροὶ γιὰ νὰ κατοικοῦν, τὸν Παράδεισο, ὅπου εἶχαν στή διάθεσή τους ὅλα τὰ καλὰ, ποὺ βρίσκονταν μέσα σ' αὐτόν.

Γιὰ νὰ τοὺς δοκιμάσῃ ὅμως ὁ Θεὸς καὶ γιὰ νὰ τοὺς γυμνάσῃ ν' ἀντιστέκωνται στὸν πονηρό, ἀπαγόρευε σ' αὐτοὺς νὰ φάγουν ἀπὸ τοὺς καρποὺς τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ποὺ ὠνομάστηκε ἔτσι, γιὰτι οἱ πρωτόπλαστοι θὰ ἔμεναν καλοὶ ἂν δὲν ἔτρωγαν ἀπὸ τὸ δέντρο αὐτό καὶ θὰ γίνονταν κακοί, ἂν ἔτρωγαν.

Ἐπειδὴ οἱ πρωτόπλαστοι δὲ μεταχειρίστηκαν καλὰ τὴν ἐλευθερίαν, ποὺ τοὺς ἔδωσε ὁ Θεός, καὶ δὲν ἔκαμαν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ποὺ τοὺς ἔδωσε τόσα καλὰ, τιμωρήθηκαν ἐπ' αὐτόν. Γιὰ τὴν ἁμαρτία τους διηλαδή τοὺς ἔδιωξε ἀπὸ τὸν Παράδεισο, ὁ νοὺς τους σκοτίστηκε, ὑπόφερναν βάσανα καὶ δὲν ἦταν πιά ἀθάνατοι.

Ἐπειδὴ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὴν καταγωγὴ τους ἀπὸ τοὺς δύο πρωτόπλαστοὺς, ποὺ γι' αὐτὸ εἶναι προπάτορες τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ προπατορικὴ τους αὐτὴ ἁμαρτία μεταδόθηκε σ' ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Ἀπὸ τότε ἦρθαν στὸν κόσμον πάθη, οἱ κόποι, οἱ ἀρρώστειες καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ θείαν βοήθειαν γιὰ νὰ ἀγωνιστῇ ἐνάντια στὸ κακόν.

14. Γιὰ τὴν θεῖαν Πρόνοϊαν.

Ὁ Θεὸς ἅμα ἔκαμε τὸν κόσμον, δὲν τὸν ἄφησε στὴν τύχην του, ἀλλὰ φροντίζει γι' αὐτόν. Ἡ φροντίδα αὐτὴ τοῦ Θεοῦ

για τόν κόσμο λέγεται *θεία πρόνοια*. Ὁ θεός δὲ φροντίζει μονάχα νὰ μὴ καταστραφῇ ὁ κόσμος, δηλαδή δὲν τὸν συντηρεῖ μονάχα, ἀλλὰ καὶ φροντίζει νὰ πετύχῃ ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας του, δηλαδή τὸν κυβερνᾷ.

Ὁ θεός φροντίζει γιὰ τὰ πιὸ μικρὰ πλάσματα του καὶ γι' αὐτὰ τὰ πουλιὰ τ' οὐρανοῦ καὶ τὰ λουλούδια τῆς ἐξοχῆς, ὅπως εἶπε ὁ Σωτῆρας μας. Ξεχωριστὰ ἕως φροντίζει γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ νοῦ καὶ τὴν ἐλευθερὴ θέληση, ποῦ τοῦ ἔδωσε καὶ ποῦ ἔστειλε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἁμαρτία γιὰ τὴ σωτηρία του τοὺς προφῆτες καὶ τὸν ἴδιο του τὸ Γιό καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἡ θεία πρόνοια μᾶς φυλάγει ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους, γιατί ἂν εἶναι ὁ θεός μαζί μας, κανένας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἐναντίο μας (εἰ ὁ θεός ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν ;).

15. Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ Θεάνθρωπος

Ὑστερα ἀπὸ τὴν προπατορικὴ ἁμαρτία, ἡ κακία πλήθαινε ἀπὸ μέρα σὲ μέρα ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, Ἡ ἀνθρωπότητα δὲν μποροῦσε νὰ σωθῇ μὲ τίς δικές της δυνάμεις. Γι' αὐτὸ «ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου» δηλαδή ἅμα ξεχείλισε τὸ κακό, ὁ θεός ἔστειλε γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητος τὸν ἴδιο του τὸ Γιό, ποῦ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ γίνηκε ἄνθρωπος ἀπὸ Πνεῦμα Ἅγιο καὶ τὴν Μαρία τὴν Παρθένο. Ἔτσι ὁ Γιὸς τοῦ Θεοῦ, τέλειος θεός, γίνεται καὶ τέλειος ἄνθρωπος, μὲ μιὰ λέξη, *Θεάνθρωπος*. Ὁ Θεάνθρωπος σὰν τέλειος θεός εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία μὲ τὸν Πατέρα, τὰν τέλειος ἄνθρωπος ἔχει σῶμα καὶ ψυχὴ, ὅμοιος σ' ὅλα μ' ἡμᾶς ἐκτός ἀπὸ τὴν ἁμαρτία.

16. Τὸ δεῦτερο ἄρθρο τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως

Τὸ δεῦτερο ἄρθρο τοῦ συμβόλου πίστεως λέγει «Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονο-

γενῇ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰ-
ώνων· φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ,
γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα ἐμοῦσίον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ
πάντα ἐγένετο».

Μὲ τὸ ἄρθρο αὐτὸ ὁμολογεῖ ὁ χριστιανὸς ὅτι πιστεύει καὶ
ὅ' ἓνα Κύριο Ἰησοῦ Χριστό· ὁ Σωτῆρας λέγεται Κύ-
ριος, γιατί εἶναι κύριος τοῦ κόσμου· Ἰησοῦς ἦταν τὸ ὄνομα
ποῦ τοῦ δόθηκε τὴν ὄγδοη μέρα ἀπὸ τῆ γέννησός του καὶ
φανερώνει τὸ Σωτῆρα· χριστοὺς ἔλεγαν οἱ Ἑβραῖοι τοὺς
βασιλιάδες, ἐπειδὴ τοὺς ἔχριαν μὲ μύρο, στὰν ἔπαιρναν τὴν
ἐξουσία· ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ πνευματικὸς βασι-
λιάς στὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὠρίστηκε γιὰ βασιλιάς ἀπὸ τὸ
Ἅγιο Πνεῦμα, ὠνομάστηκε Χριστός. Λέγεται ὁ Σωτῆρας
μονογενὴς γιὸς τοῦ Θεοῦ, γιατί εἶναι ὁ μόνος κατὰ τὴ φύση
γιὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε κατὰ χάρι
παιδιά του. Ὁ Ἰησοῦς, σὰ γιὸς τοῦ Θεοῦ, γεννήθηκε προ-
στὰ ἀπ' ὅλους τοὺς αἰῶνες, ὅπως καὶ ὁ Πατέρας. Λέγεται
φῶς, γιατί φωτίζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· ἐκ φωτός, δη-
λαδὴ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ φῶς, τὸν Πατέρα. Ὅπως τὰ δυὸ
φῶτα εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια φωτεινὴ οὐσία, ἔτσι Πατέρας καὶ
Γιὸς, εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια θεία οὐσία. Ὁ Σωτῆρας εἶναι θεὸς
ἀληθινὸς καὶ γεννήθηκε ἀπὸ θεοῦ ἀληθινοῦ· καὶ ἀφοῦ εἶναι
γιὸς τοῦ Θεοῦ γεννήθηκε ἀπ' αὐτὸν καὶ δὲν πλάστηκε, ὅπως
οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἄλλα πλάσματα. Ὁ Γιὸς μὲ μιὰ λέξη
εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, δηλαδὴ ἐντελῶς ἀπὸ τὴν
ἴδια οὐσία μ' αὐτόν. Ἐπειδὴ ὁ Γιὸς τοῦ Θεοῦ λέγεται ἁλ-
λιῶς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ γίνθηκε
ὅλος ὁ κόσμος, γι' αὐτὸ στὸ τέλος τὸ ἄρθρο αὐτὸ λέγει
«δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο» δηλαδὴ, μ' αὐτόν (τὸ Γιὸ ἢ
Λόγο) ποῦ γίνηκαν ὅλα.

**17. Τὰ ἄλλα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου, ποὺ λέγουν
γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό.**

Τὸ τρίτο ἄρθρο λέγει «τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα».

Τὸ τέταρτο : Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα».

Τὸ πέμπτο : «Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς».

Τὸ ἕκτο : «Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς».

Τὸ ἑβδομο : «Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρίνει ζῶντας καὶ νεκροὺς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

Ἀπὸ τὰ ἄρθρα αὐτὰ τὸ τρίτο μᾶς διδάσκει, πῶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γιὰ χάρις σ' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ νὰ μᾶς σώσῃ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ γένηκε ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς Μαρίας τῆς Παρθένου, ποὺ τὴν βοήθησε τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Τὸ τέταρτο μᾶς διδάσκει, γιὰ χάρις μας ὁ Σωτὴρας, τὸν καιρὸ ποὺ ἦταν ἄρχοντας στὴν Ἰουδαία ὁ Πόντιος Πιλάτος, σταυρώθηκε, βασανίστηκε καὶ θάφτηκε.

Τὸ πέμπτο διδάσκει ὅτι, καθὼς λέγουν οἱ Γραφεῖς, ὁ Σωτὴρας ἀναστήθηκε τὴν τρίτῃ μέρᾳ ἀπὸ τὸ θάνατό του. (Ὁ Σωτὴρας πέθανε τὴν παρασκευὴ στίς 3 μ. μ. καὶ ἀναστήθηκε τὰ ξημερῶματα τὴν Κυριακῇ. Πέρασε δηλαδὴ τὸ ὑπόλοιπο ἀπὸ τὴν Παρασκευὴ, ὅλο τὸ Σάββατο καὶ μέρος ἀπὸ τὴν Κυριακῇ· ἔτσι λογαριάζονται τρεῖς ἡμέρες).

Τὸ ἕκτο διδάσκει, πῶς ὁ Σωτὴρας σαράντα μέρες ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάστασή του ἀναλήφτηκε καὶ κάθισε στὰ δεξιὰ

τοῦ Πατέρα, δηλαδή τιμήθηκε ἐξαιρετικὰ ἀπ' αὐτὸν γιὰ τὸ ἔργο, ποὺ τελείωσε στὸν κόσμον.

Τὸ ἑβδόμο ἄρθρο διδάσκει ὅτι ὁ σωτὴρας θὰ ἔρθῃ πάλι στὴ γῆ, μὲ δόξα ὅμως κι ὄχι ταπεινά, ὅπως τὴν πρώτη φορά, γιὰ νὰ δικάσῃ τοὺς ζωντανοὺς καὶ τοὺς πεθαμένους καὶ θὰ εἶναι ὁ αἰώνιος βασιλεὺς τῆς ἀνθρωπότητος.

18. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ Σωτὴρας στὴν ἀνθρωπότητα.

Ὁ Σωτὴρας ἔσωσε τὸν κόσμον μὲ τὴ διδασκαλία του, τὸ παράδειγμά του καὶ τὸ θάνατό του.

α') **Μὲ τὴ διδασκαλία του.** Ὁ Σωτὴρας δίδαξε τὴν τέλεια θρησκεία, δηλαδή τί πρέπει νὰ πιστεύουμε καὶ τί πρέπει νὰ κάνουμε. Δίδαξε πῶς ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Πανάγαθος Πατέρας σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, πῶς σὰν παιδιὰ τοῦ ἰδίου Πατέρα εἶναι οἱ ἀνθρώποι ἀδέρφια ἀναμεταξύ τους καὶ γι' αὐτὸ ἔχουν ὅλοι τὴν ἴδια ἀνθρώπινη ἀξία. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, σὰν ἀδερφοὶ ποὺ εἶναι ὅλοι οἱ ἀνθρώποι ἀναμεταξύ τους, πρέπει ὅλοι νὰ ἔχουν ἀγάπη κι ἡ ἀγάπη αὐτὴ εἶναι τὸ πιὸ σπουδαῖο γνώρισμα γιὰ τοὺς χριστιανοὺς. «Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστέ, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις», ἔλεγεν ὁ Χριστός· δηλαδή: μὲ τοῦτο θὰ σᾶς γνωρίζουν ὅλοι, πῶς εἰστε δικοί μου μαθητές, ἂν ἀγαπάτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

β') **Μὲ τὸ παράδειγμά του.** Ὁ Σωτὴρας μας δ.τι διδάσκει, πρῶτος αὐτὸς τὸ ἔκανε κι ἔτσι ἔκαμε τὸν ἑαυτὸ του τὸ πιὸ μεγάλο παράδειγμα γιὰ τὴν τέλεια ἀρετὴ, ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμε κι ἐμεῖς, ἂν θέλωμε νὰ εἴμαστε ἀληθινὰ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τέλειοι Χριστιανοί.

γ') **Μὲ τὸ θάνατό του.** Τὴ διδασκαλία του καὶ τὴ ζωὴ του ἔλειψε ὁ Σωτὴρας μὲ τὸ μαρτυρικὸ του θάνατο

κι ἔδωσε σ' ἡμᾶς τὸ πῶς μεγάλο παράδειγμα νὰ θυσιάζουμε ὅλα κι αὐτὴ τὴ ζωὴ μπροστὰ στὸ καθήκον. Πρὸ πάντων ὅμως ὁ θάνατος τοῦ Σωτήρα συμφιλίωσε τὸ Θεὸ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ εἶχαν φύγει ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν προπατορικὴ ἁμαρτία· κι ἔτσι γίνηκε ἡ ἀναγέννηση κι ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητας.

19. Τὸ ὄγδοο ἄρθρο τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως γιὰ τὸ "Ἅγιο Πνεῦμα

Γιὰ τὸ "Ἅγιο Πνεῦμα μᾶς λέγει τὸ ὄγδοο ἄρθρο ἀπὸ τὸ σύμβολο, ποὺ εἶναι αὐτὸ: «Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν».

Στὸ ἄρθρο αὐτὸ ὁμολογεῖ ὁ Χριστιανὸς πὺς πιστεύει καὶ στὸ πνεῦμα ποὺ τὸ λέγει ἅγιο, δηλαδή χωρὶς ἁμαρτία· κύριο, γιατί ἐξουσιάζει τὸν κόσμον ὅλο· ζωοποιό, γιατί δίνει ζωὴ πνευματικὴ στοὺς πιστοὺς. Τὸ "Ἅγιο Πνεῦμα ὅπως διδάξε ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας μας στέλνεται ἀπὸ τὸν Πατέρα μονάχα, ὅχι ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ Υἱό, ὅπως παραδέχεται ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία κι οἱ Διαμαρτυρόμενοι.

Ἀφοῦ τὸ "Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι τὸ ἴδιο πρόσωπο τῆς Τριάδας, πρέπει νὰ προσκυνεῖται καὶ νὰ δοξάζεται μὲ τὴν ἴδια τιμὴ καὶ δόξα, ποὺ ὁ Πατέρας κι ὁ Υἱὸς προσκυνεῖται καὶ δοξάζεται, καὶ εἶναι ὁμοούσιο, δηλαδή εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία μὲ τὸν Πατέρα καὶ Υἱό. Τὸ "Ἅγιο Πνεῦμα φανερώθηκε καὶ μίλησε στὸν κόσμον μὲ τὸ στόμα τῶν Προφητῶν, γιατί αὐτοὺς τοὺς φώτισε τὸ "Ἅγιο Πνεῦμα καὶ διδάξαν στὸν κόσμον. Τὸ "Ἅγιο Πνεῦμα κατέβηκε στοὺς Ἀποστόλους τὴν Πεντηκοστὴ μέρα ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάσταση τοῦ Σωτήρα, τοὺς παρηγόρησε καὶ τοὺς ἔδωσε δύναμη καὶ θάρρος. Ἀπὸ

τότε μένει διαρκῶς στήν Ἐκκλησίαν, τὴν φυλάγει ἀπὸ κάθε λάθος καὶ δίνει δύναμη στοὺς πιστοὺς.

30. Τὸ ἑνατο ἄρθρο τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ ἑνατο ἄρθρο τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως μᾶς λέγει τί πρέπει νὰ πιστεύουμε γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶναι αὐτό: «Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

Ἐκκλησία λέγοντας στὸ σύμβολο τῆς πίστεως ἐννοοῦμε ὅλους ἐκείνους, ποὺ πιστεύουν στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ συνδέονται μ' αὐτὸν καὶ ἀναμεταξύ τους μὲ τὴν ἴδια ὀρθόδοξη πίστη, λατρεία καὶ διοίκηση.

Ἡ Ἐκκλησία λέγεται μία, γιατί ἡ ἀληθινὴ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι στὰ δόγματα μία, ἡ μόνη ποὺ φύλαξε ἀμετάβλητη τὴ διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρα καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ἡ Ἐκκλησία λέγεται ἁγία, γιατί εἶναι χωρὶς ἁμαρτία καὶ λάθος· καθολικὴ, γιατί εἶναι ξαπλωμένη σ' ὅλη τὴν οἰκουμένην· ἀποστολική, γιατί διαδόθηκε καὶ στερεώθηκε μὲ τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν Πεντηκοστή, ποὺ ἔστειλε σ' αὐτοὺς ὁ Σωτῆρας τὸ Ἅγιο Πνεῦμα γιὰ νὰ τοὺς δυναμώσῃ.

Ἡ Ἐκκλησία ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸ Σωτῆρα, ποὺ εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς καὶ μέλη τῆς ὅλοι, ὅσοι ἀκολουθοῦν τὴν ὀρθόδοξη πίστη, λατρεία καὶ διοίκηση.

Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας χωρίζονται σὲ *κληρικούς*, ποὺ κυβερνοῦν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ κάνουν τῆς λειτουργίας, καὶ σὲ *λαϊκούς*.

31. Τὸ δέκατο ἄρθρο τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως

Τὸ δέκατο ἄρθρο τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, ποὺ λέγει

για τὸ βάπτισμα, εἶναι αὐτὸ : «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» δηλαδή : Ὁμολογῶ πὺς μὲ τὸ βάπτισμα συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες, ὅπως θὰ ἴδουμε στὸ κεφάλαιο γιὰ τὸ μυστήριον τὸ βάπτισμα.

22. Τὸ ἐντέκατο καὶ δωδέκατο ἄρθρον τοῦ συμβόλου γιὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν καὶ τὴ μέλλουσα ζωή.

Τὰ δύο τελευταῖα ἄρθρα τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, ποὺ μᾶς λέγουν γιὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν καὶ τὴ μέλλουσα ζωὴ εἶναι : α'. «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν» β'. «Καὶ ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».

Μὲ τὸ θάνατον τοῦ ἀνθρώπου χωρίζεται τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχή· τὸ σῶμα σαπίζει καὶ διαλύεται γιὰτὶ εἶναι ἀπὸ ὕλικόν καὶ ἡ ψυχὴ, ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ ὕλικόν, μένει ἀθάνατη καὶ μένει ὡς τὴ δευτέρῃ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου σὲ μιὰ προσωρινή κατάστασιν γιὰ τίς ψυχές· ἐκεῖ σύμφωνα μὲ ὅσα ἔκαμε στὴ γῆ ἢ ζῇ μὲ κάποια εὐτυχία ἢ τιμωριέται, ὡς τὴ στιγμή ποὺ θὰ ἔρθῃ ὁ Κύριος, νὰ δικασθῇ ζωντανούς καὶ πεθαμένους.

Τὴν ἡμέρα δηλαδή αὐτή, ποὺ κανένας δὲν τὴν ξέρει· ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θεόν, τὰ σώματα τῶν πεθαμένων θὰ ἀναστήθουν καὶ θὰ πάρουν μιὰ μορφή σὰν πνεύματα σχεδὸν καὶ θὰ εἶναι ἀθάνατα· καὶ τὰ σώματα τῶν ζωντανῶν θὰ ἀλλάξουν, θὰ γίνουν δηλαδή καὶ αὐτὰ σὰν πνεύματα καὶ ἀθάνατα. Μαζὶ θὰ γίνῃ καὶ ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου, δηλαδή θὰ γίνῃ καινούργιος καὶ δὲ θὰ καταστρέφεται. Τότε θὰ γίνῃ ἡ δοξαζομένη καὶ εὐχάριστη γιὰ τοὺς δίκαιους καὶ τρομερὴ γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς δευτέρῃ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ δικαστοῦν ὅλοι. Καθένας θὰ δικασθῇ σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα.

του. Τοῦτο φανέρωσε θαυμάσια ὁ Σωτῆρας μὲ τὴν εἰκόνα, ποῦ εἶπε γιὰ τὴ μέλλουσα κρίση, ποῦ ὅποιος τρέφει ὄρους πεινοῦν, ποτίζει ὄρους διψοῦν, φιλοξενεῖ ξένους, ντύνει γυμνό, ἐπισκέπτεται ἄρρωστους, εἶναι σὰ νὰ εὐεργετῇ τὸν ἴδιο τὸ Σωτῆρα. Κι ὅσοι εἶναι καλοὶ θὰ μποῦν στὸν παράδεισο, ὅπου θὰ ζοῦν ἡσυχὰ καὶ μακριὰ ἀπὸ κάθε λύπη καὶ στεναχώρια καὶ θὰ ἔχουν σχέση καὶ συναναστροφή μὲ τὸ θεό, τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἁγίους. Οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ καταδικαστοῦν στὴν κόλαση, ὅπου θὰ ὑποφέρουν πόνους καὶ λύπες.

Πότε θὰ γίνῃ ἡ δεύτερη παρουσία τοῦ Κυρίου δὲν ξέρομε, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ εἵμαστε κάθε ὥρα ἑτοιμοὶ, καὶ γιὰ νὰ μᾶς διδάξῃ αὐτὸ ὁ Σωτῆρας εἴτε τὴν παραβολὴ γιὰ τίς δέκα Παρθένας.

Τὰ καλά τοῦ παραδείσου καὶ τὰ θάνατα τῆς κόλασης εἶναι αἰώνια, καὶ δὲν εἶναι ἴδια γιὰ ὅλους, παρὰ ἀνάλογα μὲ τίς πράξεις τοῦ καθενὸς.

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

23. Τὰ μυστήρια γενικά.

Ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει μερικὲς τελετές, ποὺ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὲς ἄλλες, γιατί αὐτὲς ὠρίστηκαν ἀπὸ τὸ Χριστὸ ἢ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ γιατί μ' αὐτὲς ἔρχεται μυστικὰ στοὺς πιστοὺς ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χωρὶς νὰ φαίνεται. Ἐπειδὴ οἱ τελετὲς αὐτὲς ἐνεργεῖ μυστικὰ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, λέγονται **μυστήρια**.

Μυστήρια λοιπὸν εἶναι καὶναι οἱ ἱερὲς τελετὲς, ποὺ ὅταν γίνονται ἔρχεται στοὺς πιστοὺς μυστικὰ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χωρὶς νὰ φαίνεται.

Τὰ μυστήρια εἶναι ἑπτὰ: **Τὸ βάπτισμα, τὸ χρῆσμα, ἡ μετάνοια ἢ ἡ ἐξομολόγησις, ἡ θεία εὐχαριστία ἢ μετάληψις, ἡ ἱερωσύνη ὁ γάμος καὶ τὸ εὐχέλαιο.** Ἀπὸ τὰ μυστήρια αὐτὰ τὰ τέσσαρα πρῶτα εἶναι ὑποχρεωτικὰ γιὰ κάθε χριστιανό, τὰ ἄλλα τρία δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὰ, ἀν θέλει ὁ χριστιανὸς τὰ κάνει, ἀν δὲ θέλῃ, δὲν τὰ κάνει.

Γιὰ νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα τὰ μυστήρια στοὺς πιστοὺς, χρειάζεται νὰ ἔχουν αὐτοὶ πίστη καὶ νὰ ἐτοιμάζωνται ἀπὸ πρωτότερα γιὰ νὰ τὰ δεχτοῦν.

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἔχει καὶ αὐτὴ ἑπτὰ μυστήρια τὰ ἴδια, ὅπως καὶ ἡ δική μας Ἐκκλησία. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ὁμῶς παραδέχονται δύο μονάχα, τὸ βάπτισμα καὶ τὴ θεία

εὐχαριστία, τὰ ἄλλα τὰ θεωροῦν ἀπλῆς τελετές· διαφέρει ὅμως ἡ τελετὴ ἀπὸ τοῦ μυστήριου, γιατί δὲν ἔρχεται μ' αὐτῇ ἡ θεία χάρη μυστικά.

23. Τὸ βάπτισμα.

Ὁ Ἰησοῦς ὄχι μόνο ὁ ἴδιος βαπτίστηκε ἀπὸ τὸν Ἰωάννη στὸν Ἰορδάνη ποταμό, ἀλλὰ κι ὅταν ἔστειλε τοὺς μαθητὲς του νὰ διδάξουν τὴ διδασκαλία του, τοὺς παράγγειλε νὰ βαπτίζουν «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Ἐκεῖνον ποὺ βαπτίζει ὁ ἱερέας, τὸν βουτᾶ καὶ τὸν ὀγάζει τρεῖς φορές σ' ἁγιασμένο νερὸ στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μὲ τὴ βάπτισι καθαρίζεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν προπατορικὴ ἁμαρτία κι ἄν εἶναι ἡλικιωμένος κι ἀπὸ τίς δικές του ἁμαρτίες καὶ γίνεται χριστιανός.

Γιὰ νὰ ἔρθῃ κατὰ τὸ βάπτισμα ἡ θεία χάρη, καθὼς καὶ σ' ὅλα τὰ μυστήρια, πρέπει αὐτὸς ποὺ βαπτίζεται νὰ ἔχῃ πίστι, γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πίστι του κι ὕστερα νὰ βαπτιστῇ. Γι' αὐτὸ στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ χριστιανισμοῦ πρῶτοῦ νὰ βαπτιστῇ, ὅποιος πίστευε, διδασκόταν τὴν κατήχηση. Ὑστερα ὅμως ποὺ κράτησε τὸ συνήθειο νὰ βαπτίζωνται μικρὰ παιδιὰ, γιὰ νὰ μὴ πεθαίνουν ἀβάπτιστα, ὠρίστηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ὁ νουνός, ποὺ, ἀντὶ γιὰ τὸ μωρὸ ποὺ βαπτίζεται, λέγει αὐτὸς τὸ πιστεύω κι ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ φροντίσῃ αὐτὸς νὰ διδαχτῇ ὁ βαπτιστικὸς του τὴ χριστιανικὴ θρησκεία. Ὁ νουνός πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ εἶναι ὀρθόδοξος.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τὸ 1300 μ. Χ. καὶ δώθε ἀντὶ νὰ βαπτίζῃ, ραντίζει μὲ νερὸ τοὺς πιστοὺς, ἀντίθετα ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴ συνήθειος τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας. Καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἔχουν τὸ ράντισμα, ποὺ

ἡ δική μας Ἐκκλησία κάνει μονάχα σ' ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις, όταν τὸ βούτηγμα στὸ νερὸ πρόκειται νὰ βλάψῃ στὴν υγεία. Σὲ πολὺ μεγάλη ἀνάγκη, ἂν εἶναι φόβος νὰ πεθάνῃ κανένας ἀβάπτιστος, γίνεται τὸ βάπτισμα στὸν ἀέρα· στὴν περίστασι αὐτὴ ἕνας ἀντρας ἢ γυναίκα σηκώνει τρεῖς φορές τὸ παιδί στὸν ἀέρα στὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδας καὶ θεωρεῖται βαπτισμένο· ἂν ὅμως ζήσῃ, βαπτίζεται πάλι ὕστερα κανονικά.

23. Τὸ Χρίσμα,

Ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸ βάπτισμα γίνεται κι ἄλλο μυστήριον, τὸ χρίσμα· ὁ ἱερέας χρίει (ἀλείφει) ἐκεῖνον ποὺ βαπτίστηκε μὲ ἅγιον μύρο. Τὸ μύρο τὸ κάνουν τῇ Μεγάλῃ Τετάρτῃ στὰ Πατριαρχεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ λάδι καὶ 40 μυρουδιὰ καὶ τὸ ἀγιάζουν στὴ λειτουργία τῇ Μεγάλῃ Πέμπτῃ· ἀπ' ἐκεῖ τὸ στέλνουν στὴν Ἐκκλησίαν μας.

Στὸ μυστήριον αὐτὸ τὴν ὥρα, ποὺ ὁ ἱερέας ἀλείφει μὲ τὸ μύρο τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος, ποὺ βαπτίστηκε, λέγει τις λέξεις «σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου», δηλαδὴ μὲ τὸ ἄλειμμα αὐτὸ βεβαιώνεται, πὼς ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἦρθε σ' αὐτόν, ποὺ βαπτίστηκε· γιὰ τὸ χρίσμα γίνεται γιὰ νὰ πάρῃ αὐτὸς, ποὺ βαπτίστηκε τὰ χαρίσματα ἢ τὰ δῶρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· πίστη, ἐλπίδα, ἀγάπη, χαρά, σοφία κι ἄλλα.

Χρίσμα λοιπὸν λέγεται· τὸ μυστήριον, ποὺ, ἐνῶ ὁ ἱερέας ἀλείφει μὲ τὸ ἅγιον μύρον τὸν πιστό, παίρνει αὐτὸς τὰ δῶρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Στὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία μονάχα ὁ δεσπότης μπορεῖ νὰ κάμῃ τὸ χρίσμα, ποὺ δὲν τὸ κάνουν ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ ἀφοῦ αὐτὸς ποὺ βαπτίστηκε μάθῃ τὴν κατήχησιν· ὕστερα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ τοῦ χρόνιου.

26. Ἡ μετάνοια ἢ ἐξομολόγησις

Ἄν ὁ Χριστιανὸς ὕστερα ἀπὸ τὸ βάπτισμα πέσῃ σ' ἁμαρτίας, πρέπει νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ ἐξομολογηθῇ στὸν πνευματικὸν τὴν ἁμαρτίαν του μὲ εἰλικρίνεια καὶ μὲ λύπη γιὰ νὰ συχωρεθῇ ἀπ' αὐτόν. Τίς ἁμαρτίες, ποὺ συχωρεῖ ὁ πνευματικὸς, τίς συχωρεῖ καὶ ὁ Θεός, ὅπως εἶπε ὁ Σωτὴρ στὰς μαθητὰς του: «Λάβετε πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινὼν ἄρῃτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινὼν κρατῇτε, κεκράτηνται». Κι οἱ ἀπόστολοι ἔδωσαν τὴν ἐξουσία αὐτῇ στοὺς διάδοχους του, δηλαδὴ στοὺς δεσποτάδες καὶ αὐτοὶ δίνουν τὴν ἄδεια σ' ὀριζόμενους ἱερεῖς νὰ κάνουν τὸ μυστήριον αὐτό, καὶ λέγονται **πνευματικοί**. Στὸ μυστήριον αὐτὸ ὁ χριστιανὸς ἐξομολογιέται στὸν πνευματικὸν τὴν ἁμαρτίαν του καὶ αὐτὸς θάζοντας τὰ χέρια του στὸ κεφάλι τοῦ χριστιανοῦ διαβάσει εὐχὴ συχωρητική.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ γίνεται τότε ποὺ ὁ χριστιανὸς καταλαμβάνει, πῶς ἔχει ἀνάγκη, καὶ πρό πάντων μπροστὰ ἀπὸ τὴν θείαν κοινωνίαν.

Μετάνοια λοιπὸν ἢ ἐξομολόγησις λέγεται τὸ μυστήριον, ποὺ ὁ χριστιανὸς μετανοεῖ καὶ ἐξομολογιέται εἰλικρινὰ στὸν πνευματικὸν τὴν ἁμαρτίαν του καὶ παίρνει ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ τὴν μεσιτείαν τοῦ πνευματικοῦ τὴν συχώρεσίν του.

27. Ἡ θεία εὐχαριστία

Ὁ Σωτὴρ εἶνα βράδυ, προτοῦ νὰ σταυρωθῇ, ἔφαγε μαζί μὲ τοὺς μαθητὰς του τὸ μυστικὸ δεῖπνον. Τότε πῆρε τὸ ψωμὶ καὶ ἀφοῦ τὴν εὐλόγησε, ἔδωσε ἀπ' αὐτὸ στοὺς μαθητὰς του λέγοντας: «Λάβετε φάγετε· τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα μου...» Ὅσοι ἐφαγὲν τὸ ποτήρι γεμάτον κρασί καὶ ἀφοῦ εὐχαρίστησε

τὸ Θεό, εἶπε. «Πίστε εἰς αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου...». Ὑστερα εἶπε· «ὁ τρώγων μου τὴ σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ». Καὶ παράγγειλε στοὺς μαθητὲς του. «Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν».

Ἔτσι ὠρίστηκε ἀπὸ τὸ Σωτῆρα τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, ποῦ οἱ μαθητὲς του τὸ ἔκαναν ταχτικά κι ἀπ' αὐτοὺς διαδόθηκε ὡς ἐμᾶς κι εἶναι ἡ βάση τῆς θείας λατρείας.

Γιὰ νὰ γίνη τὸ μυστήριον χρειάζεται ἄρτος καὶ κρασί κόκκινο ἀνακατεμένο μὲ νερὸ γιὰ ἐνθύμηση, ποῦ ὁ στρατιώτης τρύπησε τὸ πλευρό τοῦ Ἰησοῦ σιὸ σταυρό κι ἔτρεξε αἷμα καὶ νερό. Μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γίνεται ὁ ἄρτος σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὴν ὥρα, ποῦ ὁ ἱερέας εὔχεται σιὸ Θεό λέγοντας. «Ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δ' ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ». Ὅποιος μεταλαβίνει ἄξια ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἐνώνεται μ' αὐτόν καὶ παίρνει ζωὴ αἰώνια. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ ἀνάξια μεταλαβίνει κάνει πολὺ μεγάλη ἁμαρτία.

Θεῖα εὐχαριστία λοιπὸν λέγεται τὸ μυστήριον, ποῦ ὁ Χριστιανὸς μεταλαβαίνοντας τὸν ἄρτον καὶ τὸ κρασί, ποῦ γίνονται σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἐνώνεται μὲ τὸ Χριστὸ καὶ παίρνει ζωὴ αἰώνια.

28. Ἡ ἱερωσύνη.

Ὁ Χριστὸς μας ἔδωκε στοὺς Ἀποστόλους τὴν ἐξουσία νὰ κυβερνοῦν τὴν ἐκκλησία, νὰ κάνουν τὰ μυστήρια καὶ νὰ διδάσκουν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ. Αὐτοὶ τὸ δικαίωμά τους αὐτὸ τὸ ἔδωσαν στοὺς διαδόχους τους βαζόντας ἀπάνω σιὸ κε-

φάλλι τὰ χέρια τους· ἔτσι ἀπὸ τὰ χρόνια τῶν Ἀποστόλων συστήθηκε τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης. Στὸ μυστήριον αὐτὸ ὁ ἐπίσκοπος θάβει τὰ χέρια τοῦ ἀπάνω στὸ χειροτονούμενον καὶ διαβάσει εὐχὲς γιὰ νὰ κατεβῇ ἡ θεία χάρις σ' αὐτόν καὶ νὰ τὸν κάμῃ ἄξιο γιὰ ἓνα βαθμὸ ἐκκλησιαστικό.

Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης στὴν Ἐκκλησίαν εἶναι τρεῖς : Τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ πρεσβυτέρου ἢ ἱερέα καὶ τοῦ διακόνου. Ὁ ἐπίσκοπος κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς περιφέρειας τοῦ, κάνει ὅλα τὰ μυστήρια καὶ ὅλες τὶς τελετὲς καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὁ πρεσβύτερος κάνει ὅλα τὰ μυστήρια, ἐκτός ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς μετανοίας, ποὺ κάνει μονάχα ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει ἄδεια ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο, καὶ ὅλες τὶς τελετὲς, ἐκτός ἀπὸ ἐγκαίνια ἐκκλησίας καὶ τὸ ἁγίασμα τοῦ μύρου, καὶ διδάσκει τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ. Ὁ διάκονος βοηθεῖ τὸν ἱερέα νὰ κάνῃ τὰ μυστήρια, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ τὰ κάνῃ αὐτός, καὶ διδάσκει τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ μὲ ἄδεια ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο.

Σὲ κάθε βαθμὸ ἐκκλησιαστικὸ δόθηκαν καὶ διάφοροι τίτλοι ὅπως : οἱ ἐπίσκοποι στὶς μεγάλες πόλεις πῆραν τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιεπισκόπου, στὶς πρωτεύουσες τῶν μεγάλων ἐπαρχιῶν τὸν τίτλον τοῦ μητροπολίτη καὶ οἱ ἐπίσκοποι στὶς πόλεις, ποὺ ἦταν πρωτεύουσες στὰ παλιὰ κράτη πῆραν τὸν τίτλον τοῦ πατριάρχου. Οἱ πρεσβύτεροι λέγονται ἀρχιμανδριῖτες, οἰκονόμοι, σκευοφύλακες, σφραγιδοφύλακες, σακελλᾶριοι. Οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι χειροτονοῦνται ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἀπὸ δυὸ τὸ λιγώτερο ἐπισκόπους.

29. Ὁ Γάμος.

Ὁ Χριστὸς διδάξει πὺς ὁ γάμος εἶναι σύνδεσμος, ποὺ τὸν

κάνει ὁ θεὸς («Ὁ οὖν θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω») καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει τὸ γάμο «μυστήριον μέγαλον»· τὸ μυστήριον αὐτὸ ὅπως καὶ ἡ ἱερωσύνη δὲν εἶναι ὑποχρεωτικά.

Στὸ μυστήριον αὐτὸ γίνονται δύο ἀκολουθίες, ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁρραβωνιάσματος, ποὺ ἀλλάζουν τὰ δαχτυλίδια, καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ στεφινώματος, ποὺ ἀλλάζουν τὰ στεφάνια.

Μὲ τὸ μυστήριον αὐτὸ εὐλογεῖται καὶ ἀγιάζεται ὁ σύνδεσμος αὐτῶν, ποὺ παντρεύονται, μὲ τὴν θείαν χάριν. Ὁ γάμος δὲν ἐπιτρέπεται στοὺς κληρικοὺς ὕστερα ἀπὸ τὴν χειροτονία τους. στοὺς καλόγερους καὶ ἀναμεταξὺ σὲ συγγενεῖς.

30. Τὸ εὐχέλαιο

Ἀπὸ τὰ ἀποστολικά χρόνια ὁ ἱερέας ἀλείβει μὲ ἁγιασμένο λάδι, ὅσους ἦταν ἄρρωστοι στὸ σῶμα ἢ στὸ πνεῦμα, γιὰ νὰ γιατρευτοῦν ἀπὸ τὴν ἀρρώστειά τους. Ἔτσι γίνηκε τὸ μυστήριον τὸ εὐχέλαιο, ποὺ, ἐνῶ ὁ ἱερέας ἀλείβει μὲ ἁγιασμένο λάδι τὸν ἄρρωστο καὶ διαβάζει εὐχή, ἔρχεται ἡ θεία χάρις καὶ γιατρεύει τὴν ἀρρώστειά τοῦ Χριστιανοῦ.

Στὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία κάνουν τὸ εὐχέλαιο μονάχα σ' ἐτοιμοθάνατους, γιὰ βοήθεια στὴ μέλλουσα ζωὴ, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία μας κάνει αὐτό, ὅταν ὁ χριστιανὸς ἔχῃ ἀνάγκη καὶ πρὸ πάντων τὴ Μεγάλῃ Τετάρτῃ γιὰ προετοιμασία τῆς θείας μετάληψης, ποὺ γίνεται τὴ Μεγάλῃ Πέμπτῃ.

Ε.

ΟΙ ΔΕΚΑ ΕΝΤΟΛΕΣ

31. Γιατί τίς δέκα ἐντολές γενικά.

Ὅπως τὸ σύμβολο τῆς πίστεως μᾶς λέγει μὲ λίγα λόγια τί πρέπει νὰ πιστεύωμε, ἔτσι οἱ δέκα ἐντολές μᾶς λέγουν τί πρέπει νὰ κάνωμε. Τίς δέκα ἐντολές, ποὺ τίς λέγομε καὶ **δεκάλογο**, τίς ἔδωσε ὁ Θεὸς στὸ Μωυσὴ ἀπάνω στὸ βουνὸ Σινὰ γραμμένες σὲ δυὸ πέτρινες πλάκες.

Ἀπὸ τίς δέκα ἐντολές οἱ τέσσαρεις πρῶτες μᾶς λέγουν τὰ καθήκοντα ποὺ ἔχομε στὸ Θεό μας κι ἄλλες ἕξι τὰ καθήκοντα ποὺ ἔχομε στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ στὸν ἑαυτό μας.

Τὸ δεκάλογο δὲν τὸν κατάργησε ὁ Χριστὸς μας, ἀλλ' ἀπεναντίας τὸν συμπλήρωσε μὲ τὴ διδασκαλία του ἀπάνω στὸ ὅρος καὶ μὲ ἄλλες. Γι' αὐτὸ οἱ δέκα ἐντολές, ὅπως τίς συμπλήρωσε ὁ Σωτὴρας, εἶναι σ' ἐμᾶς ὁ κανὼνας γιὰ τὴ σωστὴ ζωή.

32. Ἡ πρώτη ἐντολή.

«Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλην ἐμοῦ», δηλαδή: Ἐγὼ εἰμαι Κύριος ὁ Θεός σου· δὲν εἶναι σ' ἐσένα θεοὶ ἄλλοι ἐκτὸς ἀπὸ μένα.

Ἡ ἐντολή αὐτὴ μᾶς λέγει, πὼς ὁ Θεός εἶναι ἓνας καὶ αὐτὸν μονάχα νὰ λατρεύωμε μ' ὅλη τὴ δύναμή μας· δηλαδή νὰ πιστεύωμε σ' αὐτόν καὶ σ' ὅλες τῆς ἀλήθειες ποὺ φανέρωσε στὸν κόσμον, νὰ ἐλπίζωμε, πὼς ὅσα ὑποσχέθηκε θὰ γί-

νουν, καὶ ν' ἀγαποῦμε αὐτόν μ' ὅλην μας τὴν καρδιά. Τῇ λατρεῖᾳ μας αὐτὴ στό θεό πρέπει νὰ τὴν κάνωμε ὅπως πρέπει σὲ τέλειο πνεῦμα («ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ») καὶ πρό πάντων μὲ τὴν ἀγάπη μας στόν πλησίον.

33. Ἡ δεύτερη ἐντολή.

«Οὐ ποιήσης σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντός ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσης αὐτοῖς», δηλαδή: νὰ μὴ κάνης γιὰ τὸν ἑαυτό σου ἄγαλμα ἢ εἰκόνα γιὰ πράματα, ποὺ εἰσκονταί ἀπάνω στόν οὐρανὸ ἢ κάτω στὴ γῇ καὶ στὰ νερά ὑποκάτω ἀπὸ τὴ γῇ. Νὰ μὴ προσκυνᾷς οὐτε νὰ λατρεύης αὐτά. Ἡ δεύτερη ἐντολὴ συμπληρώνει τὴν πρώτη· ἀφοῦ πρέπει νὰ λατρεύωμε ἓνα καὶ μόνο θεό, εἶναι φανερό πῶς δὲν πρέπει νὰ λατρεύωμε καὶ νὰ προσκυνᾷμε ἄγάλματα καὶ εἰκόνες γιὰ πράματα τοῦ οὐρανοῦ, τῆς γῆς ἢ τῆς θάλασσας, ὅπως ἔκαναν πολλοὶ λαοὶ στὰ παλιὰ χρόνια καὶ ὅπως κάνουν σήμερα οἱ ἄγριοι. Καὶ τίς εἰκόνες τῶν ἁγίων δὲν πρέπει νὰ λατρεύωμε, γιατί ἡ λατρεῖα εἶναι μονάχα γιὰ τὸ θεό, ἀλλὰ νὰ τίς προσκυνᾷμε γιὰ τιμὴ μονάχα. Τὸ τιμητικὸ αὐτὸ προσκύνημα δὲ γίνεται γιὰ τὸ ὕλικό τῆς εἰκόνας, ἀλλὰ γιὰ τὸ πρόσωπο, ποὺ παρσταίνει αὐτή.

34. Ἡ τρίτη ἐντολή

«Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ», δηλαδή νὰ μὴ θάξῃς στό στόμα σου τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου χωρὶς λόγο.

Ἡ ἐντολὴ αὐτὴ μᾶς ἀπαγορεύει νὰ λέγωμε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ χωρὶς ἀνάγκη. Κάνουν τὸ κακό αὐτὸ ὅσοι βλαστη-

μοῦν ἢ ὀρκίζονται γιὰ πράματα, ποὺ φαίνονται καθαρὰ, ἢ ὀρκίζονται ψεύτικα ἢ γιὰ πράματα ποὺ δὲν εἶναι βεβαίοι, καθὼς κι ὅσοι δὲν κάνουν ὅσα ὑποσχέθηκαν μὲ ὄρκο.

Ὁ Χριστὸς μᾶς συμπληρώνοντας τὴν ἐντολὴ αὐτὴ εἶπε, νὰ μὴ κάνουμε καθόλου ὄρκο (ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως) καὶ νὰ λέγουμε μονάχα τὸ ναὶ καὶ τὸ ὄχι. Σὲ ἐξαιρετικές ὁμως περιστάσεις ἐπιβάλλεται σ' ἐμᾶς νὰ ὀρκιστοῦμε, ὅπως στὸ δικαστήριο ἢ ὅταν διορίζεται κανένας ὑπάλληλος. Τοῦτο δὲν τὸ ἀπαγόρευε ὁ Χριστὸς, γιατί κι ὁ ἴδιος ὤρκιστηκε ἑβραϊκὰ μὲ τὸ κοῦ εἶπα», ὅταν ὁ Καϊάφας τὸν ἐξόρκιζε νὰ εἰπῇ μὲ ὄρκο, ἂν εἶναι πραγματικὰ γιὸς τοῦ Θεοῦ. Κι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πολλὰς φορές στίς ἐπιστολές του θάζει μάρτυρα τὸ Θεό, γι' αὐτὰ πλεὺ λέγει («μάρτυς μου ἐστὶν ὁ Θεός»).

Ὅταν ἐρισκόμαστε στὴν ἀνάγκη νὰ ὀρκιστοῦμε, πρέπει νὰ θάζουμε καλὰ στὸ νοῦ μας πὼς ὁ ψεύτικος ἢ ἐπιπόλαιος ὄρκος εἶναι πολὺ μεγάλη ἁμαρτία, ποὺ τὴν τιμωρεῖ ὄχι μόνο ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ τὸ δικαστήριο.

33. Ἡ τέταρτη ἐντολὴ

«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἁγιάζειν αὐτήν· ἕξ ἡμέρας ἔργῳ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἑβδόμῃ σάββατα, Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου»· δηλαδή: Νὰ θυμᾶσαι νὰ κρατῆς τὴν ἁγία μέρα τὸ Σάββατο· ἕξι μέρες νὰ δουλεύης καὶ νὰ κάνῃς ὅλες τίς δουλειές σου καὶ τὴν ἑβδομὴν μέρα, τὰ Σάββατα, νὰ ἀφιερώνῃς στὸν Κύριο τὸ Θεό σου.

Ἡ ἐντολὴ αὐτὴ ὥριζε στοὺς ἑβραίους ἕξι μέρες νὰ δουλεύουν καὶ τὴν ἑβδομὴν, τὸ Σάββατο, ν' ἀφιερώνουν στὸ Θεό. Σ' ἐμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τὰ χρόνια τῶν Ἀποστόλων ἀντὶ γιὰ τὸ σάββατο ὠρίστηκε γιὰ γιορτὴ ἡ πρώτη μέρα

Λειτουργικὴ καὶ Κατήχηση

5

τῆς ἐβδομάδας, ἡ Κυριακή, γιὰ τὴ μνήμη τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ποῦ γιὰ τιμὴ του ὀνομάστηκε Κυριακή.

Εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἀργία τὴν Κυριακὴ ἔχει μόνο γιὰ νὰ μπορούμε μὲ ἡσυχία νὰ κάνουμε τὰ θρησκευτικὰ μας ἔργα καὶ τὴν ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ καὶ, γιὰ τὴν ὑγεία μας· ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀνάπαυση τὴν Κυριακὴ δὲν παθαίνει ὑπερκόπωση καὶ πέρνει νέα δύναμη γιὰ δουλειά. Ὅταν ἔμωσεν εἶναι δουλειά, ποῦ δὲν μπορεῖ ν' ἀναβληθῇ ἢ γιὰ φιλάνθρωπια, ἔχει μόνο δὲν εἶναι ἁμαρτία, ἀλλὰ καὶ καθήκον μας νὰ τὰ κάμουμε αὐτὰ τὴν Κυριακὴ. Αὐτὸ τὸ δίδασκε ὁ Σωτὴρας μας μὲ τὴν ἀπάντησιν, ποῦ ἔδωσε στοὺς Φαρισαίους, ὅταν τὸν κατηγορήσαν γιὰ τὰ θαύματα ποῦ ἔκανε τὰ σάββατα: «τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχὶ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον». Ὅπως πρέπει νὰ φυλάγουμε τὴν Κυριακὴ, ἔτσι πρέπει καὶ τίς μεγάλες γιορτὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ.

36. Ἡ πέμπτη ἐντολή

«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου».

Ἡ ἐντολὴ αὕτῃ μᾶς διδάσκει νὰ ἔχουμε τιμὴ στοὺς γονεῖς μας, δηλαδὴ πολὺ μεγάλο σεβασμό. Τὸ σεβασμὸ αὐτὸ πρέπει νὰ δείχνουμε μὲ ἔργα, δηλαδὴ νὰ τοὺς ἀκούουμε καὶ νὰ κάνουμε πρόθυμα τὸ θέλημά τους, ποῦ εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ θεῖο νόμο. Πρέπει ἀκόμη νὰ τοὺς εὐγνωμονοῦμε γιὰ τὰ καλὰ ποῦ μᾶς ἔλαμνεν, καὶ γιὰ διὰ ὑπόφεραν γὰ μᾶς κι ἅμᾳ γεράσουν νὰ τοὺς γηροκομάμε καὶ νὰ τοὺς κάνουμε τὰ γερατειά τους γλυκά.

Ὁ Σωτὴρας μας δίνει σ' ἡμᾶς παράδειγμα τέτοιας τιμῆς γιὰ τοὺς γονεῖς· γιατί ἔχει μόνο ὑπάκουε σ' αὐτοὺς, ἀλλὰ, καὶ ὅταν ἦταν ἀπάνω στὸ σταυρό, φρόντισε γιὰ τὴν μητέρα του, ποῦ σύστησε στὸν Ἰωάννη νὰ τὴν πάρῃ μαζί του.

καὶ νὰ φροντίζῃ γι' αὐτή. Καὶ τὸ θέλημα ὅμως τοῦ οὐρα-
νίου Πατέρα του ἔκανε πάντα καὶ σ' αὐτὸν πεθαίνοντας
παράδωκε τὸ πνεῦμα

Ὅχι μονάχα στοὺς γονεῖς μας χρωστοῦμε τιμὴ, ἀλλὰ
καὶ σ' ὅσους φροντίζουν γιὰ μᾶς, δηλαδὴ στοὺς κηδεμόνες,
δακτάλους, εὐεργέτες, τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ
σ' ὅλους ὅσοι εἶναι ἄξιοι τιμῆς.

37. Ἡ ἕκτη ἐντολή.

«Οὐ φονεύσεις».

Ἡ ἐντολὴ αὕτῃ μᾶς λέγει νὰ σιβόμαστε τὴ ζωὴ, ποὺ
εἶναι τὸ πιδ μεγάλο ἀνθρώπινο καλὸ στὸν κόσμον αὐτόν.
Γι' αὐτὸ ὁ φόνος εἶναι τὸ πιδ μεγάλο ἔγκλημα. Καὶ δὲν ἀ-
παγορεύεται ὁ φόνος τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου μονάχα, ἀλλὰ
κι ἡ αὐτοκτονία, δηλαδὴ νὰ σκοτώνεται κανένας μονάχος
του.

Μόνο σὲ πολὺ λίγες περιστάσεις ὁ φόνος δὲ θεωρεῖται
ἔγκλ. μο, ὅπως εἶναι ὁ φόνος γιὰ χάρη τῆς πατρίδας καὶ τῆς
θρησκείας, ὁ φόνος ποὺ γίνεται στοὺς δικασμένους κακούρ-
γους κι ὅταν κἀνὴ κανένας φόνο γιὰ νὰ σώσῃ τὴ ζωὴ του,
ποὺ δὲν μπορεῖ μὲ κανέναν ἄλλο τρόπο νὰ τὴν σώσῃ.

Τὴν ἴδια ἁμαρτία κάνουν καὶ κεῖνοι ποὺ δίνουν ἀφορμὴ
νὰ κἀμὴ ἄλλος φόνο ἢ νὰ αὐτοκτονήσῃ. Ἀκόμα κι ὅσοι
παραμελοῦν τὴν υἰεῖά τους καὶ κάνουν τὸ σῶμα τους λίγο
λίγο ἀδύνατον νὰ διατηρηθῇ στὴ ζωὴ.

Ὁ Σωτὴρας συμπληρώνοντας τὴν ἕκτη ἐντολὴ εἶπε,
Ὅχι μονάχα νὰ μὴ σκοτώνωμε, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποφεύγωμε
ὅλα, ὅσα μποροῦν νὰ φέρουν φόνο, ὅπως τὸ θυμὸ, τίς ἐρυ-
σιές, τὸ μῖσος καὶ γι' αὐτὸ εἶπε «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς
σας».

Ὅχι μονάχα δὲν πρέπει νὰ κάνωμε φόνο, ἀλλὰ ἀπεναν-
τίας νὰ κάνωμε ἐκεῖνα, ποὺ φέρνουν καλὸ στοὺς ἄλλους καὶ
στὸν ἑαυτὸ μας.

38. Ἡ ἑβδομη ἐντολή.

«Οὐ μοιχεύσεις».

Ἵστερα ἀπὸ τῆ ζωῇ τὸ πρὸ σπουδαῖο καλὸ γιὰ κάθε ἄνθρωπο εἶναι ἡ τιμὴ, γι' αὐτὸ ἡ ἑβδομη ἐντολή, ἕστερα ἀπὸ τὴν ἑκτη, ποὺ μᾶς λέγει νὰ σεβόμαστε τὴν ζωὴ τῶν ἄλλων, μᾶς λέγει νὰ σεβόμαστε τὴν τιμὴ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ πρὸ πάντων τὴν τιμὴ τῆς οἰκογένειας. Ὅποιος δὲ φυλάγει τὴν ἐντολή αὐτὴ κάνει φόνο στὴν ψυχὴ κι ἡ τιμωρίᾳ θὰ εἶναι ψυχικὸς θάνατος.

Ὅχι μονάχα δὲν πρέπει νὰ προσβάλλωμε τὴν τιμὴ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ καὶ νὰ κάνωμε ὅ,τι μπορούμε καλὸ γι' αὐτή.

Καὶ γιὰ τὴν τιμὴ τῆ δικῆ μας πρέπει νὰ φροντίζωμε ἑτοί, ποὺ νὰ μὴ δίνωμε ἀφορμὴ σὲ κακολογίες· γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ εἴμαστε τεμπέληδες καὶ νὰ ζῶμε ζωὴ καλὴ, νὰ μὴ κάνωμε κακὰς συνανατροφές, γιὰτὶ αὐτὲς χαλοῦν καὶ τοὺς καλοὺς: «μ' ὅποιον δάσκαλο καθίσσεις, τέτοια γράμματα θὰ μάθης».

39. Ἡ ὄγδοη ἐντολή.

«Οὐ κλέψεις».

Ἵστερα ἀπὸ τῆ ζωῇ καὶ τὴν τιμὴ τὸ τρίτο σπουδαῖο καλὸ στὸν κόσμον αὐτὸν εἶναι ἡ περιουσία, ποὺ ἀπαγορεύει ἡ ἐντολή αὐτὴ νὰ τὴν προσβάλλωμε. Καθένας πρέπει νὰ βγάζη, ὅσα τοῦ χρειάζονται νὰ ζῇ μὲ τίμια ἐργασία, χωρὶς νὰ πειράζη τὴν ξένη περιουσία. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ διώχνωμε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας τὰ ἐλαττώματα ἐκεῖνα, ποὺ μᾶς φέρνουν στὸ μεγάλο αὐτὸ ἔγκλημα, δηλαδὴ τὴν τεμπελιά, τὴν πλοηξία, τὴν πολυτέλεια.

Ὅχι μονάχα δὲν πρέπει νὰ κλέβωμε, ἀλλ' ἀπεναντίας

νά βοηθάμε ὅσο μπορούμε ἐκείνους, ποὺ ἔχουν τὴν ἀνάγκη μας : (« Μακάριοι οἱ ἐλεγόμενοι ὅτι αὐτοὶ ἐλεγηθήσονται. »).

Τὴν ἐντολὴ αὐτὴ δὲ φυλάγουν μονάχα ὅσοι κλέβουν καὶ τὸ παραμικρὸ πρᾶμα, ἀλλὰ κι' ὅσοι γιὰ συμφέρο τους γελοῦν τοὺς ἄλλους ἢ τὸ δημόσιον, καθὼς καὶ κείνοι ποὺ μαζεύουν χρήματα μὲ ζήμιά τῶν ἄλλων.

40 Ἡ ἑνάτη ἐντολή.

« Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ ».

Ἡ ἐντολὴ αὐτὴ μᾶς διδάσκει ποτὲ νὰ μὴ λέγωμε ψεύτικη μαρτυρία γιὰ κανένα μὲ σκοπὸ νὰ τὸν βλάψωμε ἢ ἀπὸ ἐπιπολαιότητα, εἴτε στὸ δικαστήριον εἴτε στὶς ὁμιλίαις μας, γιὰτὶ μπορεῖ αὐτὴ νὰ βλάβῃ τὴν ὑπόληψιν καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ ἄλλου καὶ δείχνει, πὼς αὐτὲς ποὺ λέγει ψέματα εἶναι πολὺ κακοήθεις.

Ὅχι μονάχα δὲν πρέπει νὰ ψευδομαρτυρᾶμε γιὰ τὸν ἄλλον, ἀλλὰ οὔτε νὰ κατηγορᾶμε κανένα χωρὶς λόγο, ὅπως εἶπε ὁ Σωτῆρας (« Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε »).

41 Ἡ δέκατη ἐντολή.

« Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν ».

Ἡ δέκατη ἐντολὴ ἀπαγορεύει κι αὐτὴ τὴν ἐπιθυμίαν γιὰ τὴν ξένη περιουσίαν, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν κακὴ ἐπιθυμίαν μπορεῖ νὰ ἐρθῇ ἡ κακὴ πράξις. Ἡ δέκατη ἐντολὴ μᾶς διδάσκει νὰ εἴμαστε ὀλιγαρκεῖς, δηλαδὴ νὰ εὐχαριστοῦμαστε μ' ὅσα ἔχομε γιὰ νὰ εἴμαστε εὐτυχισμένοι μ' αὐτά.

ΣΤ'.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ—Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

42. Για την προσευχή γενικά.

Προσευχή λέγεται ή συναναστροφή που κάνει ο άνθρωπος με τὸ Θεὸ με τὸ νοῦ του ἢ με λόγια.

Με τὴν προσευχή ἡ ζητᾶμε κάτι τι ἀπὸ τὸ Θεὸ (αἴτηση, ὅπως τὸ «Πάτερ ἡμῶν.») ἢ εὐχαριστοῦμε τὸ Θεό, γιὰ τὰ καλὰ πού μας ἔδωκε (εὐχαριστία, ὅπως ἡ πρωϊνὴ προσευχή) ἢ δοξολογοῦμε τὴ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ (δοξολογία, ὅπως τὸ «Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς».).

Ὁ ἄνθρωπος πού πιστεύει, ἐλπίζει κι ἀγαπᾷ τὸ Θεό, θέλει νὰ προσευχηθῇ σ' αὐτόν, γιὰ τοῦτο ὁ εὐσεβὴς ἄνθρωπος προσεύχεται ταχτικά κι ἔτσι δυναμώνει τὴν πίστη του.

Κάθε μέρα πρέπει νὰ προσευχόμαστε στὸ Θεό, πρὸ πάντων ὅμως πρέπει νὰ κάνωμε αὐτὸ πρὸ πολλοῦ τίς Κυριακές. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι παντοῦ παρῶν, μπορούμε σὲ κάθε τόπο νὰ προσευχόμαστε σ' αὐτόν· τόποι ὅμως πρὸ καλοῦ γιὰ τὴν προσευχή εἶναι οἱ ἐκκλησίες, ὅπου γίνεται τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, τὸ κήρυγμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ψέλνονται ὕμνοι στὸ Θεό καὶ γιὰτὶ ἐκεῖ οἱ χριστιανοὶ συνδέονται ἀναμεταξύ τους πρὸ δυνατόν με τὴν προσευχή, πού κάνουν ὅλοι μαζί. Καὶ τὸ στόλισμα τῆς ἐκκλησίας κάνει τὸν ἄνθρωπο πρὸ πολλοῦ θρησκευτικό.

Ἡ προσευχή πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ ἀνάγκη, πού βγαίνει ἀπὸ μέσα μας, κι ἀπὸ εἰληκρινὴ ἀγάπη στὸ Θεό, γιὰτὶ ἂν γίνεται ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ ἀπλή συνήθεια, δὲν ἔχει καμιά ἀξία. Τὴν προσευχή μας δὲν πρέπει νὰ λέγωμε μηχανικά.

ἀλλὰ νὰ τὴν καταλαβαίνωμε καὶ νὰ κάνωμε ὅσα λέγομε. Πρέπει ἀκόμα νὰ ἔχωμε στὸ μυαλό μας, πῶς, στὰν προσευχόμεσθε, ἐρισκόμαστε σὲ συναστροφὴ μὲ τὸ θεὸ καὶ γι αὐτὸ νὰ στεκόμαστε μὲ σεβασμό, νὰ μὴ μιλοῦμε ἢ νὰ κινούμαστε ἀπὸ δῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ καὶ νὰ μὴ λέγωμε σὲς προσευχάς μας φλυαρίες.

43. Ἡ Κυριακὴ προσευχή.

Ὁ Σωτὴρας ἔδωκε σ' ἡμᾶς παράδειγμα, ποὺ σύμφωνα μ' αὐτὸ πρέπει νὰ προσευχόμεσθε. Τὸ παράδειγμα αὐτὸ εἶναι τὸ «Πάτερ ἡμῶν», ποὺ λέγεται ἔτσι ἀπὸ τίς πρῶτες, λέξεις τὴν προσευχὴ αὐτὴν τὴ λέγομε καὶ «Κυριακὴ προσευχή», γιατί τὴν διδάξε σ' ἡμᾶς ὁ Κύριος.

Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ γίνεται ἀπὸ τὴν προσφώνηση, ἑπτὰ αἰτήματα, καὶ τὸν ἐπίλογον, καὶ εἶναι αὕτη:

Προσφώνηση 1) Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

1) **Αἶτημα**: Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.

2) **Αἶτημα**: Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.

3) **Αἶτημα**: Γεννηθῇτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

4) **Αἶτημα**: Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον.

5) **Αἶτημα**: Καὶ ἄφεσις ἡμῖν τὰ ὀφειλόμενα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφέμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

6) **Αἶτημα**: Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

7) **Αἶτημα**: Ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ἐπίλογος: Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Στὴν προσφώνηση λέγομε τὸ Θεὸ Πατέρα, γιατί εἶναι ὁ Πατέρας σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Τὸν λέγομε δικό μας

(ἡμῶν) γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὴν ἀδερφικὴ σχέση, ποὺ ἐνώνει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἄν κι ὁ Θεὸς εἶναι παντοῦ παρὼν, λέγομε πὼς εἶναι στοὺς οὐρανοὺς, γιὰ νὰ δείξωμε τό μεγαλειότητα καὶ πὼς δὲν εἶναι μονάχα στὴ γῆ, ὅπως ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ στοὺς οὐρανοὺς.

Μὲ τὸ πρῶτο αἶτημα ζητοῦμε νὰ ἀγιασθῇ, δηλαδὴ νὰ δοξαστῇ κι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἅγιο ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν πίστη τους καὶ τὰ καλὰ τους ἔργα.

Μὲ τὸ δεῦτερο αἶτημα παρακαλοῦμε νὰ βασιλέψῃ ὁ Θεὸς στὸν κόσμον καὶ νὰ κρατήσῃ ὁ νόμος του, δηλαδὴ τὸ θέλημά του.

Μὲ τὸ τρίτο αἶτημα παρακαλοῦμε νὰ γίνηται τὸ ἅγιο θέλημα τοῦ Θεοῦ στὴ γῆ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως γίνε-
ται στὸν οὐρανὸ ἀπὸ τοὺς ἄγγελους.

Μὲ τὸ τέταρτο αἶτημα, ζητοῦμε τὸ καθημερινὸ φωμί-
μας, δηλαδὴ τὴν ἀπαραίτητη τροφὴ μας, ποὺ τὸ πιὸ σπου-
δαῖο εἶναι τὸ φωμί. Μὲ τὸ σήμερον, ποὺ λέγομε, δείχνουμε
πὼς δὲν ἀνησυχούμε γι' αὔριο, γιὰτὶ ξέρομε πὼς ὁ Θεὸς
φροντίζει γιὰ μᾶς.

Μὲ τὸ πέμπτο αἶτημα παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ νὰ συχωρέ-
σῃ τίς ἁμαρτίες μας μὲ τὴ συμφωνία κι ἡμεῖς νὰ συχωροῦμε
τίς ἁμαρτίες, ποὺ κάνουν σ' ἡμᾶς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Ἐπει-
δὴ ξέρομε πὼς ὁ Θεὸς πολλὰς φορὰς δοκιμάζει τοὺς ἀνθρώ-
πους γιὰ νὰ ἰδῇ τὴν πίστη τους, ὅπως ἔκαμε γιὰ τοὺς πρω-
τόπλαστοι, τὸν Ἀβραάμ, τὸ Ἰακώβ καὶ γι' ἄλλους, παρα-
καλοῦμε ἀκόμα τὸ Θεό, νὰ μὴ μᾶς βέλη σὲ τέτοια δοκιμα-
σία, ποὺ θὰ ἦταν δύσκολο νὰ τὴ νικήσωμε ἀπὸ τὴν ἀδυνα-
μία μας.

Μὲ τὸ ἕβδομο αἶτημα παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ νὰ μᾶς σώσῃ
ἀπὸ τὸ πονηρό, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ μᾶς δώῃ
δύναμη νὰ ἀγωνιστοῦμε ἐναντίον τῆς.

Με τὸν ἐπίλογο λέγομε, πὺς ζῆτοῦμε διὰ αὐτά, γιατί
ξέρομε, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλιάς ὁ παντοδύναμος, ὁ δοξα-
σμένος αἰώνια. Τὸ αἰμήν, φανερώει ὡς γίνῃ, δηλαδή εὐχό-
μαστε νὰ γίνουν ὅσα εἶπαμε μετὰ τὴν Κυριακὴ προσευχή.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

Α΄. ΠΟΥ ΛΑΤΡΕΥΟΥΜΕ ΤΟ ΘΕΟ

	Σελίδα
1) Είσαγωγή	4
2) Ὁ Ναός	5
3) Τὰ μέρη τοῦ ναοῦ	8
4) Τὰ ἱερὰ σκεύη γιὰ τὴ θεία κοινωνία	10
5) Τὰ ἱερὰ σκεύη γιὰ τὰ ἄλλα μυστήρια καὶ τὶς ἀκολουθίες	11
6) Εἰκόνες, στολίσματα, καμπάνες, ἱερὰ ἄμφια, βιβλία λειτουργικά	12

Β΄. Πότε λατρεύεται ὁ Θεός.

7) Γιὰ τὶς γιορτές	16
8) Ἀκίνητες Δεσποτικὲς γιορτές	16
9) Κινητὲς Δεσποτικὲς γιορτὲς γενικά	18
10) Κινητὲς Δεσποτικὲς γιορτὲς πρὶν ἀπὸ τὴ μεγάλη βδομάδα	19
11) Ἡ Μεγάλὴ βδομάδα καὶ τὸ Πάσχα	21
12) Κινητὲς Δεσποτικὲς γιορτὲς ὕστερα ἀπὸ τὸ	

	Σελίδα
Πάσχα	23
13) Θεομητορικὲς γιορτὲς	25
14) Γιορτὲς τῶν ἁγίων ἡ ζωὴ τους	25
Γ'. Πῶς λειτουργεῖται ὁ Θεός.	
14) Γιὰ τὶς ἱερὲς ἀκολουθίες γενικά	28
15) Ταχτικὲς ἀκολουθίες	28
16) Οἱ λειτουργίαι	30
17) Ἐξήγηση τῆς θείας λειτουργίας	30
18) Ἡ λειτουργία γιὰ τοὺς κατηχούμενους	32
19) Ἡ λειτουργία γιὰ τοὺς πιστοὺς	34
20) Ἐκταχτεῖς ἀκολουθίες	36

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΚΑΤΗΧΗΣΗ

Α΄. *Θρησκεία*

- 1) Θρησκεία καὶ διάφορες θρησκείες· οἱ μονοθεϊστικὲς θρησκείες 38
- 2) Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ οἱ διάφορες Χριστιανικὲς Ἐκκλησίαι. Ἡ ὁρθόδοξη χριστιαν. Ἐκκλησία 39

Β΄. *Πηγὲς γιὰ τὴν ὁρθόδοξη χριστιανικὴ Θρησκεία.*

- 3) Οἱ πηγὲς γιὰ τὴν ὁρθόδοξη χριστιανικὴ Θρησκεία γενικά 41
- 4) Ἡ Ἁγία Γραφή 41
- 5) Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης 41
- 6) Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης 42
- 7) Ἡ Ἱερὴ Παράδοση 43

Γ΄. *Τὸ πιστεύω καὶ ἡ ἐξήγησή του*

- 8) Γιὰ τὸ «πιστεύω» γενικά 44
- 9) Τὸ πρῶτο ἄρθρο 45
- 10) Οὐσία καὶ ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ 45
- 11) Ἡ Ἁγία Τριάδα 45
- 12) Ὁ Θεὸς ἔκαμε ὅλον τὸν κόσμον 46
- 13) Ἡ ἁμαρτία τῶν πρωτόπλαστων καὶ τ' ἀποτελέ-

	σματού της	47
14)	Γιὰ τὴ θεία Πρόνοια	47
15)	Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ Θεάνθρωπος .	48
16)	Τὸ δεύτερο ἄρθρο τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως .	48
17)	Τὰ ἄλλα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου, ποὺ λέγουν γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό	50
18)	Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ Σωτὴρας στὴν ἀνθρώπινη φύσις	51
19)	Τὸ ὄγδοο ἄρθρο τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως γιὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα	52
20)	Τὸ ἕνατο ἄρθρο τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν	53
21)	Τὸ δέκατο ἄρθρο τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως ..	53
22)	Τὸ ἑνδέκατο καὶ δωδέκατο ἄρθρο τοῦ συμβόλου γιὰ τὴν ἀνάστασις τῶν νεκρῶν καὶ τὴ μέλλουσα ζωὴ	54
Δ')	Τὰ μυστήρια	
23)	Τὰ μυστήρια γενικά	56
24)	Τὸ βάπτισμα	57
25)	Τὸ χρῆσμα	58
26)	Ἡ μετάνοια ἢ ἐξομολόγησις	59
27)	Ἡ θεία εὐχαριστία	59
28)	Ἡ ἱερωσύνη	60
29)	Ὁ γάμος	61
30)	Τὸ εὐχέλαιον	62
Ε')	Οἱ δέκα ἐντολές	
31)	Γιὰ τίς δέκα ἐντολές γενικά	63
32)	Ἡ πρώτη ἐντολή	63
33)	Ἡ δεύτερη ἐντολή	64

Σελίδα

34)	Ἡ τρίτη ἐντολή	64
35)	Ἡ τέταρτη ἐντολή	65
36)	Ἡ πέμπτη ἐντολή	66
37)	Ἡ ἕκτη ἐντολή	67
38)	Ἡ ἑβδομη ἐντολή	68
39)	Ἡ ὄγδοη ἐντολή	68
40)	Ἡ ἔνατη ἐντολή	69
41)	Ἡ δέκατη ἐντολή	69
5')	<i>Γιὰ τὴν προσευχή· ἡ Κυριακὴ προσευχή·</i>	
42)	Γιὰ τὴν προσευχή γενικά	70
43)	Ἡ κυριακὴ προσευχή	71

024000020098

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

260

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΑΝΑΣΤ. ΚΟΝΤΟΜΑΡΗ

Ἐλευθέρως εἰταγόμενα γοιμμένα στὴ δημοτικὴ.

- 1) *Ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης*. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα, ἔκδοσις 1930 ἐπὶ καλοῦ χάρτου μετὰ πολλῶν νέων εἰκόνων.
- 2) *Ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης*. Κατὰ τὸ νέον πρόγραμμα ἔκδοσις 1930 ἐπὶ καλοῦ χάρτου, μετὰ ὥραιων καὶ καλλιτεχνικῶν εἰκόνων.
- 3) *Στοιχειώδης Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις καὶ Δει-
τουργικὴ*. Πρὸς χρῆσιν τῶν Δημοτικῶν καὶ Ἀστικῶν Σχολείων
ἀμφοτέρων τῶν φύλων, κατὰ τὸ νέον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα
ἔκδοσις 1930.
- 4) *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*. Κατὰ τὸ νέον πρόγραμμα, ἐπὶ ἐκλε-
κτοῦ χάρτου μετὰ 5 ὁλοσελίδων ἐκλεκτῶν εἰκόνων, ἔκδοσις 1930.

Τὰ βιβλία ταῦτα περιέχουν τὴν κατὰ τὸ τελευταῖον πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας διδασκομένην ἑλλην ἐκ τῶν θεωρησκευτικῶν εἰς τὰς τάξεις τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, Ὁ συγγραφεὺς συνέταξε τὰ βιβλία ταῦτα σύμφωνα πρὸς ὁρισμέναις παιδαγωγικὰς ἀρχὰς ἐκθέτων τὰ πράγματα ἐν ἀκριβεῖα καὶ σαφηνεία παραθέτων ἐξ ἑκάστου κεφαλαίου τὰ μέρη τὰ πρόσφατα διὰ τὴν παιδικὴν ἡλιλίαν. Τὰ βιβλία δὲ ταῦτα τυπωμένα ἐπὶ ἀρίστου χάρτου κοσμοῦνται μὲ πραγματικὰ καλλιτεχνικὰς εἰκόνας μετὰ μεγίστης προσοχῆς ἐκτελεσμέναις.